Emanuel Swedenborg : Den andlige Columbus

Förord till den elektroniska utgåvan

Detta verk från University of California har digitaliserats av Google i september 2007 och anpassats för Projekt Runeberg i maj 2013 av Ralph E.

Den första svenska utgåvan utkom 1878 med titeln *Emanuel Swedenborg. En andlig Columbus* utifrån William Spears engelska förlaga *Emanuel Swedenborg. The Spiritual Colombus* 1876, rev. ed. 1877.

EMANUEL SWEDENBORG

DEN ANDLIGE COLUMBUS. Svenska Akademiens minnespenning. FRÅN ENGELSKAN

AF

JOHANNES SUNDBLAD.

ANDRA, ÖFVERSEDDA UPPLAGAN.

STOCKHOLM, NYKYRKLIGA BOKFÖRLAGET, SERGELGATAN 4.

Pris: 1 krona.

EMANUEL SWEDENBORG

DEN ANDLIGE COLUMBUS.

========

EMANUEL SWEDENBORG

DEN ANDLIGE COLUMBUS. Svenska Akademiens minnespenning. FRÅN ENGELSKAN

AF

JOHANNES SUNDBLAD.

ANDRA, ÖFVERSEDDA UPPLAGAN. (2000 EX.)

STOCKHOLM, NYKYRKLIGA BOKFÖRLAGET,

SERGELGATAN 4.

Rättelse:

Sid. 50. rad. 9 nedifrån, står: förena dem; läs: förena den

STOCKHOLM
K. R. BOSTRÖMS BOKTRYCKERI
1906.

INNEHÅLL.

Förord.. vi»

Poem af Atterbom 3

Swedenborgs yttre personlighet; lefnadsvanor, diet 5

Anförande från Emerson.. 7

Bedöm mannen såsom du finner honom..................................... 8

Swedenborgs engelska lefnadstecknare.................................... 9

Daniel Isaksson, Jesper Svedberg....................................... io

Emanuels späda år och uppfostran ....•................... 12

Den svenske siaren född till hvad han blef 14

Hans fader utnämnd till biskop i Skara.................................. 14

Biskopens karaktärsdrag... 14

Emanuels första resor: flera gånger i fara.............................. 16

London år 1710 16

Hans lefnadsställning 17

Lärdom, brefväxling, uppfinningar....................................... 18

Vetenskapliga af handlingar, fabler och poemer.......................... 18

»Daedalus Hyperboraeus»....................’............................ 19

Polhem föreställer honom för Karl XII 19

Fullmakt som assessor i Bergskollegium, konungens ynnest................. 19

Han förälskar sig, men vinner ej gensvar 19

Uppfinner transportmedel för krigsbehof................................. 20

Konungens död 20

Svedbergska familjen upphöjd i adligt stånd............................. 20

Vetenskapliga arbeten: kemi, eldens natur............................... 21

Anteciperar teorien om atomerna, uppfinner lufttäta ugnar................ 21

»Blandade Iakttagelser i naturvetenskapliga ämnen»....................... 21

Kristalläran 21

»Opera Philosophica et Mineralia»; »Principia» 22

Anteciperar upptäckter i astronomi, magnetism, kemi 22

»Det Oändliga och Skapelsens Yttersta Orsak», ett metafysiskt

arbete; samfärdseln mellan själen och kroppen 23

Vetenskapligt rykte och utmärkelser..................................... 24

Biskop Svedberg dör. Emanuel företager nya resor 24

»Djurrikets Ekonomi»; anatomi och fysiologi ....25Emerson och Coleridge citerade
.... 26.

»Djurriket»: psykologi .... 27.

»Dyrkan af och kärleken till Gud»; poetiskt arbete på prosa .... 27.

Slutet af hans vetenskapliga bana: återblick.............................. 28.

En ny värld framskymtar .... 29.

Förberedelse till siarskap: D:r Wilkinson citerad......................... 30.

Öfvergångs- och frestelsetillstånd .... 31.

Han får i en syn skåda Jesus Kristus..................................... 32.

Öfvergångstiden till ända 35

Swedenborg studerar bibeln på grundspråket................................ 35.

»Adversaria»; »Diarium Spirituale»....................................... 35.

Härolden för en ny kyrka... 36.

Paxton Hood citerad: Swedenborg ej en mystiker utan en apostel... 36.

Swedenborgs fysiska, intellektuella och moraliska hälsa: vittnesbörd

af Coleridge, Emerson, professor Görres, Tenneman och Sandel 37.

Hans lefnadsregler .... 39.

Mathesius ger upphofvet till och John Wesley allmängör ett »sorgligt

förtal» 39-

Dettas vederläggning af Hindmarsh och Brockmer .... 41.

Anekdoter och prat; Robsahm; Lindsey..................................... 42-

Hypotes om och villkor för siarskap 43

Swedenborgianismen och spiritismen alldeles motsatta hvarandra ... 45.

Var Swedenborg »kallad af Herren»?....................................... 47.

»Arcana Coelestia» - en utläggning af bibeln.............................. 47.

Swedenborgs tankarom engelsmännen.. 51-

Anmärkningsvärda prof på siarförmåga .... 51.

Kant och Swedenborg.. 54.

»Himmel och Helvete» .... 56.

» Yttersta domen »... 70.

»Jordkloten i Universum»; »Det Osedda Universum» .... 74.

»Det Nya Jerusalem och dess Himmelska Lära» .... 76.

Förhållande till prästerskapet .... 76.

Swedenborg som riksdagsman; Hattar och Mössor .... 77.

Finansiella reformer: brännvinsfrågan .... 78.

Påfviskt inflytande 1761 .... 78.

Svenske premierministerns tankar om Swedenborg............................ 79.

Ytterligare anekdoter .... 81.

»Läran om Herren»: Den. gudomliga mandomen................................ 82.

»Läran om den Heliga Skrift»: Bibeln den gudomliga sanningen själf 84.

»Tron»: ingen kärlek, ingen tro.. 87.

»Lefvernesläran» .... 88.»Den Gudomliga Försynen»: den gudomliga kärlekens och vishetens

styrelse.. 89.

»Den Gudomliga Kärleken och Visheten»: Swedenborgs Andliga

Principia .... 92.

Blir bekant med D:r Beyer och vinner i honom en stark och trogen

vän .... ioi.

Studerar Uppenbarelseboken: »Apocalypsis Explicata»...................... 102.

»Apocalypsis Revelata» — Den Uppenbarade Uppenbarelseboken... 102. Swedenborg täflar om ett pris för en metod att bestämma longituden 105.

Ytterligare anekdoter om hans siarförmåga............................... 106.

Biskop CEtinger (Wiirtemberg), beundrare af Swedenborg .... 107.

Swedenborgs bostad i Stockholm, trädgård, lusthus m. m.................. 108.

Hans hälsotillstånd, lefnadsvanor, bibliotek, besökare .... 109.

Försök att lönnmörda honom.. m.

En elak biskop omvänd... 112.

»Äktenskapliga Kärleken» och dess motsats: Äktenskapets filosofi... 113.

»Huru kan det finnas en kärlek, som delar och skiljer?» .... 125.

Cuno: Anekdoter om Swedenborg .... 126.

»Kort framställning» af Nya Kyrkans läror .... 128.

Resa till Paris: »Själens och kroppens gemenskap».................. 128.

Engelska vänner: Vittnesbörd af D:r Messiter och prästmannen Th.

Hartley... 130.

Komplott och förföljelse från prästerna i Sverige .... 131.

Doktorerna Beyer och Rosén förföljda för kätteri.................. 132.

D:r Beyers försvar .... 133.

Swedenborg vänder sig till konungen: förföljelsen går upp i rök ... 134.

De egyptiska hieroglyferna: korrespondansläran.......................... 135.

Träffar general Tuxen: omvänder honom från tvifvelsjuka .... 135.

»Den Sanna Kristna Religionen»: en lagbok i teologi .... 138.

»Min nes värdigheterna»... 139.

Faran af att utan Herrens synnerliga skydd umgås med andar .... 140.

Sista resan till England .... 142.

Hans sändning fiilländad: Pastor Ferelius och andra besöka honom 142.

Wesley och Swedenborg: han förutsäger sin dödsdag........................ 143.

Sista dagar; död och begrafning .... 144.

Uppkomsten« af Nya Jerusalems Kyrka...................................... 146.

Slutanmärkningar: Var Swedenborg en bedragare? .... 146.

Var han en galning, fanatiker eller entusiast? ....*......... 148.

Ett blott spiritistiskt medium? .... 150.

Aposteln för en andlig kristendom?...............*............*..«....... 15!*

Emersons tanke om Swedenborg ....«............ 151.

*

Nykyrklig Litteratur,

att tillgå hos *Nykyrkliga Bokförlaget,* Sergelgatan 4, Stockholm. Vid direkt reqvisition från landsorten af böcker för minst fyra kr., lemnas desamma fraktfritt.

A. **Den Heliga Skrift.**

Den Hel. Skrift eller Herrens Ord enligt Nya Kyrkans kanon — med fullständiga For-klaringshänvisningar till samt delvis korta Kapitelinnehall ur denna kyrkas skrifter, jemte parallelspråk — i ord trogen öfversätt-ning från grundspråken af C. J. N. Manby. Första h. af Gamla Test. (1 Mos 1—16) 1,00 D:o verk, l:sta h. af Nya Test. (Matt. 1—11: 7)................................1,00

B. *Swedenborgs verk.*

(I originalupplagornas tidsföljd.)

Arcana Ccelestia (Himmelska Hemligheter), 14 band utgifna. Öfversättn. kommer att fortgå; verket blifver 17 band på svenska. De utkomna 14 banden kosta h. . . . 65,00 Lösa band säljas å 3, 4 och 5 kr. pr st. Förebildningar och motsvarigheter (ur

A. C.)................‘............ . 1,25

Läran om Kärleken (ur A. C.)............0,o0

Om inflytelsen..........................0,40

Himmel och Helvete, kart. 2,25; h. . . . 1,75

D:o bunden.............................2,75

Nya Jerusalem och dess Himmelska lära 1,25

D:o verk, mindre upplagan, kart.........0,50

Jordkloten i verldsalltet...............1,00

Yttersta Domen: ny öfvers. förberedes.

Om hvita hästen.........................0,25

Läran om Herren.........................0,75

» » Den Hel. Skrift.................1,00

Lefverneslära enl. Tio Guds bud 0,50

Läran om Tron, ny öfvers................0,25

Gudomliga Kärleken och Visheten . . . 2,00

Gudomliga Försynen......................2,75

Uppenbarade Uppenbarelseboken (Apo-

.. calypsis Revelata), 3 delar..........6,50

Äktenskapliga kärleken..................3,50

D:o d:o N:o 1—156 . . . 0,50

Kort framställning af Läran för Nya Församlingen (med fÖreg. titel: Symbol, böckerna i förhållande till den Heliga

Skrift)................................1,00

Sanna Kristna Religionen, h.............3,00

Kronan eller Bihang till D:o............0,50

Otrons och Fritänkeriets orsak, ur verket

Apocalypsis Explicata...................0,50

Den Treenige Gud. (ur Apoc. Expl.) . . 1,00 Hieroglyphisk Clav.........................0,85

C. Vigtigare sidoskrifter.

Barnavän: Helgdagsläsning för tän-

kande barn, 3:dje och 4:de qvart., pr

qvart..................................0,25

Barrett: Nya Läran om Helvetet 1,25

— Himmelen Uppenbarad, h...............2,75

Bayley, D:r: Storartade scener ur Uppenbarelseboken, h............................1,25

— Grundsanningar i vigtiga ämnen, häft.

3,00; bund.............................8,75

Litteratur,

Sergelgatan 4, Stockholm. Vid direkt för minst fyra kr., lemnas desamma

Benrling, C. H.: Den Nya kristna församlingens katekes........................0,50

Björck, A.: Swedenborgs betydelse for

framtiden................................0,2.»

Boyesen, A. Th.: Kort framställning af Den Sanna Kristna Religionen (kate-ketisk lärobok)..............................0,50

— Herrens andra ankomst.......................1,0

Cabell, Ph. B., Profess.: Hvad är Bibeln ? (predikan!.........................0,10

Carlson, H. /.: Anmärkningar vid Fry-xells skildring af E. Swedenborg . . . 0.50

Clowes: Uppman, till presterskapet . . . 0,2‘

Ellis, John, M. D:r: Religiöst tvifvel

och Gudomlig uppenbarelse................1 ,50

Giles, Ch.: Andens natur.................1,00

— Den underbara fickan, jemte andra

berättelser, häft. 0,75; bunden..........1,2"'

— Hvarfor jag tillhör Nya Kyrkan, häft.

0,75; bunden................................1/25

— Minnesvärdigheternas natur och nytta 0,20

— Predikningar:

3 ser. (om 20 st.), pr ser. h. 1,00, b. 2.00

— »Tröst», h............................1,00

— Våra barn i andra lifvet..............0,7-3

Holcombe, H.: Lazarus. En romantisk

skildring från Kristus’ dagar, häft. 1,50; bunden..................................2,50

— Tänkespråk om det nya lifvet .... 0,50 Le Boys aes Guays: Uppenbarelseboken

till aess andliga mening samt 24:de kap.

af Matt.................................2,00

—11: Är Fryxells framställning af Em.

Swedenborg sann och oväldig V .... 0,50 Manby, C. J. N.: Swedenborgs skrifter och hans fördelning af dem..............0.2’'

— Var Swedenborg förryckt:..............0,30

— Swedenborgs själstillstånd............0,30

— Swedenborg och Nya Kyrkan, illustr.

folkupplaga, 68 sid..................0,3ö

Pendleton, L.: Bröllopskläderna, h. . . 1,50 Smytk, y. K.: Frälsarens fotspår, b. . . 1,7'»

— Heliga namn, b........................1,50

— Är Nya Kyrkan evangelisk?.............0,10

Spilling, J.: Aftonen ocn Morgonen, h. 1,50

— Bland säden, h........................1,00

— Bland blommorna, h....................1,00

Svensson, C. V. N.: Luther och Swedenborg ....0,2'

Ware, M.: Tankar i min trädgård, h. . 1,00

Worcester, J.. Första och Andra Mosebok, h..................................0,73

Emanuel Swedenborg, den andlige Co-lumbus (biografi), ny upplaga, häft. . . 1,00 Nya Kyrkans psalmbok, häft. 1,50; bund . 2,25 Nya Kyrkans Tidning. Prenum.-pris å närmaste postanst., 12 n:r helt år, . . . 3,00

Nya Salem, 3 häften, tills.................1,00 :

Skandinavisk Nykyrktidning, äldre årgångar, häft. pr årgång....................1,00

Strödda uppsatser rörande Swedenborgs drömmar............................. 0,50

*

FÖRORD.

Mäktiga förändringar föregå i samfundslifvets innersta. Föråldrade åsikter ramla som bofälliga byggnader, men ur dessas grus uppväxa nya föreställningar, hvilande på en bredare grund och med mera ljus och skönhet än de gamla. Tyst som solljuset framgår denna revolution öfver människornas hufvuden. Motståndet är dock starkt, ty man jagas ur sina gamla iden; men mången motståndare, hellre än att bli efter sin tid, har dock fogat sig efter de nya förhållandena: först med misstro, sedan med fördragsamhet, men till sist med djup förvåning, att sådana händelser ej förr inträffat.

Ett af bevisen för dessa förändringar — nästan själf en revolution — är den uppmärksamhet, som lämnas åt Emanuel Swedenborgs mer än hundraåriga läror, och detta från predikstolen och tribunen, af pressen och i umgängeslifvet.

Säga hvad man vill, men Swedenborg ingår dock som en faktor i många af dagens problemer. Hans inflytande genomgår till en öfverraskande grad såväl litteraturen som dogmerna. Hans skrifter finnas på många språk och spridas hvarje år i tusental. Många af dem som leda allmänna meningen äga dem, likaså finnas de i allmänna biblioteker, i teologiska seminarier och andra litterära inrättningar. Af böcker med en populär framställning af hans åsikter uppläggas mycket ofta nya upplagor, som finna afsättning och mottagas af pressen stundom välvilligt, men alltid med aktning. Vidare finnes det ett antal intelligenta anhängare, hvilkas styrka ej kan beräknas af statistiken, men hvilka genom föreläsningar och »Tysta Missionärer» (skrifter) göra Swedenborgs läror vidt och bredt kända samt försvara dem, ifall de få någon sådan anledning.Äfven de lärde hafva utsändt sina spejare för att utforska det hemlighetsfulla land, som Swedenborg beskrifvit: de ha börjat med spiritism, men skola sluta med Swedenborg. »De lärde», säger Emerson träffande, »äro fåfänga storpratare, men håll hårdt på begreppet och definitionen, och de blifva både stumma och närsynta. Hvad är rörelse? Hvad skönhet? Hvad lif? Hvad styrka? — Gå dem hårdt inpå lifvet, och de skola minsann ej bli så talträngde utan taga sin tillflykt till Plato, Proclus och — Swedenborg.» Några hafva redan hunnit dit.

Hvad tiden behöfver är en teosofi — i detta ords ursprungliga betydelse af visdom från Gud — som på en gång är skriftenlig, vetenskaplig, förnuftig och praktisk. I hvarje föregående tidsålder har »människans behof varit Guds hjälp». Är väl vår ett undantag? Huru skall man då förklara för sig Swedenborg och hans arbeten? Man har hvarken kunnat tillintetgöra dessa arbeten eller bortresonera dem. De ha redan öfverlefvat hela släkten, och äro dock alltid »nya».

Och ifall en kristlig psykologi, så högligen behöflig, verkligen skulle ligga gömd i den store siarens arbeten, — skulle ej då sanningskärlek, samvetsfrihet och fri yttranderätt, alla våra ädlaste behof högt yrka på, att denna väcktes till lif, om detta ock skulle förorsaka de största omstörtningar, ja, om himlarne skulle bäfva!

I det efterföljande har jag hvarken sökt att rosa eller tadla, hvarken försvara eller anklaga — ty detta har redan gjorts tillräckligt af hans vänner och fiender — utan jag har snarare sökt åstadkomma en pennritning, af hvilken läsaren själf må skapa den bild, som bäst öfverensstämmer med hans inbillning. Hvad mig själf angår, har jag varit mera angelägen, att min beskrifning må blifva sann och oväldig än att den må upphöja eller nedsätta sitt föremål. » V id ökenbrynet af de?i heta sanden En ö med gröna träd min blick förnöjde;

En stund jag trött i palmens skugga dröjde Och i den klara källan släckte branden.

Men fjärran ur de inre, helga landen En underbar mttsik sin hälsning höjde.

Jag gick, och snart ett skyhögt tempel röjde, Hvars hierophant mig vinkade med handen.

Hans eldblick, ej fördunklad genom åren,

Ser det som är, som var och blir; naturen Af andevärldens kraft för honom fylles.

Keruber fästa på de hvita håren En myrtenkrans, i änglaparker skuren,

Och templets kor af Lifvets Sol förgylles.»

Atterbom, »Siare och Skalder».

— - —EMANUEL SWEDENBORG,

,den andlige Columbus.

l^oorthouck, författare till en »Ny Historia om London», utgifven år 1773, beskrifver Cold-Bath-Fields som »några gator, hvilka utgöra slutet af denna stadsdel. De omgifva ett torg af samma namn, med små, nätta hus, midt bland hvilka ligger ett vackert, gammalt hus med en liten trädgård och flera kalla, goda bad som gifvit grannskapet sitt namn. Torgets norra sida ligger Öppen mot landet.» En, som mynnar ut till detta torg, kallades Great Bathstreet och här bodde i N:o 26 mot slutet af sjuttonhundratalet en viss Rikard Shearsmith, till yrket perukmakare. En dag i början af Augusti 1771, då denne gick fram och tillbaka framför sitt hus, hörde han en något bekant röst bakom sig ropa: »Det är visst hani Det är visst han!» Då han

vände sig om, fann han, att denna kom från en hyrvagn, där han snart igenkände en gammal utländsk adelsman, som förut bott hos honom någon tid och som nu framställde en önskan att få återtaga sina gamla rum. Dessa voro uthyrda, men man kom lätt öfverens med hyresgästerna, och den nye gästen hade snart bekvämt inrättat sig i sin förra bostad. Denne gamle herre var ingen annan än Emanuel Swedenborg, utan öfverdrift en af de utomordentligaste människor, som någonsin funnits till. Till det yttre var Swedenborg omkring fem fot nio tum lång, något mager-lagd och med mörk hy. Hans ögon voro enligt Shearsmith af brungrå färg, nästan nötbruna och snarare små än stora, men på ett porträtt, måladt i Stockholm, har han stora, blå ögon, så att Shearsmith utan allt tvifvel i detta fall måtte ha misstagit sig. Han brukade glasögon och var vanligtvis klädd i en mörkbrun rock och väst samt svarta sammetsbyxor, men då han gick ut, förekom han vanligen i en svart sammetsdräkt af gammalmodig snitt, stora manschetter, en något spetsig hatt, samt värja med silfverslida och besynnerligt fäste. I handen bar han alltid en käpp med guldknapp. Shearsmith säger, att han sällan skrattade, men att ett mildt leende alltid låg utbredt öfver hans ansikte. »I hans ansiktsuttryck låg något särdeles behagligt och en viss värdighet hos den upprätta gestalten», säger en annan. Andra beskrifningar säga, att det alltid låg ett leende i hans ögon, och att från hans ansikte strålade elden af hans ovanliga snille. Hans sätt att vara utvisade ädlingen från det adertonde århundradet; hvart han kom, gjorde han ett godt intryck; han var något sluten, men förbindlig och tillgänglig mot alla som kommo i beröring med honom; i hans sätt fanns alltid något särdeles älskligt och tilldragande. Han var mycket barnkär och hade på sina promenader fickorna fyllda med pepparkakor, hvilka han utdelade bland dessa under deras lekar på falt och torg. Han förtärde hufvud-sakligen vegetabilier, och Shearsmith säger, att han väl någon gång åt litet fisk, och en gång smakade på en hönspastej, men att hans vanliga föda var smör och bröd, mjölk, starkt sockrad t kaffe, mandel, russin, tårtor och skorpor. Tillfälligtvis kunde han i sällskap dricka ett glas vin eller två, men aldrig mer; till och med detta lilla kvantum förorsakade dock, att han en gång kände sig »uppdrifven» under två eller tre dagar efteråt. — Om aftonen åt han ej. Särdeles mycket tyckte han om kaffe och brukade själf till-laga detta i en kakelugn. Hans handskrifter bära spår af snus, men till vanan att förtära opium, som vi en gånghört, att man velat påbörda honom, var han alldeles oskyldig.

Swedenborg är en af världens gåtor. Till och med Emerson, en af vår tids djupaste tänkare, har han satt i förlägenhet. »Blott hans skrifter», säger denne, »skulle vara nog för en ensam jättelärd. En af vetenskapens mastodon-ter*, låter han ej uppmäta sig genom hela universitet af lärde. En människa är måhända ej nog att bedöma förtjänsten af hans arbeten i så många olika grenar. Hvilket allvar och djup utan den minsta skugga af fåfänga, egenkärlek eller stolthet öfver sina litterära förtjänster! Det var en uteslutande teoretisk och spekulativ

man, men den praktiske mannen skall därför ej ha det ringaste skäl att håna honom. Platos toga, änskönt af purpur och nästan lätt som en sky, hindrar dock med sina rika veck den fria rörelsen. Men denne mystiker är vördnadsbjudande för en Caesar. Självfve Lykurgus skulle buga sig för honom.» Få stora män hafva erkänts, förrän de ej vidare kunnat nås af sina samtidas omdömen, men det fordras en ovanlig storhet att kunna öfverlefva mer än ett århundrades bittra motstånd och en hel världs ohejdade bespottelse. Tadlet och fördomen mot Swedenborgs namn under en mängd af år var så stort, att äfven nu, då han erkännes, en tjock dimma omger det, och i många kretsar måste en människa ha ett verkligt moraliskt mod för att tränga igenom denna för att komma på andra sidan, ty han ser att, då han så gör, måste han lämna alla sina gamla vänner bakom sig. »I den allmänna meningens — detta hydra-hufvade vidunders — ögon är», säger Fletcher, »Swedenborg ansedd som typen för all mysticism, som uttrycket för allt öfverspändt, som kätteriets öfversteprä̈st och förkunnaren af fånens religion.» Ja, »framkasta blott en halfdragen ande om Swedenborg, och det uppstår ett larm bland dessa många — lärde och dårar, gifta och ogifta, snattrande och stammande, spottande och

* Jättedjur från urvärlden.hojtande, pustande och gråtande, och de hålla tillbaka andedräkten och draga kläderna åt sig som om pesten droge dem förbi!»

Det är dock ej nödvändigt att vara swedenborgare för att kunna betrakta Swedenborg och hans arbeten med den aktning man är skyldig alla och utan denna fördomsfullhet, som gör oss till orättvisa domare. Vi äro öfvertygade, att Swedenborg helt enkelt skref för sanningen och under hederlig öfvertygelse, att hvad han skref var sant. Ingen människa kan göra mer, och ingen borde göra mindre. Aldrig har något bokligt arbete så liberalt nedlagts för mänsklighetens fötter som dessa herkuliska arbeten. — Aldrig ett ord om »förbjuden öfversättning» och »förlagsrätt», nej, ej mer än i bibeln I Liksom böckernas bok tyckas hans arbeten hafva blifvit kastade »på vattnen» af mänsklighetens historia för att emottagas eller tillbakastötas, allteftersom människan under fullt bruk af sin frihet själf anser bäst. Då vi finna en författare med hänförelse berömmas af alla som hafva läst honom — såsom en Emerson, en Coleridge, en Kant, en Atterbom, m. fl. — och nästan aldrig tadlas af andra än sådana som ej hafva läst hans böcker, måste man väl känna sig böjd för att tro, att det åtminstone finns »någonting i dem», i

Vid bedömandet af en människa beror mycket på, huru vi själfva finna honom eller, om han är död, på hvem som skildrat honom. Det är således godt för en författares rykte, om det faller i händerna på en hederligt och vänligt bedömande. Sålunda har Johnson haft sin Boswell och Charles Dickens sin Forster. Många andra af våra store hafva haft | en vänlig och skicklig hand, som hopsamlat deras litterära kvarlåtenskap för att »i hopp om en skyndsam och säker uppståndelse» bisätta dem hos någon företagsam förläggare. Icke så med Swedenborg. Af alla mest utsatt för missförstånd, var han också mer än någon annan i behof af dessa vänliga tjänster. Den ene själfgjorde domaren påstår helt käckt, att han var galen, men nekar naivt att läsa hansarbeten. En annan framhåller honom söm själfva höjden af filosofisk spetsfundighet, tankeskärpa och gudsfruktan, under det ätt en tredje, oombedd och till och med emot sin vilja, e gör honom ofelbar som påfven. Härmed vilja vi ej säga,

att hän saknar lefnadstecknare. D:r Tafel i Tübingen samlade och utgaf år 1839 i fyra band ett ofantligt antal bref och handlingar rörande Swedenborg, och ur dessa källskrifter r har man sedan både i Amerika och England samlat materialier

till åtskilliga lefnadsteckningar. Bland dessa känna vi ingen,

• som kan jämföras med doktor Garth Wilkinson, den utmärkte homöopaten, i afseende på språkets skönhet, på

ovälden af hans kritik och behärskning af ämnet. Närmast denne står pastor Paxton Hood, hvilkens arbete utgör en vältalig hyllning åt antagligheten af Swedenborgs upphöjda och sunda religionslära. Det bär namnet »Emanuel Swedenborg, En skildring af hans lefnad och skrifter*. Det är liksom Wilkinsons utgånget i bokhandeln, men har, tack vare författarens anseende, haft en stor spridning och gjort Swedenborgs namn kändt i kretsar, där det förut varit obekant. Åren 1854—55 skref William White, då för tiden verkställande direktör för Swedenborg-Sällskapets bokhandels- och förlagsaffär, ett digert, värdefullt arbete, kalladt Swedenborgs Lif*\ hvilket, efter att först ha varit intaget i »Phonetic Journal», två år senare utkom i bokform. För sin lutning åt spiritismen tyckes det, som om hans förbindelser med »the Swedenborg Society» sedermera skulle ha upphört, men år 1867 utgaf

han dock ett nytt arbete, »Emanuel Swedenborg, Hans Lif och Skrifter». Detta den fullständigaste lef-nadsteckning, som vi äga om honom, är dock olyckligtvis långt ifrån att vara tillfredsställande för vanliga läsare. Antingen White förändrade sina åsikter rörande Swedenborg,

* Öfversatt till svenska med titel: Swedenborg, hans lefverne och skrifter, af William White. Kristianstad 1859. — Den nu bästa biografi öfver S. är The Life and Mission af E. S. af Benjamin Worcester, Boston 1883. Märk ock d:r R. L. Tafels Documents concerning Swedenborg, i 3 band, London 1875 —1890. Utg.då hans förbindelse med »the Swedenborg Society» upphörde, eller om han ville komma med en sensationsbok, är svårt att afgöra, men säkert är, att det är en märklig skillnad mellan lefnadsteckningen i Phonetic Journal, och den sistnämnda, i hvilken vi märka många motsägelser i omdömet. Men detta oaktadt är dock Whites arbete något utmärkt, och niåste ha kostat honom mycket arbete. Som alla lef-nadstecknare är han frikostig med beröm om sitt föremål och citerar flitigt hans skrifter.

Emanuel Swedenborg föddes i Stockholm d. 29 Januari 1688. Hans far, Jesper Svedberg — om hvilken mera framdeles — var åter son af Daniel Isaksson, en bergsman i Falun. Då Swedenborg påstår, att barnet har sina själsförmögen-heter från fadern, men sina fysiska från modern, vore det ej utan intresse att kunna uppspåra karaktären och anlagen hos hans närmaste förfäder. Efter engelska begrepp skulle Jesper Svedberg ursprungligen ha hetat Jesper Isaksson, men, efter ett ännu ej utdödt bruk, antog han namnet ej efter sin far utan efter dennes lilla gård, Sveden.

Daniel Isaksson och hans hustru voro ett fattigt par, men arbetsamma och gudfruktiga och med en outsläcklig tro på försynen. För många föräldrar förefaller en tillökning i familjen vara ett svårt bekymmer, i synnerhet om denna redan förut är större än att det står väl tillsammans med deras världsliga välbefinnande. För Isaksson var denna åter ett prof på gudomlig ynnest. Han ansåg sina barn som källan till all hans jordiska välsignelse, och brukade därför efter middagen säga: »Tack för maten, mina barn! Det är för er skull, som Gud gifvit mig den.» Sanningen af psalmistens ord, att de »som se till Herren, skola ingen brist lida», fann en rik bekräftelse i afseende på Isaksson, j Han lyckades bilda ett bolag för att bearbeta en öfvergifven koppargrufva, och detta företag lyckades så väl, att han blef I en rik och mäktig man. Jesper kunde därför erhålla den bästa akademiska bildning, som den tiden kunde erhållas. |Redan från sina tidiga år visade Jesper en böjelse för studier, kärlek för sin bibel och för samtal öfver andliga ämnen. Hans studentlif midt under dettas frestelser var utmärkt för ett varmt religiöst lif, och under denna tid hade han en eller två gånger märkvärdiga änglauppenbarelser. — År 1683 blef han utnämnd till regementspastor vid hästgardet. Samma år blef han gift med Sara Behm, dotter till assessorn i bergskollegium, Albrecht Behm. Med henne fick han en ansenlig hemgift och efter att ha tillbringat sex månader i hemmet tillbragte han ett helt år under resor på kontinenten. Tre månader tillbragtes i Oxford och Loncjpn. Härunder anslogs han särdeles af engelska prästerskapets sedliga lif och den engelska befolkningens noga iakttagande af sabbatshelgden.

Omkring 1686 gjorde hans fria, manliga predikospråk ett starkt intryck på Karl XI, och han blef utnämnd till hofpredikant. Upphöjelsen, hastig och oväntad, lät honom likväl hvarken bländas eller förlora hufvudet. Från denna tid ägnade han sig mer allvarligt än förut åt försvaret af några kyrkliga reformer, och detta med ett sådant nit, att han uppväckte många fiender. En dag sade kungen till honom: »Du har många fiender», och det manliga, värdiga svaret blef: »En Herrens tjänare, som ej har några sådana, är ej mycket värd.» En annan gång sade kungen: »Bed om hvad du vill, och du skall få det.» Här var nu ett tillfälle för själfupphöjelse, men Svedbergs uppriktiga gudsfruktan svarade mot hans återhållsamma karaktär. »Jag begärde aldrig en styfver för mig och de mina», säger han själf, »men från denna dag blef jag mera allvarlig och försiktig i hvad jag sade och gjorde. Med kungen talade jag oförbehållsamt om fattige, framstående män, och han lämnade alltid afseende åt mitt förord. Då han frågade mig, hvem som skulle utnämnas till det eller det brödstycket, nämnde jag den person, som jag tänkt mig. »Han är en allvarlig man af gamla stammen», sade jag, och han fick bums platsen,Därigenom kommo många till sin stora öfverraskning till feta brödstycken och utan den ringaste aning om hvem som rekommenderat dem till befordran. Som jag hvarje dag hade fritt tillträde till Hans Maj:t, bad jag af hela mitt hjärta, att jag ej måtte bli stolt eller missbruka tillfället, utan att Herren skulle göra mig tjänlig för hans tjänst och befordrandet af

hans ära. — Men ej nog härmed. Jag gjorde mig dessutom två saker till lag: Jag skulle aldrig blanda mig i världsliga och politiska saker, som ej anginge mig, samt att aldrig tala illa om någon människa, vore han ock myi värste ovän.»

Medan konungagunstens solsken sålunda log mot Svedberg, föddes hans tredje barn och andre son, Emanuel. Det var ej en slump, utan ett afsiktligt val, som gjorde, att han fick detta namn, ty hos Svedberg låg alltid en vacker fantasi till grund vid uppkallandet af hans barn. Han ihågkom nämligen, huru bibelns män äro uppkallade ej efter sina förfader utan efter något begrepp, innebärande antingen en stor grundsats eller någon gudomlig egenskap, och han gjorde — med undantag af med två — på samma sätt med sina. År 1729, då Emanuel således var fyrtio år, skrifver han: »Emanuel, min sons namn, betyder Gud med oss, och — lofvadt vare Her-iens namni — Gud har i sanning allt hitintills varit med honom. Må han ock fortfarande vara det, tills han en gång blir evigt förenad med honom i hans himmelska rike!» Swedenborg fick en grundlig lärdom vid Uppsala universitet; synnerligen vinnläde han sig om de gamla språken, matematik, mineralogi och naturalfilosofi. Om den unge Emanuels barndom och skoltid känner man likväl litet. Då han var fyra år, utnämndes hans far till teologie professor i Uppsala, och strax därefter gjorde kungen honom till förste professor och domprost därstädes. — På detta sätt kommo den unge Svedbergs tidigaste år atw förflyta i närheten af Uppsala gamla katedral, som anses vara Skandinaviens ståtligaste monument af götisk byggnadskonst. Uppsala var vid dennatid en behagligt belägen småstad med omkring 5,000 innevånare, och universitetsbyggnaderna, af hvilka två beboddes af Svedbergska familjen, vette mot ett rymligt, trädomgifvet torg. På detta har således Swedenborg som barn säkerligen sprungit och lekt med sina bröder och skolkamrater. — I bref till sin vän, d:r Beyer, år 1769 — många år efter, sedan dessa dagar voro öfver — beskrifver han denna tid sålunda:* »Från mitt fjärde till mitt tionde år var min själ oaflåtligt upptagen med tankar på Gud, vår frälsning och människans andliga böjelser. Under samtal med mina föräldrar afslöjade jag ofta förhållanden, som slogo dem med häpnad och läto dem förklara, att en ängel talade genom min mun. Från mitt sjätte till mitt tolfte år var det mitt största nöje att tala med präster om tron, hvarvid jag ofta anmärkte, att kärlek och godhet är trons lif, och att den lefvande kärleken ej är något annat än kärleken till vår nästa, samt att Gud erbjuder tron åt hvar och en, men att ingen kan emottaga den, som ej i lifvet utöfvar godhet.» Vidare försäkrar han om sin tro på en Gud, alltings skapare och upprätthållare, men han visste intet om »den tro, som lär, att Gud Fader tillräknar hvar och en Sonens förtjänst och rättfärdighet, och det i hvad ögonblick han vill. Hade jag hört talas om en sådan tro, skulle den då liksom nu ha varit mig alldeles obegriplig». — Och åter upprepar han: »Jag kunde aldrig få i mitt sinne föreställningen om mer än en Gud.» Att ett sådant kätteri kunnat ha någon trefnad i ett lutherskt dom-prostehus, är nästan otroligt. Men Jesper Svedberg var i första rummet kristen, i andra protestant, och han lefde ett lif, som åtminstone för den tidens trångsinta dogmer måste ha ansetts alltför fritt. Emanuel var dessutom ej något vanligt barn. Med hans respirationsorganer var ett eget förhållande: om han t. ex. låg på knä, försänkt i bön, eller han var försjunken i djupa betraktelser, upphörde lungornas

* Se Beskows Minne i Sv. Ak:s Handl., sid. 85, där Swedenborgs eget svenska original finnes. Utg.verksamhet, och han kunde efter godtycke utan olägenhet hålla andan. Det säges, att han hörde varnande röster, att han såg eldslågor samt hade många anmärkningsvärda syner och drömmar.* Dessa tidiga erfarenheter i förening med följande händelser visa, att den svenske siaren var född till hvad han blef och ej gjort sig själf därtill.

År 1696, då Emanuel blott var åtta år, dog hans mor. Om henne vet man blott litet, men sannolikt var hon en af dessa rena, gudfruktiga kvinnor, som utgöra själfva grunden för huslig lycka och samhällets styrka och fasthet. Öm mor och hängifven hustru, var hennes bortgång ett svårt slag för Svedberg och hans åtta barn, hvilka alla voro under tolf år. På våren följande år dog Karl XI och efterträddes af sin son, »lejonet i norden», med hvilkens historia namnet Svedberg är på det närmaste förenadt. Vi måste dock förbigå detta underhållande ämne och anmärka endast, att Svedberg redan påföljande år ingick nytt gifte, samt att han hastigt steg i den nye kungens gunst, hvilken på åtskilliga sätt hedrade honom och slutligen utnämnde honom till biskop i Skara; Svedberg själf blef särdeles förvånad öfver denna upphöjelse, ty den kom, säger han, alldeles oväntadt. »Jag hade aldrig bedt om denna ynnest, aldrig nämnt en half-dragen ande om saken eller tagit så mycket som ett steg för den.» Denna

plötsliga upphöjelse gjorde honom dock ännu mera nitisk, och hans rykte för gudsfruktan och nit spridde sig hastigt icke blott inom utan äfven utom landet. En egendomlighet hos Svedberg förtjänar dock att särskildt omnämnas. Ända från sin ungdom trodde han fullt och fast på en andevärlds både verklighet och närhet samt på änglars umgänge med människor. Denna tro stärktes ytterligare genom syner, som han vid åtskilliga tillfällen hade.

I likhet med många andra präster, utmärkta genom en sympatisk sinnesstämning och varm gudsfruktan, ägde han besvärjelsens hemlighetsfulla makt äfvensom förmågan af att

* Se Diarium Spir i tuale, Andliga Dagboken, 2951. Utg.kunna hela genom händers påläggning — en gåfva, som han en eller två gånger välsignelserikt begagnade. Svedbergs förmögenheter voro de, som under gynnsamma omständigheter alltid samverka för att skapa stora och utmärkta människor. Han var, som vi förut antydt, mindre teolog än nitisk kristen. Den spekulativa teologien i och för sig kallade han djäfvuls tro. »En människa», brukade han säga, »kan gärna ha en god dosis sådan, men detta skall dock ej hindra henne från att sjunka i helvetet.» Han kände hvarken rast eller ro och sökte alla anledningar och tillfällen han kunde för att göra godt mot andra; synnerligt samvetsgrann var han i utöfvandet af sin biskopliga verksamhet. »En biskop har mycket annat att göra än att sitta i sitt kapitel och låta de andre buga för sig, att viga in präster, att hålla personalier för stora likstolar, resa från gård till gård i vackert väder samt se ut feta brödstycken för sina barn och barnbarn.:> Vidare brukade han halft skämtande säga: »Det är med prästsäcken som med Guds godhet — den har ingen botten.» Omsorgen för de fattiga upptog ständigt hans tankar, men därför saknade han ej världslig visdom, takt och skarpsinne utan ägde äfven dessa egenskaper i hög grad. Sådan var Emanuel Svedbergs far, och sådan som fadern är, sådan bör man ock kunna vänta att barnet blir med de nödvändiga olikheter, som upprinna ur en olika uppfostran och yttre omständigheter.

Om Swedenborgs lif från det tolfte till det tjuguförsta året äro äfven underrättelserna särdeles magra. Det berättas dock från denna tid, att han tog doktorsgraden vid 21 års ålder. Gradualdisputationen var ett urval af sentenser ur Seneca och Publius Syrus Mimus angående den barnsliga kärleken, dygden och vänskapen*. Den var tillägnad hans fader i uttryck af den varmaste kärlek- och vördnad.

* I utlandet fattar man denna afhandling som tecken till vunnen doktorsgrad, men så var ej förhållandet.

UtgEnligt bruket bland de fleste unge män i hans samhällsställning både då och nu beredde han sig vid denna tidpunkt för resor till utlandet. Hans första resa 1710 från Göteborg till London var full af faror. Först var han nära att lida skeppsbrott, och sedan blef skeppet kringvräkt af en svår storm. Strax därpå undkommo de med möda under fransk flagg några danska sjöröfvare och dagen därpå anföllos de af en engelsman, som tog dem för desamme sjöröfvarne. »Slutligen blef jag», säger han, »i själfva London utsatt för en ännu större fara. Under inseglingen i hamnen kommo nämligen några landsmän ut mot oss i en båt och öfvertalade mig att följa dem till staden. Hemma i Sverige rasade emellertid för tillfället pest. Och detta visste man där i staden. Alla svenskar voro därför förbjudna att på fyrtio dagar lämna sina skepp, men jag hade öfverträdt påbudet och var nära att bli hängd. Jag blef dock skonad, men med det tillägg, att ho som hädanefter gjorde samma försök, han skulle verkligen blifva det. I London och Oxford, säger White, tillbragte Swedenborg öf-ver ett år och såg därunder allt hvad som var värdt att se; så ock utmärkta personligheter.

År 1710 var London en stad på en half million människor, ej ens så stor som Manchester och Glasgow nu för tiden. Samma år blef ock S:t Pauls katedral färdig efter att ha varit under byggnad under 35 år, och vi se i andanom den unge Svedberg vandrande omkring bland dess kor, hvarunder han måhända mötte Wren*, till hvilken han fick yttra några ord på sin ännu stapplande engelska. Addison och Steele utgåfvo då för tiden deras Spectator, och vi kunna tänka oss, huru han tog sina engelska lektioner från dess sidor, ännu fuktiga af pressen. Swift skref sitt veckoblad, The Examiner, hvari han understödde Tories, sina nya vänner, mot Whigs, de gamle. Defoe, i full färd med sina

Byggmästaren ?politiska kannstöperier, pläderande som bäst för den han-noveranska linjens arfsrätt, och lyckades ganska riktigt att bli satt inom lås och bom för sitt besvär. Pope, hans jämn-åring, satte staden i

förvåning med sina »Pastorals», sin »Essay on Criticism» och sin »Rape of the Lock». Isak Watts predikade för en stor åhörarskara i ett independent-kapell i Mark-lane. Sacheverell, hvilkens hånande tunga tystats af öfverhuset, fick han väl ej höra men kanhända se, huru bödeln uppbrände hans tal midt framför banken samt huru londonpöbeln ådagalade sina sympatier för kyrkan och Sacheverell i lustbarheter, dryckjom och lusteldar. Skönlitteraturen hade dock för den unge Svedberg ej samma behag som vetenskapen. Hans älsklingsstudier voro matematik, astronomi och mekanik, och han sökte ifrigt att bli bekant med dem, som gjort sig till herrar öfver dessa vetenskaper. Af denna anledning besökte han observatoriet i Greenwich. Helt säkert bevistade han äfven Royal Society’s möten, hvilken 1710 hade flyttats från sin gamla lokal till en ny, då han hade tillfälle att få se dess vördnadsvärde president, Isak Newton, och dennes sekreterare, Sloane, om-gifne af den tidens lärdomsfurstar. I Oxford träffade han Edmund Halley — »en man, som endast stod efter Newton» — hvilken arbetade på att medelst månen finna metoden för beräknandet af longituden.

År 1711 lämnade han England och reste till Holland och därifrån genom Brüssel och Valenciennes till Paris och Versailles, där hpn tillbragte ännu ett år. I Paris blef han bekant med den ryktbare Pierre Varignon, i hvars hus han träffade tillsammans med Fontenelle, »mannen med den utbildade smaken och omfattande lärdomen». Därifrån reste han till Hamburg och därifrån till Greifswald, där han stannade till 1715, studerande om hvartannat matematik och skönlitteratur.

Om hans lefnadsställning vid denna tid skrifver Wilkinson: »Genom inflytelserika släktförbindelser intog Sweden-

Den andlige Columbus. 2borg snart en mera framstående ställning. En af hans systrar var nämligen gift med Erik Benzelius, en begåfvad och inflytelserik man, som sedan blef ärkebiskop i Uppsala; en annan med landshöfdingen Lars Benzelstierna, hvilkens son sedermera blef biskop. Otvifvelaktigt njöt han ock hofvets beskydd, men hans stora skicklighet i förening med hans moraliska oförvitlighet var dock det, hvarigenom han bäst rekommenderade sig.» Under sin vistelse i utlandet underhöll han en beständig brefväxling med Erik Benzelius och Vetenskaps-Societeten i Uppsäla, af hvilken han var en medlem. I denna redogör han noga för alla de uppfinningar, han sett, tömde sin börs för att inköpa modeller till maskinerier och tog afskrifter af vetenskapliga arbeten, hvilka hemsändes till Sverige, på det att detta ej måtte bli alltför mycket efter sin tid.

Ur några af dessa bref inhämta vi, att han redan då gjort åtskilliga mekaniska uppfinningar af stor vikt, såsoro ett. torpedo-skepp, nya hydrauliska maskiner, en svängbro, en väderbössa, en dykarklocka samt slutligen en »flygande vagn», genom hvilken han ville bevisa möjligheten för andra än luftens invånare att flyga och . röra sig i denna. Varmt intresserade han sig äfven för försöket att söka upptäcka ett sätt att till sjös göra sig förvissad om longituden, för hvars lösande engelska styrelsen utfäst en hög belöning. Han hade förvärfvat sig en grundlig lärdom i både orientaliska och europeiska språk och utgaf åtskilliga vetenskapliga af-handlingar äfvensom några fabler och poeiper samt en oration öfver Karl XII. »Swedenborgs poemer», säger Wilkin-son, »tillkännage visserligen inbillningskraft, men under allt för stränga tyglar; de voro knappt mer än en artig hyllning i förbigående åt poeöien, detta sanningens ljufvare och vekare släkte.» Swedenborg var ej skald: han var danad för helt andra syften, och han hade det goda omdömet att snart själf inse det. Detta var hans första och sista offer till sånggudinnorna.Åren 1716—18 var han hemma. Härunder sysselsatte han sig med utgifvandet af Daedalus Hyperboraeus, en periodisk tidskrift, hvars syfte var att utgöra en eggelse för upptäckter inom det matematiska och mekaniska området. Oen bar sig dock ej och upphörde, sedan sex nummer utkommit. Den blef dock af nytta för Swedenborg, ty den satte honom i beröring med Kristofer Polhem — Skandinaviens Archimedes, med hvilken han blef nära bekant. Det var han, som föreställde den unge mannen för Karl XII; detta skedde i Lund 1716. Kungen, som ägde en stor förmåga i att upptäcka förmågor, fann snart, att det fanns mycket hos Svedberg. Bland annat erbjöd han honom sålunda ett as-sessorsämbete i Bergskollegium med säte och stämma i detta, > framför allt då mekaniska frågor skulle aihandlas». Ränkerna vid hofvet visade sig dock genast i verksamhet mot den unge mannen, men kungen tvingade en missnöjd med-täflare till sysslan att sätta sig ned och själf skrifva fullmakten på denna för Svedberg, »på det att» — som orden lyda — »han må blifva i tillfälle att arbeta tillsammans med kommerserådet Polhem vid dennes upptäckter».

Kungen fäste sig hastigt vid sin nye skyddsling. Om denna vänskap har man till och med kvar några intressanta berättelser. Det var nämligen vid denna tid som Swedenborg blef kär i Polhems dotter. »Kungen var», säger White, »så gunstigt stämd mot sina båda ingenjörer, att han rådde Polhem att såsom en besegling af deras kompaniskap gifva Swedenborg en af sina döttrar till äkta. Detta förslag behagade Polhem väl och Swedenborg ännu bättre, ty under sin vistelse i den förres hus hade den unge mannen förälskat sig i Emerentia, sin värds andra dotter, en flicka om fjorton år. Hon hyste dock ingen varmare känsla för Swedenborg och ville ej tillåta, att hennes fader bortlofvade henne. Denne föranstaltade dock om uppsättandet af ett skriftligt bifall, genom hvilket hon lofvade att framdeles bli hans. Denna handling undertecknade visserligen Emerentiasom en lydig dotter, men då hon redan var fästad på annat håll, började en tid af pust och suckan, så att hennes bror, rörd af hennes olycka, stal dokumentet från Emanuels skrifbord. Som denne ofta plägade genomse det, saknade han det snart och bad Polhem ersätta det med ett nytt. Snart insåg han dock till fullo beskaffenheten afEmerentias känslor och afstod från hennes hand samt lämnade hennes fars hus.

Detta kärleksäfventyr, i hvilket verkligen ligger en viss anstrykning af romantik, var för Swedenborg både hans första och sista. Han gifte sig aldrig, och hade han gjort det, är det troligt, att hans lifsriktning blifvit någonting helt annat än den blef. Att han skulle haft en älskarinna i | Italien, är enfaldigt prat. Det är dock White, som i ett an- I fall af lättrogenhet satt den historien i gång utan att besinna, I att Swedenborgs ord: »jag hade en älskarinna i min ungdom i Italien», kommit till oss i andra hand. Som han dessutom 1 först vid femtiotvå år kom dit och den renaste ande genomgår hans lif, är det ganska troligt, att ett misstag häruti på ett eller annat sätt uppkommit. Och slutligen: älskarinna var ju ett ord, som då ofta begagnades i betydelsen af fästmö.

År 1718 kom Swedenborg i tillfälle att göra sin kunglige välgörare en verklig tjänst. Denne belägrade nämligen Fredrikshall. Swedenborg uppfann härunder ett slags rullverk, hvarigenom två galärer, fem stora båtar och en slup fördes landvägen från Strömstad till Idefjorden, en vägsträcka af öfver två svenska mil. Under betäckning af dessa skepp förde kungen sedan sitt tunga artilleri ända fram till Fredrikshall. Det var under denna belägring som Karl träffades af döden. Året därpå, eller 1719, blef swedbergska familjen upphöjd i adligt stånd, från hvilken tid namnet ändrades till Swedenborg. Den enda fördelen af detta bevis på kunglig nåd var säte och stämma på riddarhuset. Han blef hvarken grefve eller baron, som man uppgifvit.

År 17 21 finna vi honom i full sysselsättning som med-arbetare i en svensk tidskrift — Acta Literaria Sveciae — och som författare till åtskilliga vetenskapliga arbeten, såsom »Försök att geometriskt förklara Kemiens och Fysikens Fe-noraener» samt »Elden betraktad som Element». I ett kemiskt arbete — h vilket, i förbigående sagd t, kastar mycket ljus öfver läran om färgerna och många andra tvistiga frå* gor — antager han teorien om atomerna, hvilkens uppkomst alltid blifvit tillskrifven den ryktbare Dalton. I sitt arbete, »Elden betraktad som Element», hvilket dessutom måste förvåna genom många särdeles utvecklade teorier i detta ämne, öfverlämnar han åt världen principen * för lufttäta ugnar. Många år senare utverkade en viss Orr i Washington patent för sådana ugnar, hvilka nu äro allmänt utbredda i Amerika, men man upptäckte, att Swedenborg för mer än hundra år tillbaka bekantgjort samma system, och patentet återkallades. I Leipzig utgaf han sitt: »Blandade iakttagelser i naturvetenskapliga ämnen», som var uppfylldt af en mängd djärfva hypoteser inom nästan alla vetenskapens grenar, ja, många af dessa gingo i förväg för upptäckter, som bragt ära öfver författare som stått långt under honom. Det var med anledning af detta verk, som den utmärkte franske kemisten Dumas tillskrifver Swedenborg skapandet af kry-stalläran. Vi stå i skuld hos honom, säger Dumas, för den första tanken på att kunna frambringa kuber, pyramider, tetrahedrar och andra krystallformer genom gruppering af sfäriska partiklar — en tanke som sedan upptagits af flere utmärkte män, i synnerhet Wallaston.

I medlet af år 1722 vände Swedenborg åter till fäderneslandet. Om hans sysselsättningar under några år känner man nu blott litet. År 1724 erbjöds honom professoratet i matematik vid Uppsala universitet. Han afböjde dock detta anbud, emedan han kände en viss motvilja för teoretisk spekulation, »hvari», som han säger, »matematiker gemenligen falla».

Uppgiften, att han 1729 kallades till medlem af Vetenskapsakademien i Stockholm, stiftad först 1739, bör rättas

till 1741,då han vunnit europeiskt rykte. År 1734 utgaf han nämligen samtidigt i Dresden och Leipzig sin »Opera Philosophica et Mineralia» i tre delar. De två sista af handla endast torra tekniska ämnen, men den första, kallad »Principia» eller de Första Principerna för de Naturliga Tingen, är ett arbete, som förskaffade sin författare ett vidsträckt rykte. Görres, en utmärkt katolsk professor i Tyskland, säger om detta arbete, att det öfverallt utmärker sig för tankedjup och ej är ovärdigt att ställas vid sidan af Newtons »Principia». Dock, i trots af den framstående fromhet, som ådagalägges i hela detta verk, förbjöds det år 1739 af påfven*, troligen emedan Swe-denborgs hypoteser liksom Galilei's ej stodo tillsammans med den påfliga uppfattningen af ortodox tro.

»Principia» är ett omsorgsfullt försök att medelst geometrien förklara elementernas uppkomst, danandet af materien och egenskapen hos de dolda krafter, som arbeta inom naturen. Bedömd endast efter detta arbete, står han ej efter någon af de spekulativa naturfilosoferna. I detta arbete framlade han många upptäckter, som långt efteråt tillskref-vos andra utmärktheter. Sålunda anses i allmänhet Her-schel ha upptäckt vårt solsystems läge inom vintergatan, men fyra år, innan denne var född, hade dock Swedenborg utvecklat detta. La Grange's teori om förändringen af planeternas banor och deras återvändande till sitt vanliga läge, hvilken man, näst efter Newtons upptäckt af de eliptiska planetbanorna, anser som den vackraste sanningen inom den fysikaliska astronomien, är upprepade gånger och på det noggrannaste bevisad i Swedenborgs Principia fyrtiofyra år före allmängörandet af den la-grangeska teorien. Stjärnornas förflyttningsrörelse utefter vintergatan bekantgjordes 1839 af professor Mossotte, men redan 1733 hade Swedenborg omtalat denna — en af de grannaste sanningar i astronomien — i sina Principia. Vanligen tillskrifver man Kant, Mitchell och några andra upptäckten af att stjärnorna

* Enl. Wilkinson.gruppera sig i stjärnsystemer, liksom planeterna bilda solsystemer, men Swedenborg bekantgjorde denna teori, då Kant ännu var en gosse om tio års ålder. La Place förmodas i allmänhet hafva uppställt hypotesen om nebulo-sorna, men sjuttiofem år förut hade Swedenborg i sina Principia framlagt en liknande teori och, som några påstå, ännu bättre. White skrifver i detta ämne: »La Place er-

kände, att BufFon var den som först framkastat teorien om planeternas uppkomst ur solen. Numera vet man dock, att denne kände till Swedenborgs Principia, ty en af Londons bokhandlare (mr Bohn) har nyss (1854) sålt ett aftryck af detta arbete, i hvilket man har BufFons namn skrifvet med hans egen handstil.»

Hvad som här anförts, är dock blott en obetydlighet af de utmärkta saker, som denna ovanliga bok innehåller, ty den är öfveruppfylld af originella uppsatser rörande magnetismen och elektriciteten och upptager på förhand många upptäckter, som sedermera tillskrifvits Franklin, Hansteen och andra ännu senare vetenskapsmän.

På samma sätt var det med kemien. Priestley's utmärkta experimenter, genom hvilka han bevisade, att luften är en sammansatt kropp, och den nästan samtidiga upptäckten*, att det är på samma sätt med vattnet — som således icke är något element — äfven detta är på förhand iakttaget i detta märkvärdiga arbete. Hade Swedenborg ej blifvit teolog och genom sitt senare lif undanskymt de lysande arbeten, som hans tidigare år frambragt, skulle vi ej som nu haft skäl att undra, hvarför han är så mycket förbisedd af vetenskapsmännen. **

Samma år — 1734 — utgaf han ett litet metafysiskt arbete om Det Oändliga och Skapelsens Yttersta Orsak samt om Samfärdseln mellan Själen och Kroppen. Det är ett försök att bevisa nästan för själfva de yttre sinnena tillva-

* År 1783 af Cavendish, Watt, Lavoisier och Priestley.

** På senaste tiden har det blifvit bättre. Utg.ron af en oändlig skapare och själens odödlighet. De åsikter han här framställer jämkades visserligen af senare erfarenheter, men det synes tydligt, att han rédan närmade sig det djup, som skiljer denna värld från den andra — ett djup, öfver hvilket han utsetts att under den store byggmästarens ledning slå en brygga, medelst hvilken fruktan för döden och tviflet om det tillkommande skulle för alltid borttagas. Detta var hans varma, hans innerliga öfver-tygelse.

Från denna tid växte hans vetenskapliga rykte allt mer och mer, och en skriftväxling med honom var något mycket eftersökt af den tidens lärde. Han kallades till medlem af vetenskapsakademien i Petersburg och vann den ryktbare Christian Wolffs vänskap. Mellan dessa män, så lika i många fall, fanns det dock väsentliga olikheter:

den senare, utmärkt för skarpsinne och fyndighet, var en skicklig metafysiker af Leibnitz' skola; Swedenborg åter var den vetenskaplige forskaren, sökaren efter oomkullkasdiga verkligheter, en tålig rannsakare efter naturens hemligheter.

I Juli 1735 öfvergick Swedenborgs far till ett annat lif och efterlämnade, som det påstås, en ansenlig förmögenhet, af hvilken en del kom på Swedenborgs lott. Ett år efteråt begärde och erhöll Swedenborg permission till företagande af en tre eller fyra års utländsk resa, hvarvid han gaf halfva sin lön* till den som skötte tjänsten. Under dessa resor, rörande hvilka han utgaf ett »Itinerarium», besökte han Danmark, Holland, Hannover, Frankrike, Italien med flera länder. I Rotterdam nedskrifver han betraktelser öfver holländarnes lycka, som han hufvudsakligen tillskref deras republikanska styrelseform, hvilken enligt hans åsikt är Gud mera behaglig än ett oinskränkt envälde. »I en republik finns ingen människodyrkan, säger han, ty den lägste såväl som den högste anser sig lika god med både

* Hela lönen omkr. 2,700 kronor.kung och kejsare, och den ende de dyrka är Gud.» Monarkier ansåg han (på grund af sin erfarenhet vid hofvet) såsom skadliga för moralen, i det att de alstra förställning, hyckleri, smicker och anspråk, förfalska själsegenskaperna och föda slafviskhet, vanära och människofruktan.

I Paris besökte han alla platser af någon betydelse, från operan, trädgårdar och konserter till vetenskapens och konstens tempelsalar. Hans allslukande vetgirighet ville ej lämna något osedt, och hans skarpa blick upptäckte snart orsakerna till all den förstörelse, som efteråt öfvergick den sköna staden. »Nöjet», säger han, »eller rättare, sinnligheten tyckes här vara bragt till sin spets», och på ett annat ställe: »en femtedel af statens jord ligger i de andliges händer. Fortfar detta, skall monarkiens fall ej låta vänta på sig.»

Från Frankrike styrde han kosan mot Italien, där han tillbragte nära ett år. Under denna resa var det, som han höll på att bli mördad af en vetturino (åkare) mellan Novarro och Milano.

År 1740—41 återvände han till Amsterdam, där han genast utgaf det ryktbara verket Djurrikets Ekonomi. Detta arbete behandlar dock ej djurriket, utan människokroppens eller den animala människans inrättning. »Hos människan», säger han, »är naturvärlden sammanförd, och hos henne kan man såsom i en mikrokosmos se hela universum från början till slutet.» Arbetet behandlar blodets sammansättning och beskaffenhet, vidare arterer och vener och blodets omlopp i dessa, hjärtats rörelser, hjärnan och lungorna, kycklingens daning i ägget, blodcirkulationen i fostret, och andra ämnen som sammanhänga med den högre anatomien och fysiologien. Målet och ämnet för detta arbete var att söka finna själen i och genom kroppen — en önskan, som vid denna tid i hög grad behärskade honom, och som måhända hade sin grund i den bland dåtidens lärde allmänt utbredda öfvertygelsen, att själen och »lifsandarne» voro ett.

Äfven i detta arbete framkommer Swedenborg med upp-täckter, som i allmänhet äro tillskrifna senare filosofer. Sålunda omnämner han redan förut den Wilson tillskrifna teorien om blodomloppet, Schlichtings om öfverensstämmel-sen mellan hjärnans och lungornas rörelse och slutligen Monros upptäckt af en förbindelse mellan hjärnans sido-hålor, hvilken ännu är känd som »Foramen Monroi». Ehuru, som man kan vänta, han misslyckades vid denna undersökning, så förblir hans arbete dock alltid ett värdefullt bidrag till astronomiens och fysiologiens studium, och

— såsom Wilkinson ganska riktigt anmärker — »ingen filosofisk anatom har handlat rätt mot sig själf, så framt han icke ödmjukt läst och studerat det.» Emerson säger om detta arbete: »Hans djupa och mångsidiga vetande gör

stilen lysande af fyndiga vändningar och skarpa tankar; den skulle kunna liknas vid en af dessa vintermorgnar, då luften gnistrar af kristaller.» Coleridge åter skrifver: »Jag

påminnner mig intet hos Bacon, som är bättre — ja, få ställen jämförliga, vare sig i tankens rikedom, i värdighet eller lyckligt framställningssätt och styrka hos de sanningar, som dessa uppsatser innehålla.»

I detta arbete märker man mera tydliga spår till en förestående förändring af hans lif. Egendomligheten hos hans respirationsorganer, hvarom vi förut talat, föranledde honom att låna en särskild uppmärksamhet åt det nära sammanhang, som han upptäckt äga rum mellan själen och hjärnan och lungorna. Han framkastar vinkar om och

utkast till en motsvarighetslära och en lära om graderna; han talar om en »andlig kropp*, om den materiella kroppens icke-uppståndelse, om själens självfördömelse, då den utsättes för det himmelska ljuset, om denna värld som en plantskola för himmelen, om Gud som självfva lifvet, om skapelsen såsom blott en uppenbarelse af Gudomen på samma sätt som bilden af människan i spegeln, vidare om naturens sol och en sol i himlen samt slutligen om den äfven af Aristoteles drifna satsen, att människan härleder sin själ från fadernmen kroppen från modern. Som han misslyckats i sitt sö~ kande efter sätet för människosjälen och härledande detta från brådska och alltför stor ifver, grep han åter verket an och sammanskref ett annat stort verk, som han kallade Djurriket. I företalet till detta säger han: »Jag har be-

slutat att ej tillåta mig någon rast eller ro, tills jag genomgått hela det animala riket ända till själen. Genom att oupphörligt rikta min gång inåt, skall jag öppna alla dörrar, som föra till själen, och med Guds hjälp slutligen få skåda henne själf. » Uppriktigheten af denna föresats belyses bäst af följande yttrande. »Hvad vikt lägger jag väl därpå, om jag skulle lyckas att öfvertala någon att omfatta mina åsikter eller ej? Låt hvars och ens förnuft öfvertyga honom. Jag företager detta arbete hvarken af ärelystnad eller penningbegär; bäggedera skyr jag snarare än jag eftersträfvar dem; ty de oroa mig, och jag är nöjd med min lott; nej, jag gör det för sanningens skull, som ensam är odödlig.»

Detta arbete blef dock aldrig fullbordadt; endast tre band trycktes. Ett stort antal handskrifter blefvo ej utgifna, däribland ett arbete rörande hjärnan på öfver tusen sidor. Dessa ha, som vi tro, blifvit foto-litograferade genom Sweden-borg-Sällskapets i London försorg. Med undantag af ett mindre, poetiskt arbete (på prosa), kalladt Dyrkan af och Kärleken till Gud, en allegorisk framställning af världens samt Adams och Evas skapelse, skref han ej vidare några verk af vetenskaplig art. Det är om detta, som Fletcher säger, att djärfheten af en sådan uppfattning af skapelsen motsvaras till fullo af den logiska noggrannheten i utförandet och den poetiska skönheten i självfva beskrifningen.

Åren 1743—45, då han var ifrigt sysselsatt med sitt ofulländadade arbete Djurriket, var han föremål för sällsamma erfarenheter från den andra världen, andliga frestelser och pröfningar, drömmar och syner, i sanning ett öfvergångs-tillstånd som kanske ingen haft att genomgå, vare sig föreeller efter honom. Med sin vanliga cacoethes scribendi* och sin passion för självanalys, nedskref han alla dessa sällsamma företeelser i en drönibok, hvilken låg gömd och okänd ända till 1858. Till såväl denna upptäckt som till hans sysselsättningar i London år 1744, då han bodde i Fetter-lane, måste vi nu bedja läsaren göra oss sällskap.

Hade Syredenborg dött 1743, skulle hans namn fått plats på historiens blad som en af sin tids visaste och mest produktive tänkare och som varit jämförlig — några säga öfverlägsen — med sådana män som en Aristóteles, en Plato, en Newton, en Kepler, en Herschel och en Bacon — och detta, fastän spridningen af hans skrifter var i hög grad hämmad genom deras utgifning på latin i stället för engelska. Kasta vi en kort återblick på hans bana, ñnna vi hans bildning som naturforskare vara afslutad. Redan tidigt kan man af vissa tecken förstå, att han ej var en blott dyrkare af naturen, samt att äfven hennes högsta gåfvor ej kunde till fullo tillfredsställa den tålige sanningssökarens fordringar. Han var en framstående mineralog, matematiker, astronom, filosof och teosof (»gudavis») — inom hvarje område uppstigande till vetandets spets och framkastande idéer och fakta, hvilka ett århundrade senare eller mer ännu voro nya — men under allt detta se vi äfven enfalden och det tadelfria lefvernet hos en verklig kristen. Såväl hans enskilda lif, hans uni-versitetslif, studier, resor, barn- och ungdom som hans mannaålder äro, som vi finna, utmärkta af en fast öfvertygelse i religiöst hänseende, af barnslig kärlek och en varm fosterlandskänsla samt dessutom moraliskt. fläckfria. I ingen af hans skrifter finner man så mycket som en enda mening af rått, simpelt eller vanvördigt innehåll, och likväl skref han på en tid, då osedlighet och tvifvel voro ej blott vanliga fel utan äfven på modet. Ehuru det fanns ett poetiskt element hos honom, och han kunde åstadkomma de älsk-

* Skrifklåda.ligaste fantasibilder, var han dock hvarken skald eller novellist i dessa ords egentliga mening och skulle farit illa som en »speciell» i detta fall för t. ex. Daily Telegraph.

— I allmänhet är hans språk, långt ifrån att vara sväfvande och fantastiskt, tvärtom kraftigt, torrt och bredt, men

på samma gång har det äfven något af bergsjöns djup och glans. Han var spekulativ, men försjönk dock aldrig i teorier; han tyckte ej om teoretiska vetenskaper och hatade synteser. Och dock lånade ingen författare mer uppmärksamhet åt logik och fakta; ingen utarbetade teorier och problemer med mera omsorg än han. Han törstade efter vetande i de högsta ämnen — skapelsens mystär, sambandet mellan det naturliga, det mänskliga och det gudomliga, själens natur och dess säte i och samfärdsel med kroppen, detta var några af de problemer som han gjort till sitt mål att närmare belysa. Erfarenhet, förnuft och matematik voro härunder hans tre ledsagarinnor och skyddande genier.

Bedragen i sin väntan att kunna förklara skapelsen efter matematiska grunder och i att bevisa, att »elektricitet är lif», kastade han sig in i metafysiken — och förlorade sig i denna. Därpå arbetade han i dissektionssalar och studerade anatomiska verk, på det han möjligen i människokroppen skulle kunna finna naturen i sammandrag, d. v. s. själen och dess sätt att lefva. Dock, äfven nu misslyckades han, men utan att tveka kastar han tolf års arbete å sido och börjar att omskapa sin arbetsmetod och utvidgade sina forskningar. Härunder börjar dock just det att framskymta, som han ifrigast söker, och lik en värdig sanningssökare anförtror han sig förtroendefullt åt fram skridandets flodvatten, på hvilket han under mycken ängslan kastas hit och dit, tills han slutligen finner sig ha landat på stranden af en ny värld, som han genast börjar genomforska och redogöra för med samma noggrannhet och möda, som han årtal förut redogjort för sina vetenskapliga upptäckter inför sitt fosterland.Swedenborg blef dock ej på en gång siare — detta hade varit sinnessjukdom, men härtill visar han inga kännetecken — utan hade dessförinnan att genomgå mycken förberedelse. Wilkinson (läkare) ägnar mycket utrymme åt en noggrann undersökning om såväl det egendomliga i Swedenborgs respiration, hvarom vi redan talat, som om de andra förebådande tecken till siarskap, som han visat redan från sin tidigaste barndom. »Det finns», säger han, »en innerlig motsvarighet mellan lungornas och hjärnans verksamhet. Tanken börjar med och svarar mot andedräkten. Då en människa är sysselsatt med någon långsam tankeoperation, andas hon långsamt; tänker hon fort och hastigt, blir andedräkten kort och flämtande; uppröres hon af vrede, blir den våldsam; är sinnet lugnt, blir det samma förhållande med andedräkten.» Allt detta är själfklart.

Wilkinson ordnar därpå noggrannt Swedenborgs talrika uppgifter röranda detta viktiga ämne. Däraf bekräftas den förut omnämnda egenskapen, som Swedenborg redan från barndomen ägde, att endast omärkbart andas, då han var försänkt i bön, tillfälligtvis under hans studier och i synnerhet vid författandet af hans mer tankedigra verk. Han anmärkte, att hans andedräkt alltid var tyst, men att den alldeles upphörde då han var under inflytelsen af någon djup tanke. Efteråt, då himlen öppnades för honom och han talade med andar, stundom under nära en timma på en gång, andades han knappt något. Samma företeelse förekom, dä han gick till sängs, och så fullkomligt motsvarade hans andedräkt hans tankar, att han var i stånd att draga sig helt och hållet undan det till kroppen hörde. Till hvad nu är sagdt kan lämpligen fogas följande anteckning, hämtad ur Swedenborgs Diarium Spirituale.* »Innan mitt sinne blef upplåtet, så att jag kunde tala med andar och sålunda af lefvande erfarenhet blifva öfvertygad, förekommo... under

* Andliga Dagbok, N:r 2951.åtskilliga år icke blott drömmar, som undervisade mig om de ting som skrefvos, utan också förändringar i tillståndet, under det jag skref, ett visst utomordentligt ljus i det jag skulle skrifva; sedermera också flera syner vid tillslutna ögon, och ett underbarligen gifvet ljus, och andar [inflöto] förnimbart, ja många gånger så märkbart, som om det skett på kroppens sinnen, [och jag erfor] ofredande på mångahanda sätt af onda andar, under frestelser.. ., så att jag nästan öfverväldigades af rysning, eldartade ljussken syntes, ord talades under morgonstunden, förutom mera annat.» Eldslågor af olika .storlek, färg och glans såg han ofta, under det han skref ett visst verk (»Djurriket»), och dem ansåg han som »lika många intyg på sanningen af hvad han skref». I detta verk förekomma åtskilliga hänvisningar på »uppmaningar som han hört» och »befallningar att skrifva», äf-vensom en förebildning af en »gyllne nyckel, son* kunde öppna dörren till andliga ting», och om »saker, som blifvit honom förutsagda».

Det var just, under det han var sysselsatt med författandet af Djurriket, som han genomgick dessa andliga erfarenheter, och läsaren har framför sig det utomordentliga fallet af en man med en strängt logisk och matematisk uppfostran, lugnt ihoparbetande ett digert vetenskapligt verk, hvarefter han reser till London för att

låta trycka det och där han läser korrekturet; med ett ord: äfven i andra fall skickande sig som hvarje annan stor man, ehuru han vid samma tid i en minnesbok upptecknar åtskilliga drömmar, syner, frestelser och pröfningar, hvilka somliga — visserligen flyktigt anlagda — kritiker antecknat som bevis på hans själfbedrägerier. Sådant är förvisso smädeskrifveri mot en matematisk och vetenskaplig uppfostran, och icke heller är det på det sättet, själfbedrägerier vanligen ge sig tillkänna.

Låtom oss för ett ögonblick ägna vår uppmärksamhet åt denna »drömbok»! Ända till nära tio år efter lektorScheringssons * död, år 1849, kände man ej att en sådan fanns till. Den erbjöds då (Okt. 1858) af dennes arfvingar till bibliotekarien vid det kungliga biblioteket, Klemming, hvilken utgaf den 1859. Egenskapen af några af dessa an< teckningar är af den mest enskilda natur, och det synes tydligt, att de aldrig voro ämnade för någon annan än författarens egna ögon. Då detta var fallet, borde man af vanlig grannlagenhet låtit kritiken ha blifvit mild — om någon sådan ens bort komma ifråga — eller åtminstone hederlig. . Detta oaktadt finna vi, att Swedenborgs belackare hafva hakat sig fast vid denna bok med en ifver, som knappt förråder ett fördomsfritt omdöme eller lugn granskning. De ha förgätit, att ifall de själfve hade antecknat sina egna frestelser, anfäktelser och drömmar, skulle omdömet af deras kritici ha blifvit obehagligt att höra. Man må lika väl bli hängd, *som att dömas till dåre genom en drömbok, i synnerhet om man är vid sina sinnens fulla bruk, då man är vaken. Utrymmet förbjuder allt, som närmar sig ett utförligare anförande af hennes innehåll, men vi skola dock anföra ett exempel på en af de mest anmärkningsvärda bland dessa syner, hvilken ägde rum annandag påsk år 1744* Dagen förut hade han begått Herrens heliga nattvard och kände sig i ett tillstånd af djup andlig lycksalighet. På detta själstillstånd följde svåra frestelser, hvilka dock »bönen, som ock Guds Ord lindrade». Ett tillstånd af hänförelse inträdde åter, och han skrifver: »med ett ord — jag var uti himlen och hörde ett tal som ingen människotunga kan utsäga.» Denna lycksalighetskänsla fortfor hela natten och den följande dagen ända in på natten, då han förskräcktes af ett svårt buller; darrande från hufvud till fot, blef han slutligen, som han säger, »prosternerad på sitt ansikte», hvar-under han likväl behöll full sinnesnärvaro. Därpå fortsätter lian: »Jag talade som jag varit vaken, men fann dock,

* Lektor i Västerås.att orden lades mig i munnen: O alismäktige Jesus Kristus, som af din stora nåd värdigas komma till en så stor syndare, gör mig värdig denna nåd! Jag höll ihop mina händer och bad, och då kom en hand fram, som hårdt kramade mina händer. Strax därpå kontinuerade jag min bön och sade, att du lofvat att taga till nåder alla syndare och du kan intet annat än hålla dina ord. I detsamma satt jag uti hans sköte, och såg honom ansikte emot ansikte; [det] var ett ansikte af den heliga min och allt, som intet beskrifvas kan, och leendes, så att jag tror, att hans ansikte så ock varit .medan han lefde.» Swedenborg fortsätter därpå med att förklara denna syn samt betygar dess verklighet äfven-som det intryck den gjorde på honom och tillägger: »Jag fann, att jag af den helge ande hela natten var purifierad (renad) och omlindad och bevarad och således preparerad (beredd) härtill.»

Vi ha ej på förhand gjort oss upp några meningar, vare sig för eller emot Swedenborg. Uppgiften med denna bok är att beskrifva, ej att ingå i någon granskning, är att enkelt berätta men ej att göra den till förespråkare för hans meningar och anspråk. Jag anser mig dock pliktig att här anmärka, det man skulle behöfva mycket mera lättrogenhet för att tro, att denne begåfvade man vid denna tid råkat ut för någon rubbning i själsförmögenheterna än för att tro motsatsen. Paxton Hood, hvilken bestämdt tillbakavisar åsikten om något abnormt i hans själstillstånd äfvensom hvarje. tanke på bedrägeri, anmärker med rätta, att hvad Swedenborg än må ha varit, men inkonsekvent var han ej, och att det endast är genom att hans drömbok betraktas i sin helhet, som vi kunna se hans verkliga belägenhet. Det är tydligt, att han vid denna tid befann sig i ett sådant där öfvergångstillstånd, som hvarje kristen måste genomgå för att inkomma i himlens lycksalighet. Man kan omöjligt annat än fattas äf en djup medkänsla för denne gode man

Den andlige Columbus. 3under den sällsamma och hårda kamp, som han hade att j genomgå mot sin mänskliga skröplighet. Vår erfarenhet j bekräftar, att detta lifvet är eller skulle vara en pilgrims-resa, en fyrtiåra vandring genom öknen, och antingen vi komma till himlen, som Swedenborg säger sig ha gjort, genom att bli insläppta dit och genom öppnandet af vår andliga syn under vår vistelse i jordelifvet, eller om vi skola vänta på dödsbudet, innan vi kunna komma på andra sidan om evighetens tröskel, är dock processen lika, reningen lika nödvändig,

öfvergångstillstånden mångahanda och sällsamma. Skillnaden mellan Swedenborgs och andras erfarenheter i detta fall är blott en skillnad i graden och således äfven i framställningen af desamma. Oss förefaller det mindre besynnerligt, att han skulle genomgått dessa erfarenheter och att han skulle ha fört dem till protokolls — och ett protokoll, så punktligt, så omständligt, så hederligt och uppriktigt, att det förefaller mer som en räkning, förd med samvetet, än någonting annat. Hade han fortfarit i detta pröfnings- och öfvergångs-tillstånd, är det troligt, att man skulle kunnat försvara beskyllningen för sinnessjukdom, som man velat påbörda honom, men den omständigheten, att han snart genomgick det och snart återfick sin vanliga själsstyrka och sitt skarpsinne talar ofantligt mycket till hans fördel. Endast ett ytligt omdöme kan se saken på annat sätt.

I Maj 1744 finna vi Swedenborg åter i England, boende hos en herr Brockmer i Fetter-lane. Den 2o:e var han i Svenska kyrkan, där han begick nattvarden. Han besökte äfven herrnhutarnes samlingsrum, hvarvid han gjorde bekantskap med åtskilliga af bröderna, hvilka han då högt värderade, och hvilkas kyrka han enligt Brockmer besökte hvarje söndag. Sin bostad hos denne behöll han blott några veckor, hvarefter han flyttade till en perukmakare vid namn Caer på Warner-street, Coldbath-fields. Om hans sysselsättningar i London vid denna tidpunkt vet man blott litet. Tydligen var det hans afsikt att utge tredje delen af RegnumAnimale samt De Cultu et Amore Dei, som han också lämnade i kommission till en london-bokhandlare Nourse. Under senare hälften af år 1745 återvände han till Sverige, där han uppehöll sig i Stockholm ända till 1747. Denna tid använde han flitigt till att studera hebreiska, att gång på gång genomläsa bibeln samt att utarbeta den mest noggranna textkonkordans. Slutligen anförtrodde han åt papperet sina första förnimmelser om »Ordets andliga mening» i ett arbete, kalladt Adversaria. Detta ämnade han aldrig utgifva

och senare erfarenhet jämkade ansenligt många af hans åsikter, men arbetet har dock tryckts i nio dryga oktaver,

alla ihopskrifna inom två år.

Under tiden antecknade han noggrannt i en Andlig Dagbok (Diarium Spirituale) de händelser och scener han under sina syner bevittnat, de personer han sett och samtalat med och hvad dessa sade och gjorde. Denna »rese-beskrifning» öfver den andra världen, hvilken han fortsatte ända till 1764, är uppfylld med de mest förvånande uppgifter. Lik »drömboken» var den ej ämnad att utges i tryck. Swedenborg tycks ha begagnat den som en minnesbok, från hvilken han allt emellanåt öfverför några anteckningar i sina teologiska verk under titeln af Memorabilia (»minnesvärdig-heter»). Diarium Spirituale utgafs dock af D:r Im. Tafel (1844—59) i tolf dryga band.

Huruvida Swedenborg verkligen såg och hörde de scener och samtal, som han upptecknat i sin bok, är en fråga, som endast kan afgöras genom en omfattande undersökning af de bevis, som han framdragit som prof. Själf var han fullkomligt öfvertygad därom, hvarför han, för att uteslutande kunna ägna sig åt sin nya kallelse, lade in till kungen och anhöll om afsked med bibehållande af halfva lönen såsom pension samt utan att — hvilket ju var det vanliga — förbehålla sig någon högre rang eller titel. Hans afskeds-ansökan bifölls, men med afseende på hans utmärkta förtjänster om det allmänna i mer än trettio år, blef han bibe-hållen vid fulla lönen*, hvilken uppgick till omkring 2,700 kronor.

Nu — vid en ålder af 58 år — sätter han sig helt lugnt ned att fullfölja sina nya studier med sin tidigare ålders hela värme, kraft och den vetenskapliga metod han då begagnat. Hvem som helst må tvifla på äktheten af hans sänd-ning; själf gjorde han det åtminstone ej. Lugnt upprepar han gång efter annan och ända in i dödsminuten det märkliga påståendet, att Herrens andra ankomst ej skulle ske personligen utan blifva ett nedstigande i de moln, som förmörka Ordets bokstaf, och att han, Herren, skulle »upp rätta den Nya Kyrkan, hvilken är det Nya Jerusalem, förmedelst en man, som icke blott förmår emottaga dess läror i sitt förstånd^ utan som äfven kan utsprida dem genom det tryckta ordet. Att Herren i synlig mätto visat sig för mig, hans tjänare, att han utsett mig till sin tjänst och efteråt öppnade min andliga syn för att inl&ta mig i den andliga världen, hvarvid han tillåtit mig att se himlar och helveten, där jag fått samtala med änglar och andar, och detta under många år — allt detta betygar jag i sanning.» Och vidare säger han: »från första dagen af mitt kall i Herrens tjänst har jag aldrig mottagit något som rört Nya Kyrkans läror af någon ängel utan af Herren själf, under det jag läste Ordet.»

Hvad skola vi tänka om ett sådant anspråk? Paxton Hood ägnar flera präktiga sidor i sin Biography and Exposition åt en upplysande af handling rörande frågan, huruvida ett sådant påstående verkligen är antagligt. Härunder kommer han till den slutsatsen, att Swedenborg ovedersägligen var en siare, och att man således måste anse hans anspråk som antagliga samt att anklagelsen för sinnesrubbning har sin källa i okunnighet och missuppfattning. Benämningen mystiker kastar han äfven öfver bord, sägande: mystikerns

* I det öppna bref af Konung Fredrik, hvari hans afsked i mycket nådiga ordalag beviljades, talas dock blott om halfva lönen. Se Documents c. S. vol. I sid. 465. [//g.lif är spekulation; apostelns är ett lif, fullt af nytta. Yi skola sålede» räkna Swedenborg till de senare, ty alla hans studier och skrifter äro ägnade åt det nyttiga, liksom hans kraft var ofantlig och hans verksamhet både i materiellt och andligt hänseende nästan oöfvervinnelig. Ja, han var i sanning en apostel. Beskyllningen för sinnesrubbning utjämnar sig lätt mot en karaktär, hvilkens alla göranden och låtanden vi ändock ej till fullo uppfatta. Vi känna mot hvem de orden: »Han har en djäfvul och är vansinnig» (Joh. io: 20), en gång begagnades. Och till en utmärkt tänkare sades det en gång: »Du är vansinnig, Paulus; de många skrifterna bringa dig till vansinne.» Vidare säger han: »få äro fullt förnuftiga, ty synd är oförnuft, och få äro de som kunna säga sig vara (någorlunda) synd fria». »Se vi på Sweden-borgs bana åter, finna vi hela hans lif harmoniskt och i jämnvikt. Har det någonsin funnits en människa, som kunnat göra anspråk på att för världen framställa bilden af en (i möjligaste måtto) felfri varelse, så var det han», och Hood tillbakavisar med kraft beskyllningarna för bedrägeri och fanatism.

Coleridge säger i »Literary Remains», att han ofta umgåtts med tanken att skrifva ett försvar för någon stor man, som blifvit oskyldigt brännmärkt, och att han i så fall skulle valt Swedenborg. »Det kan jag våga påstå», säger han, »att som moralisk personlighet står Swedenborg öfver allt beröm, samt att han som naturfilosof, psykolog och teolog har stora och mångfaldiga anspråk på tacksamhet och beundran af såväl filosoferna som andra fackmän.»

Icke heller Emerson förlöjligar detta anspråk. Sålunda säger han: »Swedenborg kallar sig själf på titelbladet i sina böcker för 'Jesu Kristi tjänare', och genom kraften af sitt förstånd är han den siste kyrkofadern, och är det föga troligt, att han skall få någon efter sig. Icke heller bör man förundra sig öfver, att hans djupa, sedliga visdom skulle ge honom inflytande som lärare.»Ännu kraftigare är ett annat intyg, i synnerhet som man minst väntat ett sådant från detta håll. Professor Görres, en katolik, säger nämligen: »Swedenborg var ej en människa, som lät sig hänföras af en ohejdad inbillningskraft, och ännu mindre visade han under hela sitt lif det ringaste tecken till något som kan tydas som sinnessjukdom. Å andra sidan var i hela hans både lif och väsen något så tadelfritt och harmlöst, att ingen människa vågar framkasta ens den ringaste misstanke om bedrägeri, och eftervärlden har ingen rättighet att sätta i fråga äktheten af hans samtidas vittnesbörd, hvilka väl kände honom och som ej då misstroddes. Vågar man beskylla en man, om hvilkens trovärdighet och förstånd, lärdom och oförvitlighet, själsnärvaro och sanningskärlek hans samtida bära vittnesbörd, och hvilka betyga, att han hvarken bedragit sig själf eller världen eller med vett och vilja befattat sig med lögner och bedrägeri — då är det ock slut med den historiska bevisningen, ja, äfven de heligaste och mest vördnadsbjudande händelser skola bli reducerade till intet. . . Ingenstädes i Swedenborgs skrifter förekommer någon själfupphäfvande motsägelse, intet osarn-manhängande eller godtyckligt, utan i allt hvad han skrifver är ett sådant sammanhang och harmoni, att det utgör den fullkomligaste helhet.»

Tenneman, författare till Handbok i Filosofiens Historia, säger: »Förgäfves skall du rannsaka i hans familjarkiver ; eller hans enskilda historia för att kunna upptäcka så mycket som det minsta drag till sinnesrubbning. Lika fruktlöst j skall försöket bli att spåra något ösammanhängande eller vanvettigt i hans skrifter, ihopkomna med så mycket metod.» Sandel, en svensk adelsman af hög bildning och rang, lofprisade honom högligen i ett långt tal, ställdt till Vetenskapsakademien. Efter att med passande blygsamhet ha utförligt redogjort för svårigheten att teckna proportionerna af en så mäktig och sublim ande, hvilken aldrig afvek från en sund morals och en sann gudsfruktans fordringar — af enperson med skarpt minne och snabb uppfattning och ädelt hjärta, säger han: »aldrig tillät han sig att taga sin tillflykt till förställning; han var en uppriktig människovän och en redlig ämbetsman, som gaf akt på sina skyldigheter. Hvad han såsom ämbetsman försummade, var att han aldrig

anmälde sig vid tjänstledigheter. Han ägde en ovärderlig kroppshälsa, så att han nästan aldrig kände någon krämpa, utan, såsom tillika alltid nöjd inom sig själf och med alla sina omständigheter, lefde i alla afseenden ett lyckligt, i högsta grad lyckligt lif, och det ända till dödsminuten.» Måhända låg hemligheten till denna lycka förvarad i följande lefnadsregler, som Swedenborg uppställt för sig, och hvilka Sandel fann bland hans papper: 1:0 att flitigt läsa och öfverväga Guds ord; 2:0 att vara nöjd med Guds Försyn och skickelse; 3:0 att iakttaga anständighet och sam-vetsrenhet; 4:0 att lyda hvad befalldt är, troget vaka öfver sitt ämbete och sina sysslor, samt äfven dessutom göra nytta i det allmänna.*

Samtliga nyssnämnda vittnesbörd för Swedenborgs fysiska, intellektuella och moraliska hälsa äro af opartiska personer med god omdömesförmåga och på intet sätt Sweden-borgianer. Listan på dessa skulle kunna utsträckas nästan i oändlighet, och efter att ha hört så mycket ondt om den svenske siaren kunna vi efter att ha genomgått ett stort antal af hans lefnadsbeskrifvare och andra verk ej annat än känna oss öfverraskade af, att allt skriket mot honom härleder sig från en eller två otroliga berättelser i förening med den vanliga fördomen mot sådana anspråk som de ifrågavarande. En af de förnämsta af dessa är omständligt och med ett visst lättsinne omnämnd i Whites lefvernesbeskrif-ning. År 1766 synes nämligen en svensk präst, Aron Ma-thesius, ha kommit till London i egenskap af legationspredikant. Denne kände Swedenborg blott ryktesvis, hade ej

* Anförda efter Sandel, sid. 10.

Utg.läst något af hans arbeten, men hade dock fattat fördom emot honom och tillstod öppet, att han var en hans bittre motståndare. Brockmer, hos hvilken Swedenborg hade inkvarterat sig under några veckor år 1744, bodde ännu i Fetter-lane, och det tycks som om Mathesius ofta skulle ha mött honom — detta må ha skett af en slump eller afsiktligt — och aflockat honom en hel följd af utomordentliga uppgifter, hvilka i korthet skulle vara dessa: att Swedenborg, under det han år 1743 hade sin bostad hos Brockmers, skulle ha fallit i en feber, åtföljd af yrsel, under hvilken han förklarat sig vara Messias, kommen att korsfästas för judarnes skull, samt att vid detta tillfälle en doktor Smith var på besök hos Brockmer, och att, då denne gått, Swedenborg skulle ha gjort ett besök i svenska beskickningen, där han dock ej mottogs, emedan det var postdag, då han, efter hvad det sägs, skulle ha slitit af sig kläderna och vältrat sig i smutsen samt utkastat de penningar, som fanns i fickorna, bland pöbeln. 1 detta tillstånd påstås han ha blifvit funnen af några af beskickningens betjäning, som kände honom och förde honom hem. Brockmer skaffade nu rum för honom hos herr Caer, som vi förut nämnt, hvarest han, bevakad af sex sjukvaktare, öfverlämnades åt en läkares vård; vidare berättas det, att han efter en tid blef bättre, så att blott en sjukvaktare var nödvändig, men att sinnesrubbningen dock för någon tid fortfarit.

Detta är nu en historia, som tyckes ha allt utseende af sanning med många vittnen och detaljer samt bekräftande yttre omständigheter. Hon skulle dock ha självdött, hade ej John Wesley, fyrtio år senare, fått tag i den och allmän-gjort den i en lång ramsa uti Arminian Magazine (1781) under uppgift att fakta lämnats honom af Mathesius, hvilkas sanning intygats af Brockmer. Wesley var en af Sweden-borgs samtida och, som vi nedanför skola se, en af dem som fast trodde på honom, ända till dess hans egna trosför-vandter också började tro. Detta var dock en insubordina-tion, som han ej kunde tåla, och då han nödvändigt ville förebygga den, förleddes han lätt att låna sig till fromt bedrägeri. Paxton Hood, bland andra, uttrycker sin förvåning och ledsnad öfver, att Wesley, »den lättrognaste af otroende», skall ha utspridt detta sorgliga förtal. . . Wesley hade dock förut sagt om Swedenborg: ’nu kunna vi gärna bränna upp alla våra teologiska verk. Gud har sändt oss en lärare från himlen och i Swedenborgs skrifter kunna vi lära allt, som är nödvändigt för oss att veta.’»

»Anklagelsen för svagsinthet», fortsätter Hood, »ligger dock nära: utan tvifvel hade Swedenborgs lära på något sätt inkommit i den unga metodistförsamlingen, och vi se, huru raskt Wesley trädde emellan för att förekomma spridandet af meningar, som på något sätt skulle kunna vända hans får från den. wesleyanska kyrkans enkla läror.»

Wesleys åtgörande att bekantgöra förtalet framkallade dock en vederläggning. En af de få, som vid denna tidpunkt satte någon tro till Swedenborgs sändning, var en viss Robert Hindmarsh. I sitt arbete »Vindication of Swedenborg», hvilket verkligen utgör ett skickligt försvar för denne, intygar han, att han sökt och träffat

Brockmer, för hvilken han i tre ansedda vittnens närvaro noggrannt uppläste berättelsen i »Arminian Magazine», hvarefter han noga utfrågade honom rörande sanningen af denna. Utan tvekan nekade Brockmer sig bestämdt ha sagt någonting sådant om Swedenborg, vare sig till Wesley eller någon annan, och till-lade: »Swedenborg var aldrig besvärad af någon sjuklighet och ännu mindre af någon häftig feber, åtminstone så länge han var i mitt hus, och icke heller handlade han i något afseende på det sätt, som Wesley så orättvist framställt. Brockmer var förargad öfver, att Wesley begagnat sig af hans namn som stöd för sitt förtal, och yttrade, att dennes lättrogen-het var en känd sak, samt att han lät inverka på sig genom en mängd tomt prat, från hvad håll det än komme. Något eget är det emellertid, att Mathesius kort efter detta blefsinnesrubbad, i hvilket tillstånd han förblef i nio år. Lägger man nu tillsammans Brockmers förnekande af hela saken, Mathesii illvilja, Wesleys lättrogenhet, den långa tid som förflutit samt omständigheten, att Swedenborg vid den för handlingen uppgifna tiden (1743) alls icke var i London, och till allt detta lägges det viktiga intyget rörande Swe-denborgs goda hälsa, så synes bevisningskedjan i sanning vara genomrutten!

En annan berättelse har Robsahm, en banktjänsteman i Stockholm, att berätta under förklaringen, att han hört den af Swedenborg själf. Enligt denna skulle Swedenborg år 1745 i april eller så där omkring ha intagit sin middag på ett värdshus i London, och då han var hungrig ätit med en strykande matlust. Just som han höll på att afsluta måltiden, hade han en syn, hvari han såg dera? andliga tillstånd, som här i lifvet hängifvit sig åt bordets nöjen, före-bildadt som en ring af ormar och maskar, och i ett hörn af rummet såg han en man sittande, som sade: »ät icke så mycket!» Swedenborg blef att börja med något öfverraskad, men då synen försvunnit, begrundade han ämnet närmare; omöjligen kunde han dock finna någon fysisk orsak till densamma, ty, som vi veta, bestod hans föda för det mesta af växtämnen, och hans aftonmåltid utgjordes vanligen endast af bröd och mjölk. Det är sålunda ganska troligt, att Robsahm sammanblandat Swedenborgs förmenta uppgift till honom i detta ämne med en not i »Dagboken» af ungefär samma innehåll, men hvilken dock ej har något, åtminstone synbart, personligt afseende på Swedenborg själf. Robsahm tillägger, att följande natt »mannen» eller ängeln åter framställde sig för siaren under förklaringen, att han var Herren, kommen att för Swedenborg diktera skriftens invärtes mening. Denna del af berättelsen är dock ej bestyrkt.

Lindsey, unitarien, berättar en besynnerlig anekdot om Swedenborg, hvilken dock genom honom kommer i tredje hand. En vän till en af dennes vänner berättar sig nämli-gen ha gått bredvid Swedenborg Cheapside utföre, då siaren plötsligen vördnadsfullt hälsade på någon, som hans sällskap dock ej såg; i detsamma vände han sig till detta, sägande: »det var Moses; såg ej ni också honom gå förbi?» De sista orden visa, att hela berättelsen är hopsatt; det finns intet bevis för dess sanning, och den utgör dessutom en fullkomlig motsägelse till Swedenborgs städse upprepade påstående, att en ande och ängel aldrig kan ses med våra naturliga ögon. Southey omtalar i sin »Commonplace Book» en liknande berättelse, men denna gång heter det, att det var Paulus och ej Moses, och vi finna den äfven här ounderstödd af några verkliga bevis. Man bör ej undra, att sådant tomt prat kommit i svang rörande en sådan personlighet som Swedenborg, och därför bör man förnuftigtvis draga i betänkande att medge deras trovärdighet utan pålitliga bevis. Ingen upphöjd uppskattning af detta utomordentliga snille kan under andra förhållanden äga rum.

Hypotesen, genom hvilken Swedenborg förklarar sitt siarskap, förtjänar en kort redogörelse. Han förklarar nämligen, att själen är den egentliga människan, under det att kroppen ej är annat än hennes tillfälliga uppehållsort, puppan i denna värld, som ej är annat än en skola. Kroppen är bildad efter själen, från hvilken hon mottager all sin lifs-kraft; de yttre sinnena och förmågorna ha sitt säte och upprinna ur själen, som är helt och hållet skild från kroppen: hon är i honom men ej af honom. »Vi lefva», säger Swedenborg, »på samma gång i två världar: i den naturliga, i hvilken vi äro synliga för våra medmänniskor, och i andevärlden — ett mellantillstånd mellan himmel och helvete — under hvilket människans själ, eller 'andliga kropp', står i förbindelse med änglar eller andar. Några af dessa sälla sig till hvarje människa antingen som skyddsandar eller frestare, och fortfara härmed, så länge människan låter dem vara det ena eller andra. De tillåtas ej att tala med människan, men idéer och tankar, hvilka liksom 'slå oss förhufvudet' och hafva ett tycke af omedelbarhet, upprinna dock, påstår han, från dessa ärigla-källor. Genom änglarne såsom medel uppehåller, skyddar, närer och lifvar Herren allas deras

själar, som vända sina anleten mot Zion, och styr de ondes handlingar till godt.»

Enligt det swedenborgskå åskådningssättet är ändamålet med människans skapelse, att hon må bli en himmelens ängel; i denna världen har hon åter blifvit satt för samma ändamål som sädeskornet i jorden. Osynliga inflytelser verka på dettas inre skapnad, låta det gro och sträfva efter solljuset; det spränger jordskorpan och skjuter en telning här och en knopp där och blir efter hand passande för omplantering. Döden är ingen förbannelse, säger Swedenborg, utan en välsignelse; uppståndelsen är omedelbar; plantan återvänder aldrig mer till den plats, där dess frö först utkastades. Sin lära om människans närhet till änglar och andar samt hennes förmåga att äfven under vissa villkor se dem drifver han med all makt och anför som stöd för denna de bibliska berättelserna om siarskap och öppnandet af människans andliga öga. Han vidhåller, att på samma sätt som detta öppnades för Elisa, Daniel, Paulus och Johannes, så att desse af gudomlig nåd sågo den andliga världens invånare och vissa scener och tilldragelser ur denna — på samma sätt var äfven hans inre syn öppnad. I ett uttömmande försvar för Swedenborg anför Paxton Hood några sinnrika skäl för denna mening, hvilka vi, om utrymmet tilläte, skulle vilja anföra i deras helhet. Ögat, säger han, är själens fönster, genom hvilket den betraktar den yttre naturen; är glaset nog klart och rent, kunna vi äfven se det ¿j/for-naturliga. »Det finns ett andligt öga, förmedelst hvilket människan ser bortom döden och förgängelsen, ser nya himlar och en ny jord, nya saligheter och ting af öfversvinnelig skönhet.» Med anledning af det härskande tviflet rörande detta ämne anmärker han, att »förnuftet börjar att väga upp mot tviflet». Vidare säger han: »Bibeln är byggd på antagandet, att människan haren andlig natur, och att hon genom denna kan sätta sig i gemenskap med den andliga världen. Antingen människans öga numera kan öppnas eller ej för skådandet af andliga verkligheter, är det visst, att det en gång varit öppet försådana ting. Skriften lämnar oss ej i okunnighet rörande detta andliga lands natur och utseende, och våra förbindelser med detsamma härleda sig från beskrifningar af människor, som redan dragit * dit» ... »Då lärjungarna mötte Jesus på deras vandring till Emmaus, voro deras ögon 'förhållna', att de ej kände honom, men efteråt 'vordo deras ögon öppnade, så att de kände honom'. Och åter står det, att då Elisas tjänare högligen förskräcktes, emedan konungen af Syrien sände ut för att låta. gripa hans herre, så bad Elisa, sägande:

'Herre, öppna hans ögon, att han må kunna sel' »Och Herren öppnade den unge mannens ögon, och han såg berget fullt af brinnande hästar och vagnar rundt omkring Elisa.»

En skillnad finns dock mellan den svenske siaren och gamla testamentets gudaingifne män, kanske ej så mycket i afseende på graden, som mera i afseende på. deras sändning eller ämbete. De skrefvo efter diktamen utan att få välja orden; han åter anför sina iakttagelser i sin egen stil och på sitt eget sätt. Swedenborg var ej profet och inspirerad (i dessa ords vanliga mening). Hans uppenbarelser måste mottagas eller förkastas, allteftersom de förtjäna det, med intet annat ansvar, fästadt vid förkastandet, än som alltid åtföljer ett egensinnigt frångående af sanningen, sedan hon en gång varit af oss känd och förstådd. Hos alla människor finns en sådan andlig synförmåga, ehuru graden af denna begränsas af karaktären och själsodlingen, och självfva böjelsen för denna är inskränkt genom denna världens omsorger. Mellan den hex-sökande Saul och hans efterapare i vår tid samt siaren genom Guds tillstädjelse är det en stor skillnad, ja, lika stor som mellan spiritismen och swedenborgianismen, hvilka den allmänna meningen dock så ofta sammanblandar,ehuru de, efter allt hvad vi kunna förstå, ej hafva något gemensamt. Nej, de äro alldeles motsatta hvarandra; ja, i sitt innersta hvarandras fiender. Swedenborg framställer skickligt och skoningslöst afskyvärdheten och bedrägligheten hos de andar, som här i tiden varit köttsligt sinnade, och förutsäger år 1756, att ett anfall af liderlige sådane skulle

* äga rum mot sinnevärlden, samt att vanan af andesökeri från denna tid skulle uppkomma. Vidare förklarar och utvecklar han möjligheten af ett sådant umgänge och skadligheten af detta samt varnar sina läsare för det.

Mer än nittio år senare började andeuppenbarelser att låta höra af sig i en undangömd vrå af Amerika och ha sedan dess spridt sig som en pest öfver såväl detta land som en stor del af den öfriga odlade världen. Swedenborg själf blef i början af sitt siarskap bedragen af ränkfulle och baksluge andar, hvarför han, förfäktande sitt anspråk (såsom Herrens särskilda sändebud) alltid är angelägen att upprepa, det han mottagit sin lära af Herren själf, men ej af någon ande eller ängel. Det är således endast (?) de af hans skrifter, som han själf utgifvit, hvilka ha

anseende af läroböcker. Ett märkligt exempel på, huru nödvändig försiktighet är i detta fall, må här anföras. I »Diarium Spirituale», just ett af de arbeten, som ej äga nyssnämnde egenskap, förekomma åtskilliga anmärkningar, innehållande samtal med en mängd bortgångna storheter från alla tider. I dessa nämnas David och Paulus bland dem, som gått förlorade, * men Georg II och Ludvig XIV åter bland de lycksalige! Denna upp- och nedvändning af det allmänna omdömet rörande dessa män kan endast förklaras genom Swedenborgs upplysning, att onda andar icke allenast påstå utan äfven tro sig vara stora perspnligheter, ehuru de ej äro det — ty, säger han, alla osalige andar lida af en viss galenskap. Han intygar vidare, att han till en början ofta bedrogs af sådane, till dess han slutligen blef bättre upplyst. Hans berättelser rörande David, Paulus 111. fl., hvilka förekomma under den tidigareperioden af hans siarskap, äro troligtvis exempel på ett sådant bedrägeri. *

En annan del af Swedenborgs påståenden, nämligen gudomligheten af hans sändning, återstår nu att vidröra, men på detta ämne känna vi oss likväl ur stånd att närmare inlåta oss, ty det är endast genom egen inre erfarenhet, som detta anspråk kan styrkas. Det är dock alldeles klart, att så väl den världsliga historien som bibelns i detta fall stå på Swedenborgs sida, och Paxton Hood säger äfven: »då Herren behöfver en människa för genomförandet af sina verk, kan man vara säker, att Herren också uppfostrar honom för detta ändamål. Sålunda hafva Abraham, Moses, David, Johannes Döparen, Paulus och Luther m. fl. kallats till sina värf, och det finns ej en präst inom statskyrkan, hvilken ej påstår sig vara »kallad till den höga värdigheten, det viktiga kallet och uppdraget att vara ett Herrens sändebud och tjänare». Hvarför då icke Swedenborg?

Ofta uppfordrad att visa verkligheten af sina påståenden, visade Swedenborg väl åtskilliga prof på sitt siarskap, men ännu oftare yrkade han, att hans verk skulle läsas utan fördom och få tala för sig själfva. Omständigheten, att han sällan tog sin tillflykt till bevis från det underbaras område, kan näppeligen tala emot anspråk, som vädja till förnuftet och omdömet, då underverk snarare förbrylla än öfvertyga.

Vi lämnade Swedenborg före denna långa afvikelse från vårt ämne, då han stod i begrepp att börja sitt första teologiska verk. Detta — Arcana Ccelestia — utgafs anonymt i London genom bokhandlaren John Lewis. Verket utgafs i åtta delar, som utkommo vid olika tidpunkter mellan 1749 —1756. Det första bandet på latin såldes för omkring 5 kronor** och tyckes ej ha fått många läsare. Det andra

* Dessa omdömen stå helt och hållet för författarens räkning och delas långt ifrån af alla kännare af Swedenborg. I den andliga världen te sig personer och förhållanden ofta annorlunda än här. Utg.

Six shillings.utgafs på både engelska och latin och såldes till det utomordentligt låga priset af omkr. 60 öre*. Lewis anmälde boken i »General Advertiser» år 1749—50 och utgaf dessutom ett fängslande häfte, i hvilket han anbefallde den till genomläsning; vi göra därur följande utdrag: »Under out-

tröttligt arbete tillbragte han (Swedenborg) ett helt år i förstudier och utarbetning af första delen af Arcana Coelestia, gjorde en utgift af 200 pund (3,600 kr.) för dess tryckning och ytterligare samma summa för tryckningen af den andra. Sedan allt detta skett, förordnade han särskildt, att den uppkomna summan för försäljningen skulle öfverlärnnas till styrelsen för evangelii utbredning. Han är — fortsätter författaren

— så långt ifrån att vilja göra sig någon vipst på sitt arbete, att han ej vill ha ett rundstycke tillbak# af de 400 pund han utlagt, och af denna anledning kap den läsande allmänheten få dem för ett särdeles godt pris.» Arbetet synes ej ha haft någon hastig åtgång; tiden för ett vänligt mottagande af en bok med detta innehåll var sannolikt ej ännu inne och de återstående banden utkommo helt obemärkta. Ett arbete sådant som Arcana trotsar , all beskrifning; vi kunna endast göra några få häntydningar och gå vidare. Ut-gifvet af Swedenborgska sällskapet, har det utkommit i tolf oktavband. Det öfversattes från latin på engelska af framlidne Rev. John Clowes**. Det är en utläggning af »den andliga och gudomliga meningen», som hvarje ord af Genesis och Exodus*** innehåller, men som Swedenborg gör utdrag och upplysande anföranden från hela bibeln — registret ensamt uppgår till 86 sidor — så kan det nästan kallas för en utläggning af hela bibeln. Det är indeladt i numrerade paragrafer, af hvilka det finns 10,837, några upptagande en sida eller flera, andra blott några få rader. Till hvarje kapitel äro bifogade målande beskrifningar om ting, »hörda

* Eight-pence.

** Pastor i Manchester. '*** I och 2 Mosebok.och sedda i den andliga världen», hvilka anföras för att upplysa och styrka de läror han förkunnar. Swedenborgs tolkning af skriften är helt och hållet grundad på den s. k. motsvarighetsläran, eller förhållandet mellan skaparen och det skapade, mellan orsak och verkan, ande och materia, bibeln och naturen. Gud, den ende, självbestående varelsen, är skaparen till allting — ej af intet utan genom en emana-tion från honom själf; genom sin motsvarighet med honom uppehålles och skyddas också allt. Kunskapen om korrespondensläran är därföre nyckeln till alla vetenskaper, och med begagnandet af denna nyckel upptäcker Swedenborg, att den naturliga världen ej är annat än en emanation af den andliga världen, att människan är naturen i sammandrag, att naturen åter är människan i sin utbredning, och att universum för Guds ögon är liksom en enda stor människa. Allting i naturen, i elden, i luften, på jorden och i vattnet, hvarje djur, hvarje blomma, hvarje fisk, insekt och kräldjur, hvarje träd, ört, frukt och blomma föreställa alla motsvarande principer i människosjälen. Bibeln är alltigenom skrifven i öfverensstämmelse med motsvarighetsläran. De elfva första kapitlen af Genesis äro helt och hållet bildliga. Adam föreställer sålunda det första, ursprungliga tillståndet inom kyrkan; de sex skapelsedagarna åter förebilda de olika skedena af kristlig tillväxt och kyrkans utveckling; den sjunde dagen, hvilodagen i Edens lustgård, förebildar det himmelska oskuldstillståndet, under hvilket kyrkan under dess första barndomstid började sin bana. Frestelsen genom ormen, självviskheten, utgör en förebild af människans första lutning mot »självfvet* och början till hennes förfall. Öfver-svämningen förebildar förstörelsen af kyrkan i sitt dåvarande tillstånd, medan Noach och arken föreställa ett nytt, andligt tillstånd. I sin ordning når också denna tid ett slut, men på dess ruiner reser sig hebreiska kyrkan, ett tillstånd af lydnad och naturlig religion. En ny tid följer åter efter denna, under hvilken människosläktet faller så

Den andlige Columbus. alågt, att ej ens en grund finns kvar, på hvilken en kyrka kan få något fäste, och för att bevara sambandet mellan Gud och människan — förutan hvilket, säger Swedenborg, hon skulle ohjälpligt förgåtts — inrättades en förebildning af en kyrka, eller en bild af församling, bland judarne, hvilken var passande för det låga tillstånd, i hvilket desse befunno sig. Då Guds ord ej vidare kunde mottagas teokratiskt, öfvergick det i skrift, men så affattadt att, under det det var bokstafligen sant samt hade förmåga att leda den naturlige och köttsligt sinnade i afseende på självfva läran, kunde det i sin ande och sitt lif studeras af änglar och af människorna i den tillkommande kyrkan. Sålunda anför Swedenborg Abrahams, Isaks och Jakobs, Moses', Faraos och Arons lefnadsöden, talar om Israels kungar, domare och profeter, om judarnes vandring genom öknen, deras krig och fångenskap m. m.; men framställer på samma gång i den andliga meningen hvarje människosjäls sträfvan uppåt, samt äfven i en gudomlig mening de på hvarandra följande uppenbarelserna och medlare-åtgärderna af den gudomliga sanningen, till dess i tidens fullbordan, då människosläktet råkat i ett tillstånd af andlig död, Jehovah själf nedsteg på jorden, iklädande sig den mänskliga naturen med alla dess benägenheter för det onda, *men dock utan synd*, och som Jesus Kristus öfvervann den andliga döden, kufvade helvetets makter, löste släktet ur sitt slafveri och byggde en ny och lefvande väg mellan Gud och detta samt slutligen förhärligade sin mänskliga natur genom att förena den med den gudomliga. Den af apostlarne upprättade kyrkan nådde sitt slut, som Swedenborg påstår, år 1757, och från denna tid har Herren börjat uppbyggandet af det Nya Jerusalem, åsyftadt i Uppenbarelseboken, hvartill Herren begagnat honom såsom verktyg. Dock, Arcana Cœlestia uppfordrar till grundlig undersökning; den måste läsas för att kunna uppskattas till sitt värde; vi måste sålunda öfvergå till ett annat ämne.

Hvar Swedenborg uppehöll sig mellan 1749—1756, un-der det han var sysselsatt med detta arbete, är ovisst. Man tror, att han tillbragte en stor del af denna tid i London, och White- menar, att han bodde i närheten af en hr Hart, hos hvilken hans arbeten trycktes, och i hvilkens sällskap han brukade tillbringa sina aftnar. Om något vidare umgänge med den förutnämnde bokhandlaren Lewis, vet man intet mer, än att det berättas, att dennes hustru skall ha yttrat, det »Swedenborg var en god och känslig människa, men alltför mycket fallen för öfversinnliga saker».

År 1758 kom han åter till London, där hart utgaf åtskilliga arbeten, till hvilka vi snart skola öfvergå. Det är vid

denna tid, som han antecknat i sin dagbok, att den bättre delen af engelsmännen utgöra liksom kärnan af alla kristna i följd däraf, att de äga ett inre förståndsljus, som härleder sig af deras fria yttranderätt i såväl tal som skrift, hvarföre de också tänka fritt. Det finns en sådan likstäm-mighet ibland dem, att de företrädesvis söka hvarandras sällskap men sällan andras. De afhjälpa vänligt hvarandras behof och älska redlighet. De hysa en varm kärlek till sitt fädernesland, om hvars anseende de äro särdeles angelägne, men politiken tager dock deras uppmärksamhet i så stort anspråk, att de försumma högre studier, hvilka leda till en öfverlägsen själsutveckling.

Sommaren 1759 lämnade Swedenborg London för att resa till Stockholm. Vid denna tid lämnade han tre anmärkningsvärda prof på verkligheten af sin siarförmåga, hvilka äro förtjänta af ett kort omnämnande. Immanuel Kant — filosofen — berättar nämligen, att Swedenborg den 19 Juli 1759 — en lördag — kommit till Göteborg från England. På aftonen samma dag var han bjuden till en hr Castel; sällskapet utgjorde omkring femton personer. Vid sextiden gick Swedenborg ut, men återvände efter några ögonblick till sällskapet. Blek och upprörd omtalade han nu, att en förskräcklig eldsvåda nyss utbrutit i Stockholm på Södermalm, med tillägget, att elden spridde sig med storhastighet. Orolig gick han därpå ofta ut, men återvände snart. Härunder omtalade han för de närvarande, att elden redan lagt ett hus i aska, hvilket tillhörde en af hans vänner, hvilken han namngaf, samt att den hotade hans eget. Omkring klockan åtta, sedan han åter varit ute, utropade han glad: »Gud vare lof! Elden är släckt — tredje huset från mitt.» Denna nyhet väckte naturligtvis stor uppståndelse och kom äfven till landshöfdingen, hvilken skickade bud på Swedenborg, som noga utfrågades. Omständligt beskref denne eldsvådan: huru hon uppkommit, på hvad sätt hon slutat, och huru länge hon fortfarit.

På måndagsmorgonen kom en kurir från Stockholm, hvilken afgått därifrån, medan eldsvådan ännu rasade. I bref, som denne medförde, beskrefs nu eldsvådan alldeles på samma sätt som Swedenborg gjort.

Kant trodde fullkomligt på denna berättelse, hvilkens äkthet han påstår vara noga undersökt och till hvilken en stor del af Stockholms och Göteborgs innevånare voro intygande vittnen.

Swedenborgs hus blef, som man lätt kan förstå, snart belägradt af nyfikne, hvilka endast voro ute för att få reda på underverken. Bland dessa var äfven en fru Marteville, änka efter en holländsk ambassadör i Sverige. Hon hade, tycks det, blifvit kräfd på en summa af 25,000 gulden, som hon visste, att hennes aflidne man betalt, ehuru hon ej kunde få rätt på kvittot. Berättelsen härom kom emellertid från hennes man i andra giftet och är bestyrkt af Kant. Berättaren omtalar sin hustrus besök hos Swedenborg, som om hon kommit till honom i sällskap med några andra fruntimmer. Denne emottog dem i en »särdeles vacker trädgård», försedd med ett prydligt lusthus. Förhållandet rörande det försvunna kvittot omtalades omständligt och på »ifrig anhållan» lofvade Swedenborg, att om han i andevärlden sammanträffade med Marteville — hvilken han endast ryktesvis kände — så skulle han göra en förfrågan. »Åtta dagar se-nare», säger berättaren, »visade sig Marteville för min hustru i en dröm och nämnde för henne ett gömställe i hans arbetsrum, där hon skulle finna icke blott kvittenset utan också en hårnål besatt med tjugu ädelstenar, hvilken ansetts som förlorad. Detta inträffade omkring klockan två på natten. Full af glädje, steg min hustru genast upp och fann det förlorade på utpekadt ställe, hvarefter hon åter gick och lade sig och sof ända till klockan nio. Vid elfvatiden anmäldes Swedenborg. Min hustru hann ej att yttra ett ord, innan han omtalade, att han under den föregående natten sett många andar och bland andra Marteville. Han hade velat inlåta sig i samtal med honom, men han hade ursäktat sig med förklaringen, att han måste gå till sin efterlefvande hustru, för hvilken han hade att upptäcka något viktigt. Detta är den sannfärdiga berättelsen rörande denna sak, i hvilken min hustrus namn inblandats.»

Den nu anförda händelsen inträffade 1761. Samma år beslöt drottning Lovisa Ulrika, hvilkens nyfikenhet otvifvel-aktigt väckts dels genom martevilleska saken och dels genom frågor af hennes syster, hertiginnan af Braunschweig, rörande Swedenborg, att tillfredsställa sin nyfikenhet medelst ett samtal med honom själf. Det nedanstående är ett utdrag af en trovärdig berättelse af en kapten Stålhammar, som var tjänstgörande vid hofvet; den är dagtecknad den 13 Maj 1788.

»En kort tid efter prinsens af Preussen* död kom, så berättar han, Swedenborg till hofvet, där han hade den varian att regelbundet göra sin uppvaktning. Så snart drottningen märkte honom, ropade hon skämtande:

— 'Nå, herr assessor, har ni träffat min bror?'

Då Swedenborg sade sig ej ha gjort det, tilläde hon i samma ton:

— 'Skulle ni göra det, framför min hälsning till honom.'

* August Wilhelm, död 1758.Åtta dagar därefter infann Swedenborg sig åter på hofvet, men så tidigt, att drottningen ej ännu lämnat det s. k. hvita rummet, där hon var inbegripen i samtal med sin uppvaktning och andra fruntimmer, tillhörande hofcirkeln. Utan att vänta på drottningens ankomst styrde Swedenborg kosan rakt till detta; inkommen, gick han fram till drottningen och hviskade något i hennes öra. Denna blef härvid så häpen, att hon kände sig illamående, och det varade en stund, innan hon återhämtat sig, men då detta skett, sade hon, vänd till sin omgifning: 'Endast Gud och min bror kan veta, kvad han just nu sagt mig.'»

Stålhammar afslutar sin berättelse med att yttra sin åsikt rörande Swedenborg, och hvad han säger i ämnet är också värdt att anföras. »Den enda svaghet hos denne bottenhederlige man var hans tro på andeuppenbarelser, men jag har känt honom i många år och vågar bestämdt påstå, att han var så fullt och fast öfvertygad om verkligheten af sitt ande-umgänge, som jag är, att jag skrifver i detta ögonblick. Som medborgare och vän var han i hög grad rättskaffens, af-skydde allt slags bedrägeri och lefde ett i aUo efterdömligt lif.»

»Det finns måhända», anmärker White, »inom hela litteraturen ej några bättre bevis för sanningen af öfversinnliga ting än dessa tre berättelser. Dock, om man ej är böjd för att tro sådana saker, fortsätter den djupsinnige författaren, skall man aldrig tro därpå.»

Tviflarén Kant och andeskådaren Swedenborg voro samtida. Om den senares förbindelser med Kant har man mycket underhållande meddelanden uti »Immanuel Kants Lif och Karaktär» af Borowski. Häraf framgår, att ett framstående fruntimmer, Knobloch, skall ha skrifvit till Kant med en förfrågan om hans åsikter rörande Swedenborg. I sitt svar talar han om nödvändigheten af en genomgående och omsorgsfull undersökning, att han ej må skyllas förlättro; för sin del säger han sig alltid ha ansett det som en förnuftig förståndsregel att »vara böjd för att tvifla» och såvidare, men underrättad om de ofvan anförda händelserna, gick han dock genast i författning om att göra sig nogare underrättad härom. Till att börja med skref han direkt till Swedenborg; hvarpå dock ej följde något svar. Han uppdrog då åt en vän i Stockholm att göra muntliga förfrågningar. Denne, till en början själf en Thomas, fick dock efter ett sammanträffande med Swedenborg en annan åsikt. »Han är», säger han, »en förnuftig, belefvad och öppen människa och därtill en lärd man.» Swedenborg lofvade vännen, att Kants frågor skulle afhandlas i ett arbete, som kort därefter komme att utgifvas. Sannolikt afsåg detta »Om Själens och Kroppens Gemenskap», som utkom i London år 1769, men rörande detta har man dock ingen tillförlitlig underrättelse. År 1766 utgaf Kant ströskriften »En Andeskådares Drömmar tolkade af Metafysikens Drömmar», i hvilken bland andra det bekanta yttrandet: »Swedenborgs system är olyckligtvis mycket likt min egen filosofi», märkvärdigt nog förekommer. »Det är ej otroligt», fortsätter han, »att mina filosofiska åsikter komma att anses afvita genom denna frändskap. Hvad åter denna nedsättande jämförelse vidkommer, förklarar jag, att man antingen måste antaga mera förnuft och sanning ligga till grund för Swedenborgs skrifter, än det första intrycket inger, eller ock att det är af blott slump som hans och mitt system sammanfalla.» Utan tvifvel måste detta antagande rörande hans åsikter ha förorsakat Kant ej ringa förtret, men han började dock att för egen del studera Swedenborg. Olyckligtvis kom han härvid att genomläsa »Arcana Coelestia», som han köpte för 7 pund, i stället för att börja med något af författarens inledande, mer filosofiska arbeten. En framställning af de heliga skrifternas andliga betydelse var näppeligen ett passande ämne för en så genombiten tviilare som Kant. Ej under således, att han med sin böjelse för tvifvel jämte vetskapen, att en förment medtäflare på filosofiens område var dess författare, låter sin granskning flöda af hån och stickord.Med afseende på Swedenborgs förutsägelseförmåga må dessutom följande anföras.

Johan Benedikt von Scherer, på hans tid professor i Tübingen och en utmärkt man i Tyskland, intygar följande fall i detta afseende. I ett sällskap, där man med spänd uppmärksamhet lyssnat till Swedenborgs beskrifning öfver andevärlden, önskade man sätta honom på prof, därigenom att man bad honom förutsäga, hvilken af de närvarande först skulle dö. Han nekade ej att underkasta sig detta, men satt en lång stund tyst och försänkt i djupt

eftersinnande. Slutligen sade han: »Olof Olofsohn kommer att dö i morgon bittida klockan tre kvart till fem.» Hans förutsägelse mottogs ej med motsägelse, som otvifvelaktigt skulle varit händelsen, ifall någon af dem, som hört yttrandet, varit den utpekade (ty denne måtte för ögonblicket ha befunnit sig i ett annat rum). Man skildes därefter, men följande morgon gick en af sällskapet till Olofsohns hus för att se, om förutsägelsen slagit in. Redan på ditvägen mötte han dennes j tjänare, hvilken omtalade, att hans herre nyss dött af slag, och, besynnerligt nog, hade uret hos Olofsohn stannat på 4,45, just den minut, i hvilken han dragit sin sista suck.

Dock, vi gå tillbaka till 1758, eller det år, under hvilket Swedenborg i London utgaf följande arbeten: »Himmel och Helvete, efter hvad därom hördt och sedt är», »Jordarna i vårt Solsystem», »Den Yttersta Domen och Babylons Förstöring», »Det Nya Jerusalem och dess Himmelska Lära» och »Den Hvita Hästen i Uppenbarelseboken». Alla dessa lät han trycka och utge på sin egen bekostnad, hvarefter han gaf samlingen till alla Englands biskopar, till prästerskapet och många af adeln med ñera.

Swedenborg är en framstående lärare rörande lifvet efter detta för dem, som sätta tro till hans siarskap; i detta afseende står han utan like. Af denna anledning och genom det deltagande, som så oskiljaktigt är förenadt med detta ämne, har också Himmel och Helvete, äfven óm man frånserdess inre förtjänster, bland alla Swedenborgs arbeten fått den största läsarekretsen. Sedan dess utgifvande år 1758 ha de andliga lärosatserna undergått många underliga förändringar. Några af Swedenborgs hufvudläror hafva rönt ett rätt vackert erkännande och många populära andlige ha elektricerat sina åhörare genom åsikter rörande vårt tillstånd efter detta — åsikter som Swedenborg långt förut yttrat. Ja, vi finna en amerikansk publicist till och med gå så långt, yttrar »The Literary World», att han påstår, att ett ganska stort antal af den frisinnade skolans prästerskap i England på fullt allvar öfverensstämma med Swedenborg i afseende på hans åsikter och teologiska system. Detta må nu vara hur som helst — därom kunna vi ej döma — men på samma sätt som han, så att säga, gick i förväg för sin tids vetenskapliga vetande, så tyckas ock hans teologiska lärosatser gå ett århundrade eller mera framför sin tid, ja, utgöra munförrådet för en ny tid.

Hade Himmel och Helvete utgifvits på samma sätt som Dan tes »Inferno» eller Miltons »Förlorade Paradis», såsom poetiska hugskott rörande vårt tillkommande tillstånd, skulle det oaktadt sin tröga prosa alldeles ha fördunklat dessa. Men hos Swedenborg är det fullt allvar: han skrifver som om någonting sådant som kritik aldrig funnes till. Tvifvels-utan är det någonting i hans verk, som tillbakahåller ett blott kriticerande, ty digra och vidlyftiga, som dessa förefalla, är det en svårare uppgift att draga tillsammans än utbreda sig öfver hvad han skrifvit. Genom att blott angifva hufvudpunkterna af detta arbete skola vi därföre bäst tillgodose ändamålet med detta utkast. Himmel och Helvete öfversattes från originalet till engelskan af prästmannen Hartley, en tidig läsare af Swedenborg och sedermera en ståndaktig vän. Efter denna tid har det öfversatts på många språk, och många godtköpsupplagor hafva utkommit både inom och utom England.

Arbetet innehåller tre afdelningar: den första om Him-melen, den andra Om Mellantillståndet och den tredje Om Helvetet.

I ett inledande kapitel yttrar Swedenborg följande: »Denna tidens människor inom kyrkan hafva knappt någon kitnskap om himmel och helvete eller om sitt tillstånd efter döden, ehuru allt tydligt omtalas i Skriften. Ja, många, som äro födda inom kyrkan, neka helt och hållet till dessa saker och säga i sina hjärtan: »Ho har någonsin kommit hit öfver för att säga oss, hurudan t där är.» På det att därföre ett sådant hemligt förnekande ej skall fördärfva de enfaldige i tron, har det under tretton år tillåtits mig att umgås med änglar och samspråka med dem såsom den ena människan talar med den andra; vidare att se saker och ting, såväl i himlarne som i helvetena och slutligen att af erfarenhet be-skrifva dem i förhoppning, att den okunnige må upplysas och vantron skingras. En sådan omedelbar uppenbarelse har nu ägt rum, och denna är det som menas med Herrens ankomst.»

Herren Jesus Kristus i sin förklarade mänsklighet är enligt Swedenborgs påstående just den Gud, som dyrkas i de olika himlarne, hvilka äro tre, ej godtyckligt indelade, utan afskilde efter änglarnes olika egenskaper. Invånarne i den första (lägsta) äro de, som af lydnad äro genomträngda af kärlek till Gud och nästan; som hysa hopp om belöning och äro i ett tillstånd af naturlig godsinthet och äga dylika mindre dygder.

De åter, som tillhöra den andra eller andliga himlen, äro ljusets änglar; sanning är deras ledare och visdom deras utmärkande egenskap.

I den tredje himlen finnas slutligen kärlekens, oskuldens och fridens änglar. Dessa stå. skaparen närmast, emedan de äro honom likast. Grundlagen inorn alla himlar är kärlek till Gud och nästan. Detta ord, »nästan», har dock hos Swedenborg det vidsträcktaste begrepp; det omfattar hustru och barn, släktingar och vänner, församling, samhälle, kyrka och nation, ja, det sträcker sig långt utom allanationella gränser och omfattar de aflägsnaste hedningar. Med kärlek till nästan menas lika mycket afstående från mördande krigstjänst som ådagaläggande af personlig till* gifvenhet. Änglarne inom hvar och en af dessa himlar- äro alltefter inre likhet sammanförda i oräkneliga mindre samfund ; hvarje sådant utgör på en gång en borgerlig och huslig himmel för sig, där änglarna umgås med hvarandra utan möjlighet till tvist eller oenighet; allt är harmoni, frid och glädje. Hvars och ens hufvudsyfte är att tillförsäkra så många som möjligt den högsta möjliga lycka, hvarför tillväxt i antal också innebär tillväxt i fröjd. Emedan Gud är en

— säger Swedenborg — så är ock himlen i sin helhet blott en, och emedan han är en gudomlig människa, har denna ock formen af en människa. Med ordet form kan dock här ej menas skapnad; snarare må vi ur detta draga begreppet af nytta eller tjänst. Wilkinson säger att, på samma sätt som kroppens alla lemmar tillsammans utgöra en enda person, så utgör inför Gud sammanfattningen af alla goda människor en enda mänsklighet.

»Himlen har därför (på ett andligt sätt) alla en människas lemmar, organer och inälfvor; hvar och en af dess ängla-invånare är i någon provins af den stora människan, där de alla på ett andligt sätt fullgöra de förrättningar, som tillkomma den del af kroppen, som de motsvara.»

Denna lära förefaller mystisk, och man kan till en början endast uppfatta den i sina yttersta utlinjer. Dock, hvilket hugg ger den ej åt all afsöndring i såväl nationellt som astronomiskt hänseende! Den bär prägeln af en filosofisk fullkomlighet, möjlig endast för den högsta sanning.

Swedenborg ägnar därefter några kapitel åt förklaringen af den motsvarighet, som äger rum mellan allting i himlen å ena sidan och allting hos människan, på jorden, i luften och hafvet å den andra. Himlen är orsakernas och de hemliga krafternas värld. Skapelsen är där ögonblicklig: hastigt som tanken är den bild, som framkallas inomen själ, objektivt återgifven utom henne. S:t Paulskyrkan var att börja med blott ett utkast inom en människohjärna, en konststudie, innan den antog bestämda, arkitektoniska former. Tå samma sätt är det med alla framstående verk, vare sig inom skönlitteraturen eller vetenskapen. Genom att öfveriämna sina tankar åt den stora allmänheten förlorar författaren dem ej; de utgöra fortfarande en del af honom själf, och efter detta skall han enligt Swedenborg för evigt vara sysselsatt med att på olika sätt gifva uttryck för de stora tankar, som oupphörligt komma att genomströmma hans själ.

Grafven tillsluter sig öfver konster och vetenskaper, öfver kyrka och gudsdyrkan, samt all huslig lycka, men endast för att gifva oss motsvarande fröjder på den andra sidan. Shakespeare och Händel, Cicero och Newton äro ej borta: de ha endast gått förut, och förande sina tycken och »gärningar» med sig, skola de finna oändliga tillfällen till utveckling.

Himlen är enligt Swedenborg ingen obeskriflig skuggvärld, utan en verklig värld, vimlande af lefvande män och kvinnor, med tillskott från hvarje del af världsalltet och försedd med alla det mänskliga lifvets förnödenheter. Så fullkomlig är ordningen, himlarnes första lag, att ingen miss-hällighet där kan uppstå, och emedan rum (rymd) — något som endast tillkommer naturen — ej gifves där. Himlen blir aldrig full, ehuru han alltjämt tillväxer. Allting på jorden har sin urbild i himlen, hvarur det uppkommer såsom verkan från orsak. Det finnes således intet här, hvilket skänker oss en ren lycka, som vi ej skola njuta härefter, fastän omätligt fullkomligare.

»Änglarne äro människor, klädda i skinande kläder»; de ha boningar, trädgårdar, kläder och föda samt alla lifvets nödvändigheter, men de behöfva ej arbeta för dem såsom här. Herren förser frikostigt med allt, och ingen ängel saknar en fröjd, som han har förmåga att emottaga.Där finnes rikt folk, men deras rikedom består i helighet och dygd, och deras härliga boningar och utstyrsel äro ej annat än återspeglingar af deras dygder. Himlens sol är

Herren Jesus, och ljuset och värmen, som utströmma från denna, är gudomlig kärlek och vishet, hvilka utgöra den lifgifvande principen för både änglar och människor, ja, för hela världsalltet. Hettan från den himmelska solen dämpas genom atmosfärer, som meddela åt hvarje ängel så mycket af dess upplifvande inflytande, som han är i stånd att uthärda. Själfva solen synes dessutom olika för olika änglar alltefter deras sinnesbeskaffenhet, och ehuru hvarken vinter eller natt förekommer i himlen, så åstadkommas dock genom förändringen af änglarnas tillstånd motsvarande förändringar i temperatur och årstider, af morgon och middag, af skymning och afton, så att hans lyckliga invånare äfven äro skonade från den dåsighet, som åtföljer enformigheten. Änglarnes oskuld gör, att de äro liksom genomskinliga. Därigenom ligger deras inre tillstånd afslöjadt för deras omgifning, och det underbara skådespelet omkring dem är,, liksom medelst fotografi, uttrycket för deras eget tillstånd, växlande alltefttersom de själfva förändras, medan det alltid bidrager till deras sällhet. — De, som grämt sig öfver oförenligheten af jordiska omständigheter med inre sträf-vanden, skola välkomna en sådan himmel som denna. — Änglarne ha enligt hans påstående inga vingar: de behöfva dem ej; de röra sig dock med tankens hastighet; den ene behöfver blott ifrigt önska närvaron af en annan för att ögonblickligen ha honom bredvid sig.

Som begreppet af rum (rymd) ej förekommer i himmelen, beror personers aflägsenhet från hvarandra endast på karaktärens olikhet: förändringar i tillståndet ersätta här alla tidförhållanden. Intresset för ett förhandenvarande arbete är hvad som bestämmer dess varaktighet. Sådana människor — i synnerhet älskande — som erfarit hvilka obeskriiliga svårigheter tid och rum ofta medföra, skola för-stå hvad Swedenborg här menar. »Skola vi känna igen hvarandra där?» är en ofta återkommande fråga, till hvilken vi svara ja, men dock med den inskränkning, att endast de, mellan hvilka en verklig sympati ägt rum, komma att för-blifva med hvarandra: annat sällskap skulle snart bli dem motbjudande.

Himlarne hafva sin styrelse, hvilken är olika för hvarje sådan, men öfverallt är dock denna grundad på ömsesidig kärlek samt på grundsatsen, att Gud styr allt. Hvarje samfund har sin styresman, hvarje hushåll sin husbonde, men uppdraget är ej någon latmanssyssla, och ehuru styresmännen bo i ståtliga boningar och äro klädda i sköna kläder, så är det dock de som i själfva verket äro tjänare åt dem, som de styra, ty de gifva Gud allena äran. Swedenborg säger oss visserligen ej, att

»Sabbaterna nå intet slut

Och bedjande skaror ej skiljas»,

men han säger oss dock, att man i himlen dyrkar Herren i härliga tempel. Gudstjänsten är enkel, och predikningarna utgöra framställningar af den djupa visheten i Ordet, som äfven finnes i himlen. Änglarne se det likväl endast i dess andliga mening och känna intet af den bokstafliga och historiska. Hvarje människa står i samband med den andra världen förmedelst änglar, både goda och onda, hvilka följa henne öfverallt och försöka att leda henne. Sedan hon varnats och lärt känna följderna af sitt val, står det henne fritt att handla, som hon vill: antingen att stöta ifrån sig sina änglavänners tjänster och ställa sig fiendtlig emot dem eller ock undvika det onda och göra sig till ett mottag för det goda. Hennes tillkommande lif kommer att varda, alltefttersom hon väljer. Hennes rättesnöre må vara bibeln, hvilken Swedenborg håller i den högsta vördning och förklarar vara af gudomligt ursprung. Ja, han förklarar, att denne utgör själfva hufvudmedlet för föreningen mellan människorna och Herren, och att i samma mån som denne följes och älskasaf henne, i synnerhet hvad dess andliga lärdomar angår, i samma mån nalkas henne ock himlen. En annan grundidé följer ock af denna nära förening, och det är, att såväl himlen som helvetet i deras helhet leda sin uppkomst från människosläktet. Swedenborg kastar således på människan hela skulden för det ondas uppkomst och tillintetgör alldeles Miltons åsikt rörande de preadamitiske änglarne och djäf-larne. Oändligt skön är hans åsikt, att barnen genast komma in i himlen, ty ansvarigheten för villfarelser vidtager först, när människan inser det onda och framhärdar däruti. Barnen i himlen äro talrika, men de förblifva ej alltid barn; kvinnoänglar, utmärkta för moderlig ömhet, sköta och vårda dem, och alltefttersom de små tillväxa i kunskap, öfvertagas de af andra händer och uppfostras på olika sätt: hvarje inneboende kraft och förmåga fruktbar-göres, och då de uppnått en mognare ålder, slå de sig ned i något samsläktadt samfund.

Detta för oss in på en swedenborgsk åsikt, som mycket missförståtts: den om himmelska äktenskap.

Alldenstund himlen leder sitt ursprung från människosläktet, äro änglarna af både man- och kvinnokön, och Skriftens förklaring: »så äro de icke mera två», är, sägs det, en lag såväl i himlen som här. Ogift — hon må nu vara man eller kvinna — är människan alltid ett ofullständigt väsen: som man behöfver förståndet förenas med kärlek, som kvinna drager böjelsen henne ovillkorligen till en manlig själ. Hälften af våra olyckor uppkomma genom skilsmässan af de manliga och kvinnliga elementerna i släktets utveckling: utöfningen bör ha ingått äktenskap med bekännelsen, känslan med förståndet, ordet med handlingen, hufvudet med hjärtat. Detta andliga äktenskap äger rum i himlen, ja, måste äga rum där, såvida hvarje ängel skall kunna känna sig fullt lycklig. Det är ej några sadduceiska äktenskap. I himlen äro äktenskapen en förening såväl till själ som kropp, och det till den grad, att de bådamakarna ofta synas som en ängel. Det ligger intet oför nuftigt häruti, men medan vi ej inlåta oss i några juridiska hårklyfverier rörande denna sak, är det likväl nödvändigt, att Swedenborgs egendomliga åsikter i detta ämne blifva rätt anförda.

I himlen finnas inga gamla personer; han säger oss, att varda gammal i himlen, det är att föryngras: de äldste och visaste änglarne äro de oskyldigaste och förefalla där för, sedda på afstånd, som barn. Fullkomlig frihet råder: hvar och en gör alldeles hvad han behagar utan hinder eller motstånd; alla äro tvärtom glada att på allt sätt kunna hjälpa hvarandra att få sina önskningar uppfyllda. Vishet och kärlek äro dessutom här alldeles likställda, och ordningen inom det stora samfundet är så stor äfven i en skildheter, att det allmännas och enskildas intressen öfver allt sammanfalla. Hvarje ängels väsen är inom sig fullt af harmoni: han saknar ingen fullkomlighet, men han är på intet sätt öfverlastad med sådana. Han arbetar ej för några själfviska syften och känner därför ingen självförsakelse; frestelser, pröfningar och kamp äro för alltid förbi. Sceneriet

omkring honom harmonierar noga med hans egen smak;

hvarje sinne, hvarje förmåga har nått sin fulländning.

Tonerna äro känslornas språk och himlen är tonkonstens

hemland. Änglarne sjunga ej hvar för sig, men tusen sinom tusen utan missljud: hvarje ton är fullkomlig, hvarje ackord fullt af mening. Synsinnet är ock skärpt. Långt ifrån att föremålen ha något skugglikt, dimmigt eller otydligt är det alldeles motsatsen. 1 himlen finnes intet »idag» eller »imor gon», men änglarne stå därför ej stilla på samma ståndpunkt: hvarje medel, befordrande deras utveckling, står dem till buds, och deras själsförmögenheter utvecklas alltmer genom oafbruten öfning. Änglarnes skönhet är, säger Swe-denborg, öfver all beskrifning. Himlen är hvilans hemvist i den mening, att där ej finnas några bekymmer och plågor, men från nyttiga sysselsättningar är man däremot ej befriad.lättja hos en ängel skulle vara en oregelbundenhet i karak-ären, som ej kan tillåtas i himmelen: hvar och en har sin ;ärskilda sysselsättning, hvilken han ensam kan uträtta, och livars fullgörande han finner den största njutning. Som-iga, sörja för de små barnen, andra undervisa de vuxne, dcIi andra vaka öfver de frestade eller leda de nyberedde in genom den eviga stadens portar. Somliga ha slutligen Fått uppdraget att hålla de onda andarnas anfall på människosläktet inom tillbörliga gränser.

De som sålunda betrakta himlen såsom en belöning för goda handlingar, som ett ställe för sysslolöshet och lugn tillbakadragenhet varda storligen bedragne. Njutningar, vare sig sådana, som smeka vår sinnlighet eller vårt konstsinne, eller oändliga sånger och tillbedjan utgöra ej himlen, hvilken endast är möjlig som plats för dem, hvilka gjort honom som villkor: finnes den ej inom, är den äfven omöjlig utom oss. Guds önskan är, att alla skulle komma dit, men domare-sätet har ej sin plats på andra sidan grafven. Uteslutes någon, blir det hans eget fel, säger Swedenborg. Himlen är ej lik en egendom, som man kan få som en gåfva, eller som kan tillförsäkras oss genom Herrens kärlek. Nej, han är ett tillstånd och ett lif, som man måste erfara och genom-le fva. Swedenborg påstår äfven, att ånger på dödsbädden eller ögonblicklig omvändelse ej är nog att öppna himlen, utan endast pånyttfödelse, och hon måste börjas 1iär; annars kan någon sådan ej äga rum.

Midtemellan himmelen och helvetet — utgörande liksom jämnviktspunkten — ligger andevärlden eller Hades, en värld, genom hvilken, såsom Swedenborg intygar, alla själar tåga, innan de komma till sitt slutliga hem. 1

några kapitel om »Mellantillståndet» beskrifver Swedenborg människans tillstånd och utseende efter döden. Invånarne i andevärlden (mellantillståndet) bestå af alla människoklas-ser från alla delar af vår värld och hvarje annan bebodd världskropp. Tillströmningen till denna från endast vår jord

Den andlige Columbus. cutgör hundratusental för hvarje dag. Ganska få af dessa äro genom-onde; äfven en Nero hade sina goda sidor, och få äro verkligen de, som äro genast passande för himlen; andevärlden är således den yttersta domens värld.

Här måste anmärkas, att det ej finns någon släktskap mellan Swedenborgs Hades och skärselden, där påfven gör anspråk på att vara fångvaktare. Läran om skärselden är en förvrängning af tron på ett mellantillstånd, en tro, som är ganska allmän inom kristenheten. Uppståndelsen be-skrifves såsom den andliga kroppens skilsmässa från sitt jordiska omhölje genom en andlig attraktion, utöfvad af änglar. Denna äger rum strax efter döden och ej i någon aflägsen tidpunkt. Den materiella kroppen har ej mera del i dess (uppståndelsens) välgärningar än agnarna vid hvetekornets användande. Denna process upptager i regeln de tre dagar, som följa näst efter döden, hvilken ej är en följd af Adams obetänksamhet, utan endast ett öfvergående från ett lifs-plan till ett annat,, på samma sätt som sömnen går emellan aftonen och en ny dag. Då öfvergången skett, och personen finner sig klarvaken, är han till en början böjd att tvifla på sin identitet. Han känner sig vara en fullständig människa med undantag af den besvärliga stofthyddan, hvilken de efterlefvande vänligt återlämna åt den jord, hvarifrån hon var kommen: — han träffar sina vänner och släktingar; han ser omkring sig allt hvad som be-höfs för den mänskliga tillvaron, till utseendet mycket likt det som funnits i hans sista hem. Snart börjas den undersökning, genom hvilken andens blifvande tillstånd bestämmes, ty enligt Swedenborg är hans vistande i andevärlden blott ett öfvergångstillstånd, och domen följer nära efter uppståndelsen. Den består däri, att han framställes inför den gudomliga sanningens domstol, eller med andra ord, han utsattes för himlens ljus, hvars genomträngande strålar lägga alla hans handlingar, hvilka upptecknats i »lifvets bokafslöjade för åskådarnes ögon. Denna bok är ej enupp- och afskrifnings-räkniDg på begångna och underlåtenhets-synder, utan hon är själens invärtes minne, i hvilket karaktärens hemliga källådror, hvarje vana, önskan och bevekelsegrund, som hon efter moget öfvervägande under jordlifvet inför-lifvat med sig, äro liksom outplånligt ingrafna, på samma sätt som man i fröet kan spåra trädets historia. Sålunda läras vi, att människans historia står att läsa i hennes kropps* beskaffenhet, samt att änglarne kunna läsa hennes lefnads-teckning i självfva hennes skapnad. Under detta förfaringssätt kommer hvarje ande till jämnvikt inom sig själf. Det skrifves honom lika litet till godo, att han endast tänkt i religiösa ämnen eller att kristendomen varit ett visst känslosvall, som han straffas för fel, hvilka han ej kunnat hjälpa, eller ofullkomligheter, som han ej var i tillfälle att här undan-rödja, utan han döms på ett sätt, som vore han sin egen domare.

Så snart han kommit till Hades, taga änglar af den högsta ordning honom om hand, hvilka samtala med honom och undersöka hans inre natur. Om dessa änglars sällskap förefaller honom angenämt, stannar han hos dem; om ej, så passerar han igenom olika grader af änglasäll-. skap, tills han träffar dem, med hvilka han känner en inre öfverensstämmelse. På det att han sedermera må fullkomnas i den godhet och sanning, som tillkommer hans egen grad, underkastas han vissa åtgöranden, genom hvilka han fostras och omdanas, på det att alla motsägelser inom honom och hinder för ernåendet af ett verkligt änglaskap må undanrödjas; alla brister böra afhjälpas både i förståndet och känslan, ty innan hufvudets och hjärtats förening hunnit bli fullständig, kan han ej inkomma i himlen. Detta arbete är långt eller kort, allteftersom han med envishet fasthänger vid sina gamla läror och vanor; de som utföra arbetet äro änglar, och uppfostringsmedlen äro åskådningsundervisning och bildlika framställningar. Då utvecklingen är fullbordad, framstår han i himlens klara ljus somen skön ängel och lyfter sig hastigt under jubel till sitt himmelska hemvist.

Alldeles motsatsen äger rum med de onde. De fly de gode, på samma sätt som flädermusen ljuset. Härmed fortsätta de, tills de sammanträffa med sådana som, lika dem självfva, ha lefvat ett dåligt lif. Ganska snart är den onde anden afklädd det tomma skenet af godhet och de sanna idéer, som han tilläfventyrs ägt, och han framstår som en bild af sina egna förskräckliga tankar och lustar. Samvetet är dödt inom honom, alla band äro afkastade, och han sjunker genom tyngden af sin egen ondska ned i af grundi u Uppfattningen af den yttersta domen som

själens framstäl lande inför en vredgad Gud, hvilken under en gruflig för bannelse störtar den skuldbelastade själen till helvetet, finner intet gensvar hos Swedenborg. Ingen kommer in i him len — Swedenborg upprepar det ofta — på grund af en ovillkorlig nådehandling från Guds sida, och ingen förgås tvärtemot sin egen vilja och alla uppmaningar till motsatsen af Gud själf och sina änglavänner. Att mot hans egen vilja omskapa en djäfvul till ängel skulle vara detsamma som att tillintetgöra hans identitet, och dessutom lägger Gud aldrig något band på människans valfrihet. Den sanningen är nämligen allmängiltig, att

»människan, tvingad att tro,

behåller dock alltid sin mening.»

Vi ha uppehållit oss så länge med Swedenborgs be skrifningar på himlen och mellantillståndet, där vårt öde afgöres, att utrymmet ej tillåter oss att vara vidlyftiga rö rande de ondas hemvist. Detta ämne är ej heller fängs lande. Helvetets invånare äro antipoder till himmelens. mot hvilka de alltigenom utgöra ett slags motsatt analogi. Det goda och sanna i himlen är i helvetet vändt till dåligt och falskt. I stället för kärleken till Gud och nästan, hvilken styr himlen, regeras helvetet af självkärlek och jsinnlighet, och liksom himlarne i sin sammanfattning likna en stor människa, så likna helvetena i sin helhet ett förskräckligt vidunder. Detta strider mot himlen, som i sin ordning motarbetar helvetet. Härigenom bevaras jämnvikten mellan det goda och onda, och människans självbe-stämning är bevarad. Herren ensam styr helvetena genom fruktan för straff, det enda medlet att hålla dessa inom sina gränser. Någon personlig djäfvul finns ej i detta ords vanliga mening. Helvetets invånare beskrifvas såsom förskräckliga vidunder; många af dem ha ej ens en liknelse till människoform.

De yttranden, som på åtskilliga ställen i Skriften förekomma rörande straffen i helvetet, tolkas af Swedenborg som bildlika uttryck. Med »sjön af eld och svafvel», med »gråt och tandagnisslan» o. d., menas sålunda de fördömdes lustar och lidelser, hvilka ständigt komma i strid med hvarandra. Helvetets utseende och företeelser öfverensstämma noga med dess invånares smak och skaplynne och är lättare att föreställa sig än beskrifva. De osaliga känna, äfven de, ett slags vansinnig tillfredsställelse och hafva också sina njutningar. Härom yttrar sig Swedenborg sålunda. »De ondas glädje består i att straffa och plåga, hvilket de göra genom medel, som här i världen äro helt och hållet okända, hvarigenom de väcka förskräckliga känslor och idéer. Afgrundsskaran finner så mycket behag däri, att om det vore möjligt att i oändlighet öka och utsträcka kvalen och plågorna, skulle de ej en gång därigenom känna sig tillfredsställda.»

Hvad helvetesstraffen angår, äro Swedenborgs åsikter både filosofiska och riktiga, ehuru de strida mot några åsikter, som en gång voro allmänna rörande detta ämne. Han förklarar nämligen all plåga vara en oundviklig följd af kränkningen af någon lag, och att det enda ändamålet med all verklig bestraffning är att af hålla subjektet från nya och fortsatta kränkningar af densamma. Som de ondas hela diktan och traktan går ut på att söka tillintetgöra icke blotthvarandra och människosläktet utan äfven världsalltet och dess skapare, följer däraf, att de alltid kränka ordningens lagar och därvid draga öfver sig de plågor och straff, som oundvikligen åtfölja sådana kränkningar. Straffen äro dock ej allmänna utan olika för hvar och en; ej godtyckliga utan lämpade efter hvars och ens förbrytelse; icke heller straffas man för brott, som här begåtts, ty det skulle endast vara hämnd. Hvarken Herren eller änglarne straffa dessutom; de utståndna plågorna och lidandena äro endast nödvändiga följder af synden, och förskräckelsen för dessa plågor är enda medlet, genom hvilket Herren kan styra de onde och hålla dem inom tillbörliga gränser. Ingen annan lag är möjlig där. och ehuru de onde genom fruktan för straff väl kunna kuf vas och bringas därhän, att de nästan försjunka i overksamhet, är det dock ej möjligt för dem att blifva änglar, såsom några ömhjärtade människovänner påstå, emedan möj ligheterna för en sådan förändring för alltid äro förbi. De onde, som äro fullkomlige i sitt slag, finna sig bäst där de äro, och skulle ej kunna existera på något annat ställe. De önska ingen förändring; de hafva intet samvete; de hafva ingen känsla af skam eller förebråelse, ingen kärlek för godhet och sanning, ingen längtan att blifva himmelskt sinnade. Swedenborg lär sålunda, att helvetet är evigt, ehuru i en mildrad bemärkelse af självfva begreppet: en grundsats, som han stöder på samma lag, som tillförsäkrar en ängel evig lycksalighet i himlen, d. v. s., att hvar och en är just det. hvartill han genotn sin egen fria vilja själf gjort sig. Hans lif är endast kärlek, och förstöres den senare, förstöres äfven det förra.

Hans nästa arbete kallas »Yttersta Domen och Babylons Förstörelse, ådagaläggande, att alla förutsägelser i Uppenbarelseboken blifvit uppfyllda; enligt hvad som blifvit hördt och sedt». I detta arbete vidrör Swedenborg, som ti teln anger, en omtvistad fråga, och vi skola ej närmare följa honom i denna undersökning för att jämföra de resul-tater, till hvilka han kommit, med en doktor Cumming och andre, som hylla åsikten om ett tusenårigt rike. Men då boken likväl är en så viktig länk i bevisen rörande denne märkvärdige man, kan den ej helt och hållet förbigås. Få af hans verk upplysa så direkt om hela vidden af hans anspråk som just berättelsen om yttersta domen — en dom hvilken föregick det från himlen nedstigande Nya Jerusalem, hvars apostel han var, ehuru ej dess grundläggare. »Den Yttersta Domen» är en tillämpning på kyrkan och tidsåldern af den dom rörande enskilda, som ofvanför be-skrifvits. Tre gånger har, säger Swedenborg, en sådan »tidsålderns fulländning» ägt rum: första gången under Noachs tid, hvarvid floden betecknar förstörelsen, och arken och dess invånare den nya kyrkan; andra gången åter i slutet af den judiska kyrkan, vid Herrens uppenbarelse på jorden, då han utförde sitt återlösningsverk och återupprättade ordningen i Hades, samt den sista år 1757, då den församling, som grundades af apostlarne, i andlig måtto dömdes och upplöstes på det sätt, som i Uppenbarelseboken bildlikt omnämnes. Det var denna sista dom, som Swedenborg försäkrar sig ha bevittnat. Allt ifrån kejsar Konstantins tid hade den kyrka, som apostlarne grundat i enfaldig kärlek och tro, fallit ur sitt första tillstånd och allt mer försämrats: vrede och strid hade efterträdt kristlig mildhet och kärlek. Grymma krig och korståg hade för skens skull företagits för kristendomen, men i själfva verket blott af begär till makt och rikedom. Prästerna hade slagit uppsikten öfver folkets uppfostran under sig, och bibeln var för folket en förseglad bok, hvilken fortfarande undanhölls människorna. För att tjäna som medel för prästers och prelaters bedrägerier och själfviska syften hade Ordet förvändts och invecklats, Påfvarne, upptände af härsklystnad i andliga ting, hade förmätet trädt i Kristi ställe och sökte att från den allmänna nåden utesluta alla, som ej ville betala dem skatt eller lämpa sin tro efter deras föreskrifter. Re-formationen var ett försök att störta Roms falska läror ge nom att sätta i deras ställe lärorna om rättfärdiggörelsen genom tron allena samt Kristi tillfyllestgörelse. Följden blef beständiga sammanstötningar mellan katoliker och protestanter, hvilket framkallade bittra fientligheter, som ännu mera bidrogo att förstöra själfva den religiösa andan, tills slutligen vid den tid, som nyss nämndes, nästan all verklig religion hade utdött inom kyrkan, medan massorna läm nats att famla efter sanningen i mörker, ateism, sedeslös het och vanhelgd, hvilka, uppmuntrade af prästerna, hotade att ödelägga hela den odlade världen. Under detta kyrkans gradvisa förfall öfvergingo till andevärlden dels eldige zeloter, dels skenheliga munkar och jesuiter tillsammans med | okunniga folkmassor och slutligen några oförsagde andar, | som hållit fast vid den tro, som en gång öfverlämnats till de helige. Här underkastades de den pröfning, hvarom vi förut talat, men största delen voro så invecklade i vanvettiga tankar och inbillningar, ja, hela deras andligai sinnesbeskaffenhet var en sådan sammansättning af sant och falskt, af godt och ondt, att processen för att åtskilja dem blef utomordentligt svår och långsam. Af denna orsak konimo de att kvarstanna i andevärlden (Hades) i århundraden, under det att deras antal ständigt tillväxte. De grundade kyrkor och byggde falska lärosystem samt gjorde sig falska himlar och jordar, som de i själfva verket gjort hela sitt lif. De stodo i förbindelse med himlen genom sin tro och bekännelse och med helvetet genom sitt lif samt afskuro och förvände ljuset som skulle nedflyta från himlen till jorden. Häraf uppkom ock det djupa andliga mörker, som efterträdde det dunkla ljus, som i andligt hänseende rådt under medeltiden. Swedenborg försäkrar, att det är dessa falska himlar och jordar, som åsyftas i Skriften, och som sägas skola förstöras på den yttersta dagen, det vill säga, vid tidsålderns eller kyrkans slut. Hvad såväl denna som de andra planeterna angår, skola de aldrig förstöras: domenskall gå öfver människor, ej öfver stenar, jordklumpar eller ens irrande kometer.

Det enda ändamålet med den yttersta domen var således skingrandet af de moln, som, samlande sig på den andliga himlen, bortskymde dennes stjärnor och störde jämnvikten mellan himmel och helvete, hvarpå människosläktets trygghet beror. Det omfattande arbetet tog några månaders tid, hvarunder de påfviske, såsom Swedenborg säger, dömdes först och efteråt protestanterna. Den stora massan af nationer och folk, som skulle dömas, var i andarnes värld ordnad i en stor cirkel, hvar och en i det läge, som motsvarade hans förmåga att emottaga sanningen. Protestanterna hade fått sin plats i midten, de påfviske rundt omkring dem; därefter kommo muhamedanerna och så vidare, under det att omkretsen begränsades likasom af en stor sjö. Nu stego himlens

änglar ned bland massorna, afslöjande de onde och skiljande dem från de gode, som ställdes afsides på ett säkert ställe. Öfver dessa falska himlar syntes därpå ett stormmoln, ur hvilket inflytandet af Herren själf nedsänkte sig öfver dess invånare. Följden häraf var, att deras olika karaktärer kommo att framstå i sitt verkliga ljus, hvarvid, sedan deras ondskor uppväckts och afslöjats, de bortkastade sina lån ta fjädrar och kastade sig i de gräsligaste utsväf-ningar. Nu inträffade stora jordbäfningar och omstörtningar inom andevärlden, och helvetena visade sig som en bottenlös afgrund, fylld med eld och sväfvel. Herren nedsteg från himlen under ett skall likasom af trumpeter i ett ljust moln af änglar, och alla de onde sågos samlade i skepnaden af en stor drake, hvilken slog med sin stjärt, som ville han draga ned himlen, men han störtades dock och sjönk ned. Hela grunden för denna oäkta himmel och jord bortsopades, under det att hvar och en af de onde fann ett passande hem i den bottenlösa afgrunden, men de i botten gode, som förts afsides, befriades däremot från alla sina svagheter och upptogos till himlen. Sålunda försvunno »denförsta himlen och den första jorden», och det vardt glädje i himlen och ljus i andevärlden, sådant det förut ej varit. De moln, som skymt utsikten mellan himmel och jord, skingrades, och ljuset göt sig äfven ned öfver människorna och meddelade dem ny upplysning.

I detta afseende öfverensstämmer Swedenborg med historiens vittnesbörd, ty omisskänligt visar oss denna, att människosläktet sedan denna tid tagit ett ofantligt steg framåt. Hans berättelse om den yttersta domen är i synnerhet märkvärdig för tiden och platsen, där den ägt rum. Hvad tidpunkten angår, har ämnet varit insvept i så mycken mystik, dels genom försöken att förklara det och dels enligt den kända regeln, att förutsägelser aldrig förstås, innan de gått i fullbordan, att det tyckes lika väl kunna vara något, som verkligen ägt rum, som att ej ha gjort det. Hvad dess timande i Hades åter vidkommer i stället för här på jorden, så må det anmärkas — med förbigående af, huruvida saken ens varit möjlig eller ej — att de scener, som Johannes på Patmos beskrifver, sågos och hördes »i anden», och Swedenborgs uppenbarelser äro en praktisk framställning utaf »den andliga meningen» af den del af Uppenbarelseboken, som rör detta ämne.

Vi ha dock ej härmed afslutat redogörelsen för de under, som siaren framkallar för våra blickar. Hans arbete om »Jordkloten i Universum» synes ännu mera förvånande än de två sistnämnda, men en närmare undersökning af boken visar dennas öfverensstämmelse med Swedenborgs äldre arbeten och skaplynne i allmänhet. Det bör ihågkommas, att han under sin vetenskapliga tid var en ifrig astronom, samt att han med större blick än sina medbröder påstod, att vår lilla jord ej var den enda bebodda världskroppen, utan att rymden vimlade af sådana. Sedan han blef siare, märkte han, att invånarne på dessa planeter efter döden öfvergingo till andevärlden, samt att de alltid stodo i en andlig förbindelse med den jord, på hvilken de en gångfödts. Denna bok gör anspråk på att vara en redogörelse för hans siarskap, utsträckt till planeterna Merkurius, Jupiter, Mars,Saturnus och Venus samt Månen och fem planeter i stjärn -rymden, hvilka han ej namnger. De två utmärkte fysici, som nyligen lämna tväriden några särdeles intressanta betraktelser om tillståndet efter detta i ett arbete, kalladt »Det Osedda Universum», synas liksom andra föré dem finna svårt att sätta någon tro till dessa astronomiska ströftåg, men uttrycka på samma gång med ett ej ringa beröm sin öfvertygelse om författarens heder och djupa visdom. »Hade han inskränkt sig till den osynliga världen», säga de, »skulle det ha varit ganska svårt att visa honom ha varit föremål för självbedrägeri, men då han besöker andra planeter och beskrifver deras invånare, beträder han en farlig mark.»

Detta är dock näppeligen det rätta sättet att se saken. De medel, genom hvilka Swedenborg såg invånarne på dessa planeter, är han angelägen att till sist utveckla, och dessa voro helt enkelt en förstoring af de medel, genom hvilka han såg »den osynliga världen». Sedan under detta tillstånd hindren af tid och rum undanröjts, behöfdes det endast, att Swedenborgs inre bragtes i öfverensstäm-melse med de personer och platser, som han skulle besöka, för att sätta honom i stånd att genomströfva dessa utan att lämna sin länstol, och han förklarar äfven, att Herren på hans bön behagat låta honom undergå sådana öfvergångar och förändringar i sitt tillstånd, att detta blifvit möjligt. Från denna tid såg han och samtalade med vissa andar, som kommit från olika planeter och genom dessa såg han hvars och ens värld och iakttog dess invånares utseende, lif, föda, kläder, göromål och religionsbruk. Äfven för dem, som ej tro härpå, är arbetet således af stort intresse.

Swedenborgs underlåtenhet att i dessa beskrifningar ej äfven upptaga planeten Herschel (Uranus), hvilken på

hans tid ännu var okänd, har uppväckt något löje, då hans siarskap naturligtvis bort sätta honom i stånd att se äfvendenna. Besynnerligt nog är dock detta en sak, som talar till hans fördel. 1 häns vetenskapliga arbeten finnas nämligen många bevis därför, att han trodde på tillvaron af sju planeter i vårt solsystem, och hade han varit af annan sinnesbeskaffenhet, hade han lämnat fritt lopp åt sin inbillning och beskrifvit den planet, som sedermera fått namnet Herschel. Att han ej gjort så, bevisar hans rättrådighet, och hans anhängare förklara saken genom påståendet, att han endast såg det, som tilläts honom att se, och att be-skrifningen af en okänd planet skulle, då denne sedermera upptäcktes, nästan ha tvingat till tro på hans lärosatser.

Ett annat litet arbete, »Det Nya Jerusalem och dess Himmelska Lära», är ett sammandrag af Nya Jerusalems läror och uppfyller inom ett ringa omfång mer än något annat sitt ändamål. I slutet af boken utvecklar han sina åsikter om olika styrelser i såväl andligt som borgerligt hänseende. Han fördömer strängligen prästernas andliga herravälde och yrkar, att aktning i alla hänseenden skall visas olika religiösa meningar inom kyrkan. Styrelsens ställning och värdighet tillhöra icke dem, som styra, utan de beklädas blott af desse.

Man kan ej vänta, att Swedenborg, son af en luthersk biskop och nära befryndad med flere af kyrkans stormän, skulle helt och hållet förbises af sina vänner inom det andliga ståndet. Robsahm berättar också, att Swedenborg till en början helt öppet brukade tala såväl om sina syner som om sin andliga utläggning af Skriften, men emedan detta misshagade prästerskapet, som förklarade honom vara icke blott kättare utan rent af vriden, beslöt han för framtiden blifva mindre meddelsam rörande denna förmåga. Kyrkoherden i den församling, där Swedenborg bodde, yttrade dock en gång till Robsahm: »Jag kan omöjligen anse honom vara en sådan person som många göra. Jag har själf samtalat med honom i sällskap, där vi stött tillsammans, och jag har alltid funnit honom vara en god och fromman.» År 1760 fick han besök af två biskopar, med hvilka han var besläktad. På ett vänligt sätt beklagade sig desse öfver hans uraktlåtenhet att besöka kyrkan och gå till skrift. Efter ett noga aktgifvande på hans lif och uppförande, menade de, var detta den enda fläck de kunde upptäcka. Svaret blef, att han behöfde det mindre än andra, då han stod i förbindelse med änglar, men för »exemplets» skull lofvade han att ge efter. Han föredrog dock att mottaga sakramentet af en präst, som var mindre omtyckt, än af någon annan af det skäl, som han sade, att han hörde denne tala hvad han tänkte, hvarför han ock, som det vanligen går, hade förlorat sina församlingsbors välvilja.

Swedenborg blef, som sagdt, med tiden allt mindre böjd för att tala i andliga ämnen. Då han likväl angreps — och detta skedde ofta, och stundom på det mest oförsynta sätt -t- gaf han lugnt några ord till svar; men om det ej hjälpte, drog han sig tillbaka med orden: »Läs mina skrifter noga och fördomsfritt, och de skola ge er anledning att ändra åsikter.» Han försökte aldrig att göra proselyter eller öfvertala någon att tro på hans åsikter. Endast mot dem, som han ansåg dygdige och sanningsälskande samt böjde att välvilligt höra och i stånd att fatta dem, var han öppen och meddelsam.

Midt under dessa sysselsättningar, tillhörande en annan värld, glömde ej denne utomordentlige man sina skyldigheter mot sitt land. Ända från 1718, då han på allvar började sin ämbetsmannabana som assessor i Bergskollegium, ända till sin död var han en trogen anhängare till det konstitutionella styrelsesättet. År 1761 finna vi honom taga en tämligen verksam del i riksdagsdiskussionen, och riksrådet grefve Höpken berättar, att Swedenborgs memorialer i några finansfrågor voro de bästa, som inlämnades till riksdagen. Han var dessutom medlem af Sekreta Utskottet, i hvilket endast de skarpsinnigaste och mest inflytelserika personer voro ledamöter. Det var under hans tid, som Sverige upprördes afpartistriderna mellan Hattar och Mössor. Swedenborg tycks ej i allmänhet ha slutit sig till någotdera partiet, men i ett af sina anförandan understödjer han dock Hattarnes mening och yrkar på ett förbund med Frankrike hellre än med England med anledning af dettas krig med Holland. Några af de memorialer han ingaf finnas ännu till. Ett af dessa innehåller en uppmaning till styrelsen att föranstalta om en årlig tablå rörande inkomster och utgifter, hvarigenom man skulle få en öfversikt öfver landets finansiella ställning. En framstående svensk historieskrifvare yttrar med anledning häraf, att det var första gången som detta förslag väckts i något land. Dessutom finns det andra memorialer rörande uppmuntringar till skön konst och grufbearbetningar samt inskränkningar med afseende på inmutningar af malmfynd. I en annan skrift yttrar han sig på det bestämdaste mot en krigsförklaring mot Ryssland och uttalar sig kraftigt mot ett anfallskrig såsom

väsentligen något helt annat än ett försvarskrig. I en annan inlaga visar han sig som förespråkare för inskränkning af rusdryckers försäljning samt föreslår, att de borde säljas på vanligt sätt, men att köparne ej borde få sysslolöst lägga sig till på krogen utan få hvad de ville ha och se’n ge sig utaf. Han yrkar ock, att en viss gräns borde sättas för brännvinsbränningen samt att tillverkningen borde skattläggas för att kunna tillskynda staten någon inkomst, ifall, säger han, det skulle visa sig omöjligt att helt och hållet utrota bruket af den skadliga drycken.

Ett af de mera anmärkningsvärda af den store mannens memorialer är det, i hvilken han talar om de svåra följderna af en despotisk styrelse. I ett kraftfullt språk beskrifver han de lockelser påfvedömet användt i några närliggande länder och talar vältaligt för bibehållandet af konstitutionell frihet, på det att ej under en despotisk monarki hans eget fädernesland må falla i jesuiternas klor. Följande mening påminner om en af våra egne statsmäns* nyligen utgifna

* Gladstone.ströskrifter rörande påfveväldet. »Enda säkerheten och hindret — säger han — mot påfviskt inflytande och inblandning borde vara ed och samvete. Ja, om det funnes en ed, och den stora mängden vore tillräckligt samvetsgrann att vörda denna, skulle visserligen borgerlig och andlig frihet, ja, allt, som är af värde i ett konungarike, förblifva okränkt; men å andra sidan måste vi komma ihåg, att innehafvaren af påfvestolen kan i kraft af S:t Petri nycklar lösa alla eder och lämna aflösning åt hvarje samvete.»

Ett memorial finns äfven, i hvilket han beklagar fallet af pappersmyntet i följd af bristen på valuta i redbart mynt.

Af flera bref från grefve Höpken till general Tuxen mellan åren 1772 och 1781, hvilka sedermera utgåfvos i »The New Jerusalem Magazine» (1790 — 91), kunna vi få ett någorlunda begrepp, huru högt denne utmärkte politiker och världsman, som dessutom var Sveriges premier minister, skattade Swedenborg. »Jag har», säger han, »icke allenast känt assessor Swedenborg i fyrtiotre år, utan också tidtals dagligen varit i hans sällskap. En person, hvilken som jag länge lefvat i det offentliga lifvet, måste naturligtvis haft många tillfällen att lära känna människor, både dygdiga och brottsliga, både starka och svaga, men oaktadt all denna erfarenhet minns jag ej någon karaktär af mera genomgående förträfflighet än Swedenborgs, ty den andades alltid förnöjsamhet, var aldrig retlig och knotande. Han var en verklig filosof och lefde alltid som en sådan. Han arbetade flitigt, och lefde ett sparsamt men på intet vis cyniskt lif. Då jag själf ej har något umgänge med andar, kan jag hvarken bekräfta eller motsäga hvad han har att anföra rörande detta ämne, men hans öfversinnliga förbindelser äro ju ej mera utomordentliga än de, som omnämnas i Uppenbarelseboken och på andra ställen af Bibeln. Men om hans läror kan jag döma: de äro förträffliga, oemotsägliga, de bästa, som någonsin förkunnats, och som skulle föra till det lyckligaste lif i medborgerligt hänseende. Under det att Swedenborgs lärabildar dygdiga människor och medborgare, söker hon att undertrycka all slags svärmeri och öfvertro, hvaraf uppkomma så förskräckliga, förargelseväckande och löjliga besynnerligheter.

Den närvarande religionen är mystisk och full af paradoxer. Den är osammanhängande och oförnuftig, liksom vore den skapad, snarare för oförnuftiga djur än förnuftiga varelser. Enligt hennes läror kan du bedrifva hvarjehanda skurkaktigheter och dock räddas. Den lära, hennes tjänare predika, är mångguderi, då de säga, att en är världens skapare och en annan upphofvet till religionen.»

»Jag har — fortfar han — ibland sagt till konungen, att om ett nybygge någon gång skulle grundläggas, kunde aldrig en bättre religion antagas än Swedenborgs ur Skriften hämtade lära, och det af nedanstående skäl:

Hon måste framför hvarje annan och i högre grad än någon bilda de hederligaste och idogaste invånare, ty hon lägger — och det med rätta — gudsdyrkan i nyttor.

Hon inger den minsta fruktan för döden, då denne endast betraktas som en öfvergång från ett tillstånd till ett annat; från ett sämre till ett bättre. Ja, efter hans grundsatser ser jag i döden icke något mera förfarande, än i ett glas vatten, som jag dricker.»

Omständigheten, att Swedenborg, under det att hans rykte som andeskådare stod på sin höjd och i trots af prästerskapets förföljelser, dock var i stånd att med framgång bibehålla en framstående politisk ställning, vinna

beundran och vördnad hos en så skarpsynt världsman som grefve Höpken och slutligen hos både styrelse och folk skaffa tolerans för sina egendomliga åsikter, den vittnar i hög grad för sundheten af hans själstillstånd, för hans dygd och sunda förstånd.

Robsahm yttrar om honom: »Swedenborg visade stort intresse för den svenska riksdagens förhandlingar, men då han märkte att afund och själfviskhet började bli rådande,sågs han där sällan. Han tillhörde intetdera partiet, utan älskade sanning och rättrådighet i hvarje känsla och handling.»

I Juli 1762 finna vi Swedenborg i Amsterdam. Under hans vistelse där tilldrog sig enligt White en händelse, för hvars sanning den ryktbare Jung Stilling är en borgen.

»Det var i Amsterdam år 1762 (just på samma dag som Peter III i Ryssland stryptes). I ett sällskap, där Swedenborg befann sig, märkte man, huru denne under samtalet på en gång skiftade färg: det sågs tydligt, att hans själ ej längre var närvarande äfvensom att något utomordentligt föregick inom honom. Så snart han återkommit till sig själf, frågade man, hvad som var på färde. Till en början ville han ej svara, men då man nödgade honom, svarade han: 'Just denna timme har kejsar Peter dött i fängelse', och tilläde dessutom på hvad sätt det skett. I vederbörlig tid fick man sedan af tidningarna veta, att Peter dött samma da g, strypt af grefve Orlow, som uppmanats därtill af kejsarens egen gemål, hvilken sedermera under namn af Catharina II efterträdde honom.»

Jung Stilling berättar likaledes ett möte mellan en viss köpman från Elberfeld och Swedenborg. Mannen, som var Stillings gamle, förtrogne vän, hade en god karaktär, sär-skildt i afseende på redlighet och sanningskärlek. Önskande att få något bevis för verkligheten af Swedenborgs andesyner, berättade han för denne, att han haft en vän, som studerat teologi i Duisburg, där han fick lungsot och dog. »En kort tid före hans död samtalade vi rörande ett viktigt ämne. Skulle ni hos honom kunna göra ér underrättad, hvilket detta var?»

»Besök mig om några dagar», blef svaret. »Jag skall försöka att få rätt på er vän.» Köpmannen gjorde så och - möttes vid nästa besök af Swedenborg med orden: »Jag har träffat er vän; ni talade om »alltings återställelse», hvarefter han med den största noggrannhet redogjorde för hvad hvar

Pen andlige Columbus. (joch en påstått. Köpmannen bleknade: beviset hade varit för starkt och oomkullkastligt.

»Efter en stunds vidare samtal — säger Stilling — tog min vän, fullkomligt öfvertygad, afsked och återvände till Elberfeld.»

Under vistelsen i Amsterdam, åren 1763 och 64, utgaf Swedenborg fyra af handlingar:

Nya Jerusalems Lära om Herren, Den HeUga Skrift, Tron och Lefvernet, äfvensom Fortsättning om Yttersta 2? omen, samt två arbeten med titel: Änglavisheten med hänsyn till Den Gudomliga Försynen, och Den Gudomliga Kärleken och Visheten.

Vi skola nu öfvergå till en kort undersökning af dessa arbetens innehåll hvart för sig.

Afhandlingen, innehållande Läran om Herren, är ett utarbetadt bevis för Herrens Jesu Kristi enda och högsta gudomlighet — en lära, hvilken utgör själfva grundstenen för Swedenborgs teologi och filosofi. Det mest anmärkningsvärda draget hos detta lilla häfte är den ofantliga mängden af ur bibeln hämtade bevis för detta påstående — ja, det ser i själfva verket ut, som om Swedenborgs satser vore bokstafligen konstruerade af själfva skriftinnehållet. I korthet anförd, är läran om Herren denna: Jehovah Gud, skaparen och uppehållaren af himlen och jorden, hvilken är själfva kärleken och visheten, eller godheten och sanningen, är en både till väsen och person. Trepersonlighetsdogmen, säger Sweden borg, läres ingenstädes i Skriften och var före det niceiska mötet okänd inom kyrkan. Men i gudomen finnes en trehet af grundegenskaper, nämligen Fadern eller den gudomliga kärleken, som är den väsentliga gudomen; Sonen eller den gudomliga visheten, som är den gudomliga mandomen; och den Helige Ande eller det gudomliga lif, som utgår från föreningen af Fadern och Sonen. Dessa tre grundegenskaper äro nu förenade i Herrens Jesu Kristi person. Swedenborg illustrerar sitt ämne genom det särdeles passande exempletaf människan, som består af en sådan trehet, nämligen själ, kropp och den ur dessa

uppspringande verkande kraften. Återlösningsverket är enligt honom ej begränsadt till Herrens lif här på jorden, utan detta började redan i Eden, så snart som. människan föll ur sitt första oskyldighetstillstånd. Denne samme Jehovah, hvilken med oändlig fadersomsorg vakade öfver sina barns nedåt gående vandring och som än genom »Sitt ansiktes ängel», än genom Moses och profeterna sökte rädda dem från fördärfvet, nedsteg slutligen, då förfallet nått sin spets och både den andliga och naturliga världen råkat i ytterlig oordning, själf från himlen som den gudom-liga sanningen: Ordet vardt kött och antog genom jungfru Maria en människonatur, som genom sina anlag var högst benägen till det onda men dock utan synd. I denna människonatur mötte han nu och bekämpade under upprepade strider och frestelser, af hvilka korslidandet var den sista och svåraste, alla hel vetesmak ter, underlade sig alla helvetena, äf-ven de lägsta, och befriade mänskligheten en gång för alla från deras öfvermakt. Härunder aflade han den från modern ärfda mänskliga naturen och antog i stället en mänsklig natur från den inneboende gudomliga. Denna förklarade han nu och gjorde den till ett med Fadern. Det var i denna han uppsteg ur grafven; i denna han syntes för sina lärjungar och nedsteg till Hades, och slutligen i den, som han uppsteg till himlen, sedan han genom sin gudomliga mänsklighet röjt en ny och lefvande väg, på hvilken alla, som tro och efterfölja honom, skola bli räddade från sina synder.

På andra ställen i denna afhandling utvecklar Sweden-borg betydelsen af de olika namn, som i skriften användas om Messias; han säger ock, att Athanasii symbolum i af-seende på treenigheten öfverensstämmer med sanningen, om l stället för dess trefald af personer sättes en personlig trehet hos Herren Jesus Kristus.

Som läsaren märkt, förnekar Swedenborgs lära på detbestämdaste försoningens ställföreträdande egenskap, ty enligt hans åsikt dog Kristus för men ej i stället för oss; för att frälsa oss från våra synder, men ej blott för att befria oss från syndens straff; och för att försona människan med Gud, icke för att blidka en vredgad gudom genom offret af en oskyldig. Det finnes också många icke-nykyrkmän, som anse, att Swedenborgs lära öfverensstämmer både med bi beln, rättvisan och sunda förståndet. Om Swedenborg sålunda förkastar lärorna om trepersonligheten hos Gud, om Sonens eviga utgående af Fadern, om den obefläckade aflel-sen, om arfsynden och den fulla befrielsen från lagens straff genom Kristus, så återställer han däremot Guds enhet, förklarar treenhetens mystär — i den mån denna kan förklaras — och tillfredsställer vår bästa uppfattning af Gud och våra högsta fordringar på människan. Det är i sanning omöjligt att neka, det hans lära är beundransvärd i sin enkelhet, sitt sammanhang, sin öfverensstämmelse med skriften och slutligen däruti, att den, så att säga, samlar alla en kristens känslor i en enda brännpunkt: tillbedjandet af den gudomliga person, med hvilkens kärleksfullhet, barmhärtighet och älsklighet evangelierna gjort oss så förtrogna.

I Läran om den Heliga Skrift nalkas han denna i en ande, som medger hennes sanning, och i stället för att kri ticera henne i formellt hänseende, utgår han genast från dec satsen, att den Heliga Skrift är Guds eget ord, ja, är den gudomliga sanningen själf, emedan under dess bokstaf ligger en andlig och gudomlig mening, hvarigenom den är gudomligen inspirerad, helig i hvarje stafvelse, ja, själfva visdomens källa för både änglar och människor. Med så stora loford har ingen yttrat sig om Skriften som Swedenborg. och icke heller har någon så mycket användt den i sina skrifter som han, ty det kan med sanning sägas, att bibelcitater äro själfva stenarna i den andliga byggnad, han med så mycken möda uppfört. Om hans läror äro riktiga, är därmed äfven frågan om inspirationen afgjord och på sammagång äfven frågan rörande de heliga böckernas äkthet och riktighet. Ty om genom inre bevis dessa funnits vara af gudomligt ursprung, kan man ock lägga sökandet efter bevisen för deras trovärdighet åsido. Den andliga meningen är förenad med bokstafven genom motsvarighetsläran, så att hvarje ord svarar emot och innesluter en andlig och gudomlig mening, alldeles skild från bokstafsmeningen. Men i denna ligger den gudomliga sanningen — på samma sätt som kroppen utgör ett omhölje för själen — i sin fullhet, helighet och kraft, och alla kyrkans läror måste hämtas ur och bekräftas af denna bokstafsmening. Förmedelst korrespondensläran, i öfverensstämmelse med hvilken Ordet är skrifvet, är den gudomliga sanningen lämpad efter uppfattningsförmågan hos hvarje själstillstånd, detta må nu vara ett himmelskt, and« ligt, naturligt eller köttsligt, men alla kunna dock därifrån hämta sanningar, passande för deras egen sinnesbeskaffenhet. För de himmelska änglarna är det förrådskammaren för himmelsk vishet (ty i sin andliga form finns det i alla himlarna); de andliga änglarna draga andliga och de naturliga änglarna naturliga sanningar ur detsamma. Då bibeln läses

med vördnad här på jorden, närma sig himlens änglar och läsa den efter sin högre fattningsförmåga, och under det människoögat vandrar mellan beskrifningarna öfver israeliternas blodiga krig, läsa våra osynliga vänner i dessa en beskrifning öfver sanningens kamp mot falskheten och ondskan tillika med villfarelsen, eller Herrens segrar öfver helvetena. Egenskapen af de sanningar, hvilka kyrkan eller hennes medlemmar hafva i sin ägo, är begränsad genom deras uppr fattning af Skriften, ur hvilken de måste hämta sina läror. Senom hela Skriften är, äfven i enskildheter, ämnet rörande föreningen af det goda och sanna eller äktenskapet mellan Hterren och kyrkan afhandladt. Detta bevisas af sådana tvil-inguttryck som »rättfärdighet och dom», »fröjd och glädje», »folkslag och folk», i hvilka det ena har afseende på det joda, det andra på det sanna, under det ordet »och» ut-trycker denna äktenskapliga förening. Det finns ställen i bibeln, h vil ka, lika vissa företeelser i naturen, framställa sanningen upp- och nedvänd. Sålunda säga vi * solen går upp och ned» och i bibeln läsa vi »Gud förtörnas hvarje dag på de onde». Båda delarne ha blott en skenbar sanning.

I det förra ligger endast en sanning för den okunnige, hvil-ken blott förlitar sig på sina sinnen, i det senare för den, hos hvilken vreden har herraväldet, ty hvar och en »anser Herren vara sådan, som han själf är», säger Swedenborg. Dessa blott skenbara sanningar stå där för deras skull, som endast genom sådana kunna läras att af fruktan tjäna Herren. Det behöfdes en Galilei, hvilken under förföljelse djärf- | des påstå, att jorden rör sig kring solen, och en Sweden- j börg att upplysa världen, att rättfärdighetens sol alltid har | samma ställning gentemot mänskligheten, men att det blott är den senares ställning, som fordrar förändring. Före den nuvarande bibeln fanns det ett gammalt Ord, af hvilket några kvarlefvor enligt Swedenborgs påstående ännu skola finnas kvar i Tatariet. Dess innehåll var helt och hållet allegoriskt, och är det från detta, som de elfva första kapitlen af Genesis äro hämtade, och det anföres på flera ställen. Så nämnes t. ex. Jaschars bok (2 Sam. 1: 17, 18) och boken ora Jehovahs Krig (4 Moseb. 21: 14, 15). Några delar af vår nuvarande bibel, som ej alltigenom är författad i öfverens-stämmelse med rena motsvarigheter, tillhöra i egentlig mening ej Guds ord. Ibland dessa icke-kanoniska böcker, som Swedenborg uppräknar, äro epistlarne, hvilka äro förträffliga böcker för kyrkan, men som de äro af dogmatiskt innehåll och endast medelbart stå i förbindelse med himlen äro de, som sagdt, ej själfva Ordet. Hvad de inspirerade författarne j själfva angår, voro de rätt och slätt skrifvare, stackars dödlige, i allt lika oss, ej helige, men väl förebilder till sådane. Judarne, det af Gud utvalda folket, blefvo detta, ej af någon förtjänst, utan emedan de voro »hårdnackade» och på grund af denna egenskap omsorgsfullt skulle bevara de he-liga skrifter, som anförtroddes åt deras vård. Deras historia tjänar på samma gång att förebilda människans framåtskridande i pånyttfödelse. De folk, som stå utom kristna kyrkan, blifva andligen upplysta af ordet i den mån, som de komma i förbindelse med de kristne. Utan ordet, som är enda medlet att komma i förbindelse med himlen, skulle människan ej ha någon kunskap om Herren, om himmel och helvete samt lifvet efter detta.

Afhandlingen »Om Tron» börjar med en godmodig satir öfver nutidens tro, alldenstund det är något, på hvilket man på grund af kyrkans auktoritet måste tro, emedan det ej kan begripas! »Den verkliga tron», säger Swedenborg, »är ett erkännande, att något är så eller så, emedan det är sant.» Hon är »den tillförsikt, med hvilken vi omfatta det som är sant», och endast det, som man ser vara sant, kan blifva ett passande föremål för tron. »Andliga sanningar», fortfar han, »kunna lika väl uppfattas som de naturliga. Hvar och en har förmåga att uppfatta sanningen, då denna göres klar för honom, och på denna uppfattning måste han basera, sin tro. Änglarna säga alltid: »Huru kan du tro på en sak, då du hvarken vet om den är sann eller ej?» Skulle någon tänka, att en sådan uppfattning af sanningen ej är tillgänglig för honom, så är Swedenborgs föreskrift: »Sky allt ondt som synd och vänd dig till Herren, du skall då få hvad du behöfver.» Tro kan dock ej finnas utan kärlek, hvilken åter är böjelse för det goda, emedan trons väsen är kärlek och formen för kärleken är tro. Då tron är skild från kärleken inom kyrkan, upphör hon i själfva verket att vara till. Blotta kunskapen om hvad som är godt och sant är icke mera tro eller kärlek än ollonet är eken, men han kan bli det genom nytta. Sann tro är tro på Herren, och »att tro på honom är att hysa den innerliga öfvertygelsen, att han vill frälsa, och emedan ingen utom den, som lefver ett godt lif, kan hysa ett sådant förtroende, innefattas detta äfven i tron på honom,»Återstoden af det lilla häftet är ägnadt åt ett kraftigt anfall mot läran om rättfärdiggorelsen genom tron allena och en framställning af deras andliga tillstånd, hos hvilka tron är skild från kärleken. I Skriften äro dessa framställda under namnet af Filistéer,

draken i Uppenbarelseboken, getterna m. m.

Om Swedenborgs åsikter om tron äro praktiska, så är Nya Jerusalems Lefverneslära det ännu mer. Hon antager sorn axiom, att »all religion hänför sig till lifvet, samt att religionens lif är att göragodt». Swedenborg förklarar dessutom, att endast i den mån, som människan flyr det onda såsom synd emot Gud, kan hon göra det goda, men ej af sig själf utan endast af Herren. Upphörandet af att göra ondt måste föregå att göra godt. Ingen älskar uppriktigt sanningen eller kan vara from, vis och god, som ej flyr det onda som synd. Det finns hos människan ej ett grand mera sanning än det finns godhet, och sålunda ej ett grand mera tro än det finns lif ty tro och lif hålla jämna steg. Tio Guds Biid lära oss, hvad som är ondt, och Swedenborg genomgår hvart och ett af dessa särskild t samt påpekar* att de afse ej blott naturliga synder utan äfven de andliga källorna för dessa. Därefter öfvergår han til! läran om, huru verkligheten af människans invertes afsky för det onda står i ett jämt afpassadt förhållande till den kraft, med hvilken hon kämpar mot detta liksom af sig själf. ehuru hon erkänner sig få styrka endast af Herren, äfven-som hon ger honom allena äran. Om en människa flyr det onda af något annat skäl, än att det är synd emot Gud, så flyr hon i själfva verket ej detta utan söker endast före komma, att det blir synligt för människor, hvilket dock e; hindrar hennes karaktär att efter döden bli sedd i sitt sanna ljus.

I »Fortsättningen om den Yttersta Domen» beskrifves protestanternas dom i andevärlden; detta ämne hafva vi dock redan granskat i sammanhang meH »Yttersta Domen?.»Änglavisheten med hänsyn till den Gudomliga Försynen» af handlar, såsom titeln ger vid handen, stora lifs* frågor — frågor, som alltid varit stötestenar för tänkande sinnen och rika källor för otron — och gör detta på ett sätt, som gör verket till en värdefull hjälp i kampen mot tvif-lets och förtviflans jättar, vare sig till egen eller andras förmån.

Den gudomliga försynen definierar Swedenborg så, att han säger henne vara den gudomliga kärlekens och vishe* tens styrelse — regeringen af en, »som är för vis att misstaga sig och för god att vara hård». Denna har framför allt ett hufvudsyfte: skapandet af en himmel af människosläktet, hvarvid hon söker att tillförsäkra hvar och en en evig lycksalighet. ALterna salus populi suprema lex*, och hon anser jordiska ting såsom viktiga endast i den mån, som de tjäna eviga intressen. Den, som kan insupa denna den gudomliga försynens första grundsats, han har satt sin fot på fast grund.

En annan den gudomliga försynens lag är, att människan skall arbeta gemensamt med Gud för hans stora afr sikter. Människans underlåtenhet att å sin sida göra detta är hvad som är orsaken till alla hennes vedervärdigheter. Gud förser, så att säga, med materialierna, men människorna måste fruktbargöra dessa. Han ger åt själen kärlek och visdom, samt ljus och värme och allt, hvad dessa frambringa, åt kroppen; människan tillkommer det sedan att lämpa dem efter sina egna behof eller dö. Men denna medverkan måste vara frivillig och ej aftvingad. Orden: »1 viljen icke

komma till mig, att I måtten hafva lif» (Joh. 5: 40) visa icke blott, att människan har frihet, utan att hon äfven under denna frihet måste emottaga sin frälsning som en gåfva. Swedenborg bekräftar, att pånyttfödelsen åstadkommes genom aflägsnandet af alla ondskor från hennes yttre lif såsom af

* Folkets eviga väl är-högsta lag.henne själ/. Dock, vetande, att all godhet och sanning kommer från Herren, erkänner hon ock som en följd däraf, att all förmåga att ailägsna dessa ondskor äfven kommer från honom allena, ty i den mån människan af-håller sig från ett verkligt begående af något ondt, i samma mån blifver ock den inre källan för detta af Herren hemligen undanröjd. Genom att fly ondskor befriar alltså människan sig från deras herravälde, och frestelserna upphöra. En känd tviflare frågade en gång, hvarför Gud ej

skref sitt namn i solen, så att alla kunde se det och tro

på hans tillvaro! Hans namn står dock skrifvet där, ehuru Thomas Paine ej kunde se det, och Swedenborg säger oss, att orsaken hvarföre Herren ej tvingar tron på människan förmedelst under, tecken, andeuppenbarelser, hotelser eller straff är den, att ett beredvilligt sinne behöfver det ej, och ett motsträfvigt vill ej veta af sådant.

Genom en annan försynens lag är det så ordnadt, att hvarje så sinnad människa kan förenas med Herren (hvil-ken förening är himmel) genom Ordet. Under det att hon läser och begrundar dettas lärdomar, ställer hon sig

nämligen under den gudomliga vishetens inflytande, och under

utöfningen af hvad hon läst kommer hon likaledes inom den gudomliga kärlekens sfär. — Ledsagandet kännes dock ej som ett sådant: dragningen mot det goda förefaller som komme den från henne själf; hon känner sig alldeles oberoende, men på samma gång känner och erkänner hon sig likväl dragen liksom af osynliga band till att göra det rätta. Swedenborg lägger stor vikt på erkännandet af detta beroende under sken af oberoende. Det har sörjts för, säger han, att människan skulle vara okunnig om Guds förfaringssätt, med undantag af, då hon ser sig tillbaka. Hennes förutseende skulle annars i hög grad inskränka hennes njutningar, tillintetgöra hennes förstånd, förstöra hennes omdöme äfvensom de nöjen, hvilka hoppet och kärleken till lifvet inge oss. Ehuru skenbarligen ensamoch själfexisterande, är människan dQck i själfva verket oupphörligt beroende af skaparens hjälp, hvilket en vis människa också alltid håller för ögonen. Ett sådant beroende förminskar ej manligheten utan ökar snarare hennes värdighet, och ger dödshugget åt otron, tviflet, ja, en hel här af hvad som är ondt, uppspringande ur hvad Swedenborg med ett mildradt uttryck kallar »den egna förståndigheten». På alla dessa frågor, förorsakade däraf, att Gud tillåtit synd, plågor och sorger, ingår Swedenborg vidlyftigt. Han svarar sålunda på frågorna: Hvarför tilläts Adams fall? Hvarför

äro de ogudaktiga, de bofaktiga och orena så ofta i besittning af heder och rikedomar, under det att de gudfruktiga, fromma och rena ofta lida brist och förakt? Hvarför äro krig, hungersnöd, päst, mord, tyranniska lagar och styrelsesätt tillåtna? Hvårföre fattigdom, orättrådighet, brott, jordbäf-ningar, eldsvådor, orkaner, olyckor af alla slag? Hvårföre ha människorna tillåtits nedsjunka i afgudadyrkan, okunnighet och vildhet? Hvårföre äro kristendomens bekännare de minsta till antalet, under det att de på samma gång äro sönderslitna af sekteriska tvister? Hvarför finns ett helvete? Hvarför går orättrådigheten ostraffad? m. m. m. m. De grunder, på hvilka Swedenborg stöder sina förklaringar, äro ganska enkla. Allt ondt, säger han, kommer från människan och förorsakas af något våldförande af en gudomlig lag. Endast undanrödjandet af det ondas orsaker kan åstadkomma dess upphörande, och ansvaret för att så må ske hvilar på människan ensam. Om hvar och en uppfyllde sin skyldighet emot Gud och nästan, skulle allt ondt försvinna, på samma sätt som vilddjuren vika tillbaka i mån af jordens uppodling. Försynen tillåter det onda ske som en sista utväg, men den onda människan är lika mycket ett föremål för Guds uppmärksamhet som den goda; hans ändamål är att mildra följderna af hennes orättrådighet eller vända hennes krafter till mänsklighetens nytta. Swedenborg visar vidare, att hvarje människa, så länge honlefver, är i stånd att bli himmelskt sinnad, att det ej ñnnes något sådant som en förutbestämmelse (annat än till himlen); att Herren aldrig tvingar någon, vare sig till ondt eller godt, utan lämnar så väl det ena som det andra åt hans eget val, samt att han aldrig handlar tvärt emot sina lagar, hvilka såsom den gudomliga kärlekens och vishetens lagar alltid äro felfria.

»Änglavisheten med hänsyn till den Gudomliga Kärleken och Visheten» är en sammandragen framställning af de principer, som ligga till grund för Swedenborgs lärosystem. Den utgör hans Andliga Principia, och hvar och en som befattar sig med dessa tankens högsta föremål, ej från doktrinär utan från filosofisk och vetenskaplig sida, skall finna detta verk bäst ägnadt att gifva en klar insikt i Swedenborgs filosofiska system rörande skapelsen. Med anledning af dess förtjänster, hvilka alla måste medge vara mycket stora, förtjänar arbetet en noggrann genomläsning. En gång van vid Swedenborgs egna stil, skall den unge lärde här finnar en rik tillfredsställelse vid lösningen af många af de mest brydsamma problemer och skall känna sig tacksam mot författaren för utvidgandet af området för kännedomen om Gud och hans verk. Boken är indelad i fem delar, handlande om Gud, om den andliga solen, om grader, värdsalltets skapelse och människans skapelse. Som vi här blott kunna angifva konturerna af detta verk, hänvisas läsaren till själfva arbetet för ytterligare tillfredsställelse.

I första delen drifver Swedenborg satsen, att människans lif består i hennes härskande kärlek. Kärlek och lif, säger han, utgöra därföre ett: tillintetgör den ena, och det andra skall ock tillintetgöras. Gud är själfva lifvet, emedan han är själfva kärleken och alltså själfva visheten. Kärleken är det gudomliga varat — själen eller substansen —, visheten är dess tillvara — kropp eller form —, och kärleken och visheten, d. v. s. Gud, äro »substans och form i sig: följaktligen den själfbeståndande och ensamt beståndandevarelsen». Han är därföre enda källan för allt lif; från hans substans äro alla substanser, och från hans vishet alla former och tillvarelsesätt.

»Då människan således ej är lifvet utan blott ett mottag för lif, så följer däraf, att aflelse af en människa genom hennes far ej är aflelse af lifvet, utan endast af de första och renaste former för mottagande af lif, till hvilka, såsom en uppränning eller början, substanser småningom ytterligare tilläggas i moderlifvet.» I detta sålunda bildade mottag ingjuter Gud sitt lif, och fostret blir en lefvande människosjäl. Orsaken till skapelsen ligger i det enkla förhållandet, att den gudomliga på samma sätt som den mänskliga kärleken

— då denna nämligen är osjälfvisk — ej kan existera skild från de föremål, på hvilka den kan nedlägga sin ömhet, och som kunna uppfatta och mottaga den. Skildt från Gud, vore världsalltet dödt och utan nytta, men han fyller det med sitt lif, och det fröjdar sig däri. Skapelsens hemlighet är människan. Hon står nämligen på dennas spets, och i henne sammanlöpa och på henne syfta alla tillvarelsens former, alla krafter — dessa må nu vara andliga, naturliga eller dynamiska. Hon utgör på en gång ett saijimandrag af både det naturliga och öfversinnliga universum. Och emedan verkan alltid måste återfinnas i dess orsak, och människan

— vare sig som individ eller i dess totalitetsbegrepp — är Guds verk, så är Gud människa i de första principerna — ja, i själfva verket den enda fullkomliga människan, d. v. s. den ende fullkomligt vise och gode; den ende, som har hennes egenskaper och funktioner i en fullkomlighet utan gränser, men det oaktadt är helt och hållet oberoende af tid och rum, hvilka endast äro villkor för tillvaron inom sinnevärlden.

Ehuru uppfattningen af Gud som Gudamänniska är den bästa möjliga, är den dock ej lätt för ett vanligt sinne, hvars idéer i afseende på form, skapnad och rum begränsa, förvirra, ja, rent af förstöra denna uppfattning. Af dettaskäl yrkar Swedenborg, att själen må höja sig öfver naturliga till andliga idéer. Vi böra betrakta icke blott samfund och folk utan hela människosläktet såsom en människa, emedan de i viss mening hafva en mänsklig form. Sålunda föreställer en del hufvudet, andra händer, fötter och lemmar, andra bålen, hjärtat, lungorna och magen, ja, det hela bildar tillsammans ett harmoniskt helt, sedt nämligen med afseende på den nytta som hvarje del tillför det hela. En sådan uppfattning af människoformen, som alls icke har att skaffa med tid och rum, är i själfva verket andlig, och det är på denna princip, som Swedenborg grundar sin uppfattning af Gudamänniskan. Han är dock angelägen att undvika panteism och påpekar, att själen, tänkande på Gud, måste helt och |

hållet frigöra sig från alla form- och lokalitetsbegrepp och ej glömma, att den allsmäktige i och för sig själf är både osynlig, okännbar och onärmbar och endast kan i sanning dyrkas såsom uppenbarad i Jesu Kristi person. På samma sätt som solen är närvarande öfverallt i naturen, och själen i hvarje atom af människokroppen, men dock fullkomligt skild från denna, så är ock Gud, det allestädes närvarande väsendet, den all vetande visdomen, världsalltets allsmäktiga lif, men så fullkomligt skild från detta, som det oändliga j

måste vara från det ändliga. — Detta ämne fordrar studium, |

men betalar rikligen den möda, som behöfts för att genom- j

tränga det. Swedenborg har tydligen träffat grundtonen till j

skapelsens harmoni, och man behöfver blott lösgöra sig från |

materialismens fjättrar för att kunna uppfatta den underbara symfonien.

I andra delen beskrifver han den verkande orsaken till universum, hvilken utgöres af solen i den andliga världen. Det finns, säger han, en sfär af utflöden, utgående från och omgifvande det gudomliga väsendet, hvilken förefaller änglarna som en sol. Denna sol är icke Gud, icke heller är hon oändlig, men hon äger samband med honom genom beröring; hennes värme och ljus äro gudomlig kärlek och vis-het, och hon består af de renaste och finaste substanser närmast det gudomliga.

Denna sol visar sig för änglarna på samma sätt som vår sol för oss, men alltid i samma läge — i en fyrtiofem graders vinkel —, och i öfverensstämmelse med en af himlens förnämsta lagar 3tår hennes skenbara klarhet och af-stånd från änglarna i jämn motsvarighet till beskaffenheten af dessas kärlek till Gud. Men huru de än vända sig, synes solen alltid framför dem. Denna andliga sol skiner icke blott på änglarna, utan utgör själfva lifskällan för människosjälen, i hvilken hon ingjuter lif allteftersom denna är upplåten för hennes inflytande.

I allt, stort som smått, finns, säger Swedenborg, ett ändamål, en orsak och en verkan. I vidsträcktaste mening taget, är andliga solen ändamålet, den andliga världen orsaken, och den naturliga världen verkan. Olikhet förefinnes hos verkningarna i samma mån, som de äro aflägsna från första orsakerna, men inom det gudomliga väsendet finns endast oändlig harmoni och enhet. Solen inom vårt solsystem består af ren elementar-eld och är såsom materiell i sig själf död, men mottagande impulser från den andliga solen, af hvilken den utgör en motsvarighet, inflyta under materiella former andliga krafter, som utströmma från denna sol till hvarje ting i världen. Alldenstund slutändamålet med skapelsen är en evig förening eller äktenskap med skaparen, finns det hos hvarje ting* äfven det minsta, en inneboende tendens mot detta mål, och de skapade tingens nyttor stiga upp i »grader» mot skaparen, från hvilken de en gång kommo.

I tredje delen utvecklar han, hvilka dessa grader af förhållande äro mellan Gud, människan och naturen. Den andliga världen förklarar han vara en verklig, beboelig värld: för änglarna finns luft att andas, mark att gå på och alla andra en renad människas behof. Men egenskapen hos dessa ting skilja sig med afseende på graden inom de trehimlarna. Sålunda är luften, som de himmelska änglarna inandas, renare och mera genomträngd med gudomligt lif än inom de andliga och naturliga himlarna. Af denna anledning finns det tre atmosfärer, som motsvara vår »aura, «ter och luft» och stå dessutom till dem i förhållande genom motsvarighet. Grunden, på hvilken hela korrespondenslagen hvilar, är läran om grader, hvilka äro af två slag: skilda och sammanhängande. Sammanhängande grader äro t. ex. sådana som stegringen och aftagandet mellan ljus och skugga, dunkel och klarhet, tjockt och tunnt, hetta och köld, eller mellan en mångfald af ting af samma slag, med hvilka vi äro väl bekanta. Skilda grader kallas åter de, som äga rum mellan ändamål, orsak och verkan, och hos Swedenborg stå vi i skuld för att åter ha bragt i dagen den förlorade vetenskapen rörande »Moder Naturs Arcana». De skilda graderna af ändamål, orsaker och verkningar kunna upptäckas | öfverallt, nämligen ändamål, frambringande orsaker, och orsaker som ge upphof åt verkningar. Hvarje sådan grad är dock lika mycket skild från den andra, som stegen på en stege.

I successiv ordning är den första graden, eller ändamålet, den högsta, och verkningarna den lägsta. I samtida ordning är den första den innersta, och den sista den yttersta. Men den lägsta eller sista graden är det innehållande och basen för de andra två. Inom Gud finns det tre oändliga och oskapade grader, nämligen kärlek, vishet och nytta, och dessa motsvaras af tre grader inom människosjälen: den himmelska, andliga och naturliga, hvilka äro lika skilda som tre våningar af ett hus. Dessa skilda grader finnas hos människan ända från födelsen i afsikt att hvar och en i sin ordning må kunna öppnas för gudomligt inflytande. Allt efter måttet af detta varder ock människan omskapad till Guds bild och likhet och för evigt förenad med honom. Om åter den himmelska äfvensom den andliga, graden ej öppnas, blir människan blott naturlig och sinnlig och på | samma gång ej långt öfver ett djur. Häraf kommer det,att skillnaden mellan människa och djur ligger uti att den förra men ej det senare äger en andlig och himmelsk grad. Om själens högre förmögenheter äro öppna, så verkar det naturliga sinnet som reagent för gudomliga afsikter, men om ej, verkar det på motsatt sätt Pånyttfödelsens process innefattar således en verklig omvändning af det naturliga sinnet. Uppkomsten af det onda ligger i människans missbruk af hennes två förmögenheter frihet och förnuft, hvilka hos en fördärfvad själ blott tjäna att stärka ondskorna och falskheterna, hvarigenom de blifva en del af självfva karaktären, kvarstå efter döden och öfvergå till barnen efter lagen om egenskapers ärftliga öfvergång till efterkommande. Alla ondskor, både ärftliga och förvärfvade, hafva sitt säte i det naturliga sinnet, hvilket är diametralt motsatt himlen, ja är, i själfva verket, själf ett litet helvete. Kortligen: vetenskapen om graderna visar, att allting i människosjälen, i hennes vilja och förstånd, innefattas i hennes handlingar eller verk just på samma sätt som synliga och osynliga ting äro inneslutna i fröet, frukten och ägget.

I fjärde delen beskrifves skapelsen. Swedenborg gör sig litet rolig på bekostnad af teorien, att denna skulle skett af intet Han säger, och sant nog, att *ex nihilo nihil fit»*. Världsalltet har enligt Swedenborg frambragts af Gud från honom själf genom den andliga solen.och dess atmosfärer såsom medel. För att belysa sitt ämne hänvisar han till ett inom vetenskapliga kretsar nu mera väl ackrediteradt faktum, nämligen att en sfär af utdunstningar oupphörligt utströmmar icke blott från djur och människokroppar utan äfven från växter och mineralier. Dessa

äro ofantligt rika och sträcka sig till ett stort afstånd. Sammansatta af de finaste och renaste substanser af de kroppar, från hvilka de utdunsta, äro de materiella, ehuru osynliga och äro verksamma eller hvila allt efter afståndet från deras källa. Blommornas doft

* Af intet blir intet.

och magnetens tilldragningskraft må af tusentals exempel här endast anföras. Genom motsvarighets-lagarna afslöjar Swe* denborg tillvaron af sfärer af alldeles analog beskaffenhet, hvilka utgå från de andliga kropparna hos både människor och änglar. Dessa sfärer bestå af böjelser och tankar, hvilka i deras yttersta andliga form utgöra just de substanser, af hvilka den andliga kroppen är sammansatt. En persons karaktäristiska egenskaper äro därföre verkligen liksom pro-jicierade i det samfund, inom hvilket han rör sig, och det är detta, som ger uppkomsten till den där känslan af motvilja eller tvärtom, som ofta utmärker en främlings inträde ibland oss. Häruti ligger ock förklaringen på några underliga fenomen inom såväl mesmerismen som spiritismen.

Fullföljande analogien ännu högre, upptäcker Sweden-borg, att den andliga solen och dess atmosfärer utgöra just den • verkande kraften hos det gudomliga väsendet, hvilken utbreder sig och uppfyller hvarje atom af skapelsen med sitt lif. Solens tre atmosfärer, hvilka motsvara aura, eter och luft i den naturliga världen, äro tjänliga för motsvarande nyttor, eller med andra ord: de ingjuta under passande former ett gudomligt lif hos hvarje ängel och behålla genom sitt tryck allting vid dess tillbörliga form. De tre atmosfärerna äro noga skilda från hvarandra, sammanhängande med hvarandra, ej genom kontinuitet utan genom beröring; och allteftersom de aflägsna sig från sin källa, blifva de, jämförelsevis sagd t, döda och bilda fasta substanser, mot svarande vatten, berg, jord och andra elementära ämnen, hvilka enligt somliga vetenskapsmäns påstående uppkommit af jordens atmosfär. Dessa substanser äro dock på intet vis gudomliga; de innehålla blott det gudomliga lifvet såsom den inneboende källan för deras tillvaro. Skapelsen var icke ett verk af tiden, då det gudomliga alltid verkar ögonblickligt och ej successivt. Därefter visar Swedenborg, att det hos allt materiellt finns en sträfvan till återalstring, och att denna går genom hela raden af skapade varelser ända upptill människan, i hvilken alla de olika skapelseformerna finnas sammanblandade. Allting i skapelsen, huru ringa som helst, är af nytta för människan, och alla dessa nyttor tillsammans bilda de tre förnämsta nyttorna, nämligen till kropt pfens uppehälle och föda, för förnuftsprincipens fullkomnande och för att förena själen med Gud. Swedenborg vidhåller, att dessa tre i själfva verket utgöra blott en, hvilken är odelbar, ty människan kan ej förenas med Herren, om hon ej är andlig, och detta kan hon ej blifva, om hon ej är förnuftig, och förnuftig kan hon slutligen ej bli, om hennes kropp ej är i ett sundt tillstånd. Detta är i själfva verket blott ett upprepande af den gamla maximen: mens sana in corpore sand*. Genom hvad som sagts böra våra läsare vara beredda på det påståendet, att ondskor, det vill säga allt sådant, som förstör den förnuftiga principen och hindrar människan att bli andlig, ej hafva sina källor i Gud utan uppkommo med helvetet genom människans missbruk af det gudomliga lifvet. Helvetet liksom himlen sammanhänger med denna värld genom motsvarigheter, och hvarhelst fördärfvade sinnen eller skadliga ting förekomma, är helvetet källan till deras tillvaro. Som alla såväl djursom växtformer leda sitt ursprung från den andliga solens inflytande, och intet utom deras materiella omhölje från den yttre solen, så uppkommer sättet, på hvilket det goda blir ondt och det sanna.blir falskt, af solstrålarnes gång genom fördärfvade »mottag» — på samma sätt som solljuset, fallande på ett stillastående träsk, förorsakar elak stank. Ingen, som noggrannt undersöker de yttre tingen i naturen, kan enligt Swedenborgs påstående undgå draga slutsatsen, att de alla äga ett gudomligt ursprung.

I femte delen beskrifver han »människans skapelse»; men det är människan som en lefvande själ, han beskrifver, icke ett beläte, skapt af »bröd och porter». Hänvisande

* En sund själ i en sund kropp.till Genesis, i: 26, säger han: »Med Guds beläte menas den gudomliga visheten, och med likheten med Gud den gudomliga kärleken, alldenstund visheten ej är annat än en bild af kärleken, ty denne uppenbarar sig endast genom vishet. Likheten med Gud och hans beläte synes tydligt hos äng-larna: kärlek strålar i deras anleten och vishet i deras skönhet, och skönheten är formen för deras kärlek; detta har jag sett och vet jag. En människa kan ej vara ett Guds beläte, såframt ej Gud är uti henne och blir grundprincipen för hennes

lif.»

Människans skapelse består därför däri, att hon skapas till en ängel som har Guds beläte och likhet. Denna process är gradueil och fortgår mellan vissa stationer, hvilka äro förebildade i de sex skapelsedagarne. För att kunna mottaga gudomligt lif har hon försetts med en själ, hvilken är en organisk form, sammansatt af de renaste andliga substanser. Hon är en organism, och hon måste ha en form, ty huru skulle hon annars — frågar han — kunna mottaga och kvarhålla substanser af en utomordentlig makt och kraft, hvilka utflöda från det gudomliga väsendet. Själen består af två afdelningar: viljan, kärlekens hemvist, där äfven böjelserna födas, och förståndet, där visdomen har sitt säte, och som äfven utgör källan för tankarne. Kärleken och visdomen, sålunda mottagne, utgör just människans lif och existens. Detta öfvergår genom skilda grader till hjärnorna, därifrån till hjärtat och lungorna, nerverna och blodet och genom blodet till hvarje atom af kroppen. Strängt taget, bestämmer egenskapen af det lif, som förefinnes i själens första principer, äfven egenskapen hos kroppens lif. Hjärtat och lungorna motsvara viljan och förståndet. En undersök- j ning af de nyttor, hjärtat och lungorna på olika sätt åstadkomma inom djurlifvets ekonomi, skall under analoga principer upplysa äfven den naturliga och tviflande människan om vägarne och medlen för andlig tillvaro. På hvad sätt ett äktenskapligt förhållande existerar mellan hjärta ochlungor, hvarifrån hela fysikens både små och stora nyttor härleda sig, och huru genom en dylik viljans och förståndets enhet under gudomliga auspicier själen upphör att vara sinnlig, att krypa, vegetera, gå på alla fyra och slutligen framstår som en änglamänniska, detta allt beskrifver Swedenborg på det noggrannaste.

Vi ha allaredan varit för vidlyftiga och måste fortsätta under det vi blott anmärka, att Darwins teori om Naturligt Urval, Huxley’s protoplasm, Tyndalls Värme och Ljus, Herbert Spencer's Sociologi skulle vara vida bättre, ifall de vore uppblandade med litet af Swedenborgs lära om den »Gudomliga Kärleken och Visheten».

År 1765 finna vi Swedenborg i Göteborg. Under det han där väntade på ett skepp, som skulle föra honom till England, blef han bekant med D:r Beyer, en lärd uppsatt prästman, hvilken då han hört så mycket förvånande om den svenske siaren, själf blef litet förvånad att få hälsa en meddelsam, akademiskt bildad gentleman, hos hvilken man ej kunde upptäcka det ringaste tecken till hallucination. Efter middagen, vid hvilken de sammanträffade, gjorde Swedenborg en muntlig framställning rörande sitt system. Beyer kände sig så intresserad häraf, att han bad Swedenborg skriftligen uppsätta denna, på det att han måtte bli i tillfälle att närmare öfverväga den. Detta gjorde Swedenborg, och den bekantskap, som häraf uppkom, öfvergick sedermera i en nära vänskap. Beyer visade sig vara en stark och trogen vän, studerade noga Swedenborgs skrifter och höll sig under allt förtal och all förföljelse noga till dem, ja, han använde till och med tretton år i uppgörandet af en noggran innehållsförteckning (%index*) af dessa, men hemkallades, när sista manuskriptarket var sändt till tryckning i Amsterdam 1779.

Ankommen till London, skyndade Swedenborg genast till sin bokhandlare, men kände sig bedragen i sina förväntningar, då han fann, att hans arbeten just ej röntnågon efterfrågan, hvilket han tillskref prästerskapets fientlighet mot de nya lärorna. Han stannade dock ej länge i London, ty redan i slutet af samma år finna vi honom tillbaka i Amsterdam, där han inom kort tid utgaf ett annat arbete: »Apocalypsis Revelata». På samma sätt som förut utdelade han exemplar af sitt arbete bland sådana personer, som han trodde skulle vilja läsa det, och i synnerhet till universiteten och framstående personer i England, Holland, Tyskland, Sverige och Frankrike. Hans gamla vänner Mr Hart och Mr Lewis annonserade arbetet till salu för 15 sh. exemplaret.

Uppenbarelsebokens mysterier tyckas ha tagit Swedenborgs uppmärksamhet i anspråk för en tid af nära tio år. I »Yttersta Domen» hänvisar han till ett arbete, kalladt Apocalypsis Explicata*, som han då (1759) hade för händer, men hvilket han efter att ha hunnit till Uppenbarelsb. 19: 10 afbröt för att utarbeta en vida mer sammanträngd kommentar: Apocalypsis Revelata**, som han utgaf 1766. Det ofulländade verket utkom efter hans död först på latin (i 4 kvartb.), 1793, och sedermera på engelska 1815. Det utmärker sig i synnerhet från det senare arbetet genom sin mera utarbetade och omständliga analys af den heliga texten; och man har därföre ansett dess vidlyftighet vara orsaken, att Swedenborg afbröt det.

Den Uppenbarade Uppenbarelseboken, utgifven afSwe-denborgs-Societeten, är ett arbete i två volumer, stor oktav. För Swedenborg var Johannes’ Uppenbarelse en profetia om yttersta domen och världens eller kyrkans

ände, hvilken han vidhåller skall ha ägt rum i Hades 1757, och hvilken, som förut nämnts, han gör anspråk på att själf ha sett såsom ett därtill af Gud utkoradt ögonvittne. Hvad Johannes såg, sågs af denne då han »var i anden». Han förklarar ej utan helt enkelt beskrifver; han är den utsedde siaren och

* Den Förklarade Uppenbarelseboken.

** Den Uppenbarade Uppenbarelseboken.berättaren af de mest mystiska af Skriftens profetior, men hvarken han eller hans samtid tyckes ha rätt förstått henne. Förklaringen af dessa mysterier måste — det är att komma ihåg — följa, ej föregå profetians fullbordan, och utläggaren måste liksom Johannes vara en siare och som han verkligen »bevittna i anden» de händelser, som berättas. Endast så mycket kan sägas till försvar för Swedenborgs anspråk på ett särskildt, gudagifvet uppdrag att förklara Uppenbarelsebokens stora hemlighet. För öfrigt hafva vi endast de inre bevis, som hans bok erbjuder, och det som ligger i hans egen förmåga och skicklighet för en sådan post. Han förnekar helt och hållet all egen uppfinning vid författandet af detta arbete, ty — frågar han — hvilken människa kan taga sådant af sig själf? Den ytligaste kritik af detta arbete skulle fylla en bra nog diger bok, och må det vara nog då vi säga, att det endast är en utläggning. Wilkinson kallar den uttrycksfullt för en öfversättning till andemeningen af hvarje uttryck i Uppenbarelseboken. Åt »bokstafsmeningen»

— för det ortodoxa prästerskapet så full af mystik och förfärliga- hotelser — ägnas blott liten uppmärksamhet. Under Swedenborgs penna blir Uppenbarelseboken en framställning af den kristna kyrkans aftagande och fall (före' bildadt af de sju kyrkorna i Asien); en undersökning af dennas tillstånd under binflytandet af himlens ljus; af hennes dom och förstöring såsom redan beskrifvits vid tal om »Yttersta Domen». Därpå följer en beskrifning af Herrens andra ankomst och Jerusalems nedstigande. Den förra förklaras vara ej en personlig ankomst bland himlens skyar utan ett afslöjande af det Förhärligade Ordet, insvept i moln och dunkel, som äro egendomliga för bokstafsmeningen. Den Heliga Staden Nya Jerusalem är icke Judéens nya hufvudstad utan ett nytt lärosystem för kyrkan, i hvilken endast Herren dyrkas, och där kärleken till nästan sättes i stället för själf kärleken. Människokärleken har ingått förening med tron, Guds ord blir en öppen bok, somkastar sitt ljus öfver konster och vetenskaper utan att förkättra dem; himlens ljus och lif nedströmma oupphörligt i människosjälen; religionen och den yttre lifsverksamheten ligga ej i strid med hvarandra ; Gud går ännu en gång omkring och talar med människan, och paradiset har återvunnits; det är pånyttfödelsens process hos den enskilda människan såsom tillämpad på den allmänna kyrkan, men de yttre formerna äro ej nödvändigt rubbade, och tid och rum behöfva ej tagas i betraktande.

De mest förvånansvärda omhvälfningar rörande människosläktets angelägenheter i såväl inre som yttre afseende äro de, som fortskridit lugnt och stilla. Ingen del af Skriften har varit föremål för så många tvister och så mycken j villrådighet som just Uppenbarelseboken. Ämnet är ögon-skenligen ett tolkningsämne, och många äro de försök som gjorts — somliga försedda med en väldig utrustning af argumenter från både Skriften och historien — för att göra en politisk eller doktrinär tillämpning af den Heliga texten på vissa potentater, nationer och sekter. Och emedan af åtskilliga skäl somliga af dessa försök ha kommit till ett för hastigt slut, så har tvisten förnyats angående ett rätt ordnande af de öfverblifna fragmenterna. Det är en fullkomligt sund förmodan, att en tolkning af Skriften, som uppväcker religiös fiendskap, som ligger i uppenbar fejd med vetenskapliga fakta och som fyller de skuggrädda människorna med farhågor för deras säkerhet till lif och person, i ett eller annat afseende ej öfverensstämmer med den Heliga Skrifts välvilliga afsikter. Det system till tolkning, som j Swedenborg brukar, gifver honom en fördel, att det höjer honom öfver de politiska partiernas larm och tvister, sätter honom i stånd att lugnt genomgå det arbete, som han har framför sig, och att åstadkomma en bok, som åtminstone är full af praktisk visdom. Ett tillkännagifvande, nyligen (då detta arbete skrefs) utgånget från Swedenborgs-Societeten, underrättar om hennes mening att utgifva en godtköps-upp-laga af den Uppenbarade Uppenbarelseboken för att gratis erbjudas studenter och religionslärare af alla slag.

I April eller Maj 1766 besökte Swedenborg åter England dels för att se, hvad verkan hans nya verk haft på det engelska prästerskapet, och för att göra engelska regeringen bekant med sin metöd att till sjös göra sig förvissad om longituden föripedelst observationer på månen. Det tycks, som om engelska regeringen sedan 1714 skulle ha

erbjudit ganska stora summor för ett tillförlitligt medel att bestämma longituden till sjös, och en John Harrison hade 1735 inlämnat ett urverk, som hati för detta ändamål konstruerat. Efter ett långt dröjsmål blef genom en parlamentsakt år 1765 20,000 pund honom tillerkända för hans uppfinning; dén ena hälften, då han förklarat maskinens sammansättning, och den andra, sedan han visat, att kronometern kunde förfärdigas af andra händer än af hans. Våra läsare ihågkomma nämligen, att Swedenborg under sin tidigare vetenskapliga tid varit mycket intresserad af just detta ämne. Redan år 1721 hade han utgifvit en afhandling (på latin) om en »Ny metod att finna orters Longitud till lands och sjös genom observationer på månen», hvilken han troligen på sina vänners uppmaning tidigt på året 1766 åter lät trycka i Amsterdam och utdela till alla mer framstående vetenskapsakademier i Europa. I en berättelse, till Vetenskapsakademien i Stockholm, daterad den 10 September 1766, berättar han om sitt sammanträffande med Lord Morton den 19 Maj. Denne, säger han, omtalade, att longituds-kommittén, sammansatt af utmärkta lärda, skulle sammanträda i amiralitetshuset den 24.de för att afgöra om Harri-sons kronometer. Jag infann mig ock där, sammanträffade med kommittén och öfverlämnade till denna tre exemplar af min uppsats, hvilka sekreteraren mottog och genast »bordläde». Man trodde ej, att det kunde finnas någon metod att finna longituden genom månobservationer, och beslöt att tillerkänna Harrison den utsatta belöningen. Sedermerahar jag dock fått veta, att flere lärda astronomer gillat min metod samt nu hålla på att utarbeta efemerider för att bringa den till användning. Tiden skall utvisa, huruvida Harrisons kronometer kan blifva användbar eller ej.

Detta är ju ett verkligt affärsbref. Stor skada är, att underrättelserna om denna intressanta mellantid af Swedenborgs lif äro så magra, att vi endast kunna gissa hvad intryck den åldrige siaren gjorde på de engelska lärda, med hvilka han sammanträffade. Kände de något om hans siar-skap och undrade de öfver, huru den person, som skref .»De Coelo et Inferno» eller »Apocalypsis Revelata», kunde så klart diskutera invecklade vetenskapliga problemer? Eller hade icke ryktet, som på denna tid gick långsamt, ännu nått London?

I Augusti finna vi honom i Wapping, beredande sig för sin afresa till Sverige. Aftonen före denna tog han in på King’s Arms vid Weliclosetorget, som hölls af en viss Bergström, svensk till börden, hvilken lämnat oss många intressanta enskildheter angående Swedenborgs vanor och utseende. »Jag var personligt bekant med honom», säger denne; »han besökte mig ofta och bodde en gång tio veckor i mitt hus, hvarunder jag aldrig märkte något, som ej var fullt förnuftigt eller som ej anstod en gentleman.» Bergström och herr Springer, då för tiden svensk konsul i England, och äfven en nära bekant till Swedenborg, voro just denna afton inbegripna i ett samtal med hvarandra på nämnda ställe; Swedenborg hade tidigare gått till hvila. Härunder fingo de höra honom tala, hvarföre de gingo till hans kammardörr. Kikande in genom ett litet fönster, an-bragt på denna, sågo de honom försänkt i en af sina syner. De beskrifva, hur han låg på sin bädd, med uppsträckta händer och darrande kropp samt inbegripen i ett allvarligt samtal med några osynliga väsen. Sedan synen upphört, gingo de in och frågade, om han var sjuk. Härtill nekade han, men tilläde, att han haft ett långt samtal med sinahimmelska vänner. Då han befann sig i stark svettning och hans kläder redan voro förda om bord, lånade han en ren skjorta, lade sig åter och sof till morgonen. Ett eget förhållande är, att alla hans resor till Sverige nästan alltid voro så snabba och trygga, att kaptenerna plägade hälsa honom välkommen. En af dem, kapten Harrison, plägade till och med säga, att Swedenborg skulle få gå gratis med honom, när han behagade, ty under hela sin sjömanstid hade han ej någonsin gjort sådana resor, som då Swedenborg var ombord. Det var just vid detta besök hos Bergström, som han vid afskedet yttrade till denne: »med Guds hjälp skola vi i dag åtta dagar till klockan två vara i Stockholm». Kaptenen underrättade sedermera Springer, att det alldeles slagit in som han förutsagt. Den senare betygar äfven några anmärkningsvärda exempel rörande honom själf, angående själens andliga förutvetande: »Allt hvad han sade

mig angående mina aflidna vänner och fiender samt de hemligheter, som ägt rum oss emellan, går öfver all beskrif-ning.. . Han förklarade för mig, på hvad sätt freden hade slutits mellan Sverige och kungen af Preussen; hvilka de tre personer voro, som jag begagnat i denna aifär, hvilken dock var en fullkomlig hemlighet mellan dem och mig.» Han omtalade också en politisk osämja med en grefve Ekeblad, som nära nog ledde till en duell men förliktes, äfven-som ett ömsesidigt löfte att aldrig omnämna saken. En annan gång sökte Ekeblad att muta

Springer med tiotusen riksdaler, både summan och alla omständigheter i denna sak omtalades för Springer af Swedenborg, hvilken påstod, att han hört den af grefven själf i den andra världen, dit denne nyss öfvergått.

Vid denna tid blef D:r Oetinger, biskop i Murhard (Wiirtemberg), en varm beundrare af Swedenborg och öfversatte några af hans arbeten på tyska, för hvilket han måste utstå förföljelse. Det hemliga rådet lät till och med en befallning utgå, på grund af hvilken han förbjöds att ura-gås med Swedenborg, i fall denne skulle besöka Wtirtem-berg. Men Oetinger, som var anhängare af Böhme och pietist och forskare inom det mystiska och hemlighetsfulla området, och som hyste tvifvel rörande hans trovärdighet, frågade honorn skriftligen om orsaken att tecken och under numera ej förekomma, och huru det kom sig, att han blif-vit andeskådare. I sitt svar af den ii Nov. 1766 förklarar Swedenborg, att underverken äro onödiga, alldenstund de ej åstadkomma någon inre öfvertygelse; samt att om Herren nu för tiden komme att visa sig i himlens sky, omgifven af änglar och basunskall, skulle detta ej ha någon större inverkan på vår tids människor än hans underverk hade på judarna, som korsfäste honom; att »upplysning> (med hvilket ord vi antaga, att han menar inre förnimmelse) är verksammare att åstadkomma tro än någonsin underverk; att han hade samtalat med Paulus och Johannes äfvensom med Moses och ganska ofta med Luther och slutligen, att han genom Guds skickelse ledts från naturfilosofin till andlig sådan, emedan andliga sanningar endast kunna uppfattas af förnuftet, då de ses från sina naturliga grunder. Gud har dessutom, säger han, gifvit mig kärlek till andlig sanning hvarken för heder eller vinst utan endast för sanningens egen skull.

Då Swedenborg var i Stockholm, bebodde han ett litet hus med sex rum, som han uppfört på Södermalm i en aflägsen, nästan enslig trakt. På baksidan (?) af huset fanns en väl anlagd trädgård, af hvilken han hade mycket nöje, och på hvilken han årligen använde stora summor. Han hade endast två tjänare, trädgårdsmästaren och dennes hustru, till hvilka han lämnade hela afkastningen af denna. Dessa bodde äfven i huset och lämnade honom de små nominella tjänster, han någon gång kunde fordra. I trädgården var ett lusthus, i hvilket han satt och skref och där han vid vackert väder äfven emottog besök. En hand-orgel, på hvilken han utan tvifvel brukade spela, fanns här, och ärdet troligt, att han tyckte om musik. Sedan byggde han två andra lusthus, det ena efter mönstret af ett sådant, som han sett och beundrat på en engelsk adelsmans landsställe.

I ena hörnet af trädgården hade han låtit inrätta en »labyrint», vid hvars ena ända fanns en dörr, och då denna öppnades fick man se en annan, på hvilken fanns ett fönster. En besökare, som gick att öppna den, tyckte sig genom fönstret se ett grönt hvalf, i hvilket en fågelbur hängde. Detta var dock en synvilla, ty fönstret utgjordes af en spegel. En dag trippade en liten flicka in till Swedenborg i lusthuset och bad honom, att han skulle visa henne en ängel. »Gärna min lilla vän», sade han, vänligt leende, i det han tog henne vid handen och förde henne genom trädgården och labyrinten, tills de kommo till det hemlighetsfulla fönstret. Här stannade han sägande: »Se genom detta, så

får du se en ängel!» -Den lilla tittade genom den förmenta fönsterrutan och fick därvid se sitt eget ansikte.

Swedenborg hade en särdeles stark kropp och led blott sällan af de opassligheter, som »åtfölja köttet». En gång hade han tandvärk, men nekade att taga några medikamenter, sägande, att plågan orsakades af några skenheliga andar, som voro i hans närhet, men att denna skulle upphöra, så snart de aflägsnade sig. Han omtalar exempel på anfäk-telser och plågor — några af dem synnerligen svåra — om hvilka det sagts honom att dessa förorsakats af onda andar, som sökte hans fördärf. Då man frågade honom, hvarför han samtalade med sådana dåliga varelser, svarade han: »De, hvilka Gud skyddar, kunna utan skada omhvärfvas af alla helvetets makter. Jag fruktar därför ej att samtala med de allra värsta af afgrundsskaran. Liderliga lustar förgifta blodet i dess innersta beståndsdelar och förorsaka sjukdomar och död. Lefde man ordentligt, skulle man njuta hälsan till hög ålder, bortkasta sitt jordiska omhölje utan plåga och gå till himlen som en ängel.»

Lik många stillasittande personer, hade Swedenborg enömtålig mage och led under sina sista år af sten. På dag och natt gjorde han intet afseende. »Då jag är sömnig, går jag och lägger mig», plägade han säga. Understundom råkade han i ett tillstånd af hänryckning, som varade i flera dagar. Då och då hörde hans tjänare honom tala högt eller gråta bittert, och då han tillfrågades om orsaken, sade han, att detta var ett tillstånd af frestelse, hvarunder

han var frestad och anfäktad af onda andar. En gång vid ett sådant tillfälle steg han ej upp på så lång tid, att hans tjänare, hvilka han hade befallt att ej störa honom, började blifva rädda och voro betänkta på att tillkalla hans släktingar, men dagen därpå hade han återkommit till sig själf och försäkrade, att han mått fullkomligt väl och ej behöft något. Trädgårdsmästarhustrun berättar, att hon en dag efter middagen (vanligen bröd blött i varm mjölk) kommit in i hans rum, hvarvid hon märkt hans ögon skina med ett så klart, flammande sken, att hon ovillkorligen utropade: »Hvad i

Guds namn står på, Herr Assessor? Edra ögon äro riktigt förskräckliga!»

»Blif inte rädd», skall Swedenborg ha svarat; »Herren har inrättat mina ögon så, att andar genom dem kunna se ut i den här världen.»

Då han samtalade med goda andar, var hans ansikte lugnt, strålande och behagligt, då han talade med de onda åter hade de ett sorgligt och plågadt uttryck. Mot slutet af sitt lif blef han något tankspridd, ehuru endast till en mindre grad. Hans hvardagsvanor voro enkla; på sina resor brukade han ej ståta och belastade sig ej med några »bekvämligheter» eller tjänare. Hans bibliotek bestod af Bibeln (af hvilken han hade fyra upplagor på hebreiska) — Nya Testamentet på grekiska, fyra latinska biblar och register till sina arbeten. I penningaffärer var han på en gång sparsam, frikostig och klok. Sina böcker sålde han till under tryckningskostnaden och bortskänkte frikostigt utaf dem.

' Han gaf aldrig något till tiggare, och lånade icke hellerbort mynt, hvilket han sade sig behöfva för sina resor och till tryckningskostnader.

Swedenborg hade, som man lätt kan förstå, många som besökte sig. Mot alla var han vänlig och tillgänglig, hvad natur deras olika frågor än hade. Några frågade honom angående sina bortgångna släktingars tillstånd efter döden; änkor sökte få veta, huru deras män hade det; andra åter för att han skulle säga dem, hvar deras egendom tagit vägen, om den stulits eller undangömts. Dem som kommo endast af nyfikenhet tillfredsställde han nästan aldrig, uppmanade dem att lägga denna afsides och gaf månget godt råd. Han var klok nog att alltid ha en af sina tjänare inne i rummet och ville alltid, att samtalet skulle föras på svenska, på det att detta ej skulle förvridas, så snart det kom utom dörrarna.

Vid ett tillfälle kom en ung man till Swedenborgs hus i afsikt att mörda honom. I dörren möttes han af träd' gårdsmästarens hustru, hvilken anade, att det ej stod rätt till, och sökte intala främlingen, att Swedenborg var utgången. Detta ville dock denne ej tro utan rusade genom huset ut i trädgården, men härvid hängde hans rock upp sig på en spik i låset. Under försöket att lossa denne föll hans blottade svärd till marken. Genom denna »tillfällighet» förlorade han alldeles besinningen och flydde hals öfver hufvud samt dödades, säges det, sedermera i en duell. Man har ej något bevis, att denne hade något emot Swedenborg; säkerligen var det ett fall af mordlust-mani mot utmärkta personer, hvarpå exempel alltemellanåt förekomma.

En svensk prästman, N. Collin, som 1766 gjorde Swedenborg ett besök, säger, att denne då för tiden väf ett föremål för mycken uppmärksamhet i hufvudstaden, och att hans utomordentliga karaktär var ett stående samtalsämne. Den åldrige Swedenborg emottog honom mycket vänligt, och sedan de samtalat en lång stund, anhjjll Collin som en stor ynnest, att ett möte måtte föranstaltas mellan honom och hans nyligen aflidne broder. Swedenborg invände, att någonsamfärdsel mellan denna och den andliga världen ej utan tvingande skäl är medgifven. Då Collin sedermera erkände, att hans önskan härledde sig dels af broderlig ömhet och dels af nyfikenhet att kasta en blick på lifvet efter detta, sades det honom, att detta ej vore nog. »Hade däremot något andligt eller världsligt skäl af tvingande natur förekommit, skulle han (Swedenborg) anhållit om ett sådant möte hos de änglar, som ordna sådana saker.»

Vid ett annat tillfälle gjorde hans fars efterträdare, biskop Hallenius, honom ett besök. Samtalet kom härunder att röra sig omkring predikningar. Härunder yttrade Swedenborg bland annat: »Ni inrycker falska läror i edra.»

Vid dessa ord uppmanade biskopen trädgårdsmästaren, från hvilken vi ha denna berättelse, att han skulle gå ut, men Swedenborg befallde honom att stanna kvar. Samtalet fortfor därefter, och båda anförde Skriften såsom stöd

för sina påståenden. Vid samtalets slut tadlade Swedenborg biskopen skarpt för girighet och åtskilliga andra orätträdiga handlingar. »Ni har allaredan», slutade han, »beredt en plats åt er i helvetet, men jag förutsäger, att ni några månader härefter kommer att angripas af en svår sjukdom, under hvilken Herren skall söka omvända er. Om ni då öppnar ert hjärta för hans heliga inverkan, skall er omvändelse äga rum. Då detta inträffar, skrif efter mina teologiska arbeten, så skall jag sända er dem.» Hvad Swedenborg förutsagt, inträffade verkligen. Några månader därefter besökte en af Hallenii ämbetsbröder Swedenborg, hvarvid han berättade, att biskopen hade genomgått en mycket svår sjukdom, och att han nu nästan vore återställd och vore en helt och hållet förändrad människa, »hvilken gjorde godt omkring sig och återgaf tre-och fyrfaldt hvad han på orätt sätt åtkommit». Efter den tiden vidgick Hallenius öppet, att i Swedenborgs skrifter låg en den dyrbaraste gåfva till människosläktets välfärd.

År 1768 for han åter till London. Han var nu åttio år gammal. Just då han reste ut från Stockholm, möttehonom hans vän Robsahm, hvilken yttrade sin öfverraskning, att han vid sin ålder företog en sådan resa, men Swedenborg svarade gladt: »Jag har ännu en sådan resa för mig.» Hvad han gjorde i London och huru länge han stannade där, är obekant, men i November var han åter i Amsterdam, där han utgaf arbetet »Vishetens nöjen med hänsyn till den Äktenskapliga Kärleken, och Dårskapens välluster med hänsyn till den Otuktiga Kärleken,, af Emanuel Sweden-borg, en svensk». Detta var det första arbete, på hvilket han satt sitt namn från det Herren öppnat hans andliga syn. Skälet härtill var, att han önskade taga på sig själf ansvaret för alla de påståenden och åsikter, som detta arbete innehåller.

En af de mest utmärkande lärorna i verket om »Himmel och Helvete» är, att han betraktar himlen såsom ett verkligt hem och änglarna såsom män och kvinnor, visserligen fullkomliggjorda men dock i hvarje afseende verkliga människor: »de fullkomnade rättfärdiges andar»*, hvilka lefva i af Gud utsedda äktenskap, fulla af huslig lycka. I arbetet om Äktenskapskärleken äro dessa åsikter ännu noggrannare utarbetade. Berättaren vidhåller, att skillnaden mellan könen är evig och outplånlig; både till själ och yttre skapnad är mannen man och kvinnan kvinna härefter liksom här, och kärleken mellan könen fortlefver efter döden. Sann äkten-skapskärlek är en förening af en man med en kvinna till det innersta, och en sådan är endast möjlig mellan sanna kristna. Denna leder sitt urspung från Herren, hos hvilken den manliga principen, visheten, och den kvinnliga, kärleken, äro förenade med hvarandra i ett oändligt och evigt äktenskap. Mannen i hans bästa mening representerar visheten och är ett »mottag» för sådan; kvinnan representerar kärleken, hvilken hon mottager från Herren, och som dessa hos Herren äro oändligt ett, ur hvilket allt framalstras, så

* Ebr. 12: 23.

Den andlige Columbus.är det af Gud förordnadt, att mannen och kvinnan, varande Skaparens sanna afbilder, skulle tillsammans utgöra en mänsklighet. De äro tvänne> att de under frihet och ömsesidig dragningskraft må blifva en från det innersta till det yttersta.

Sann äktenskapskärlek uppstår där före i himlen och går nedåt och utåt, tills den uppnår sin yttersta spets i den förening, som äger rum mellan tvenne makar, och de oräkneliga slag af lycka,, som åtfölja denna. I det högsta eller himmelska äktenskapet uppkommer en sträfvan till förening genom en inneboende valfrändskap mellan manlig visdom och kvinnlig kärlek, hvars frukter äro himmelsk frid och glädje. Samma dragning mot hvarandra äger äfven rum mellan godhet och sanning, kärlek och tro, hvaraf andlig harmoni uppkommer. På samma sätt förenar sig förståndet med känslan, och en andlig alstringskraft uppkommer med dess förundransvärda afkomma såsom konster och veten skaper, litteratur och uppfinningar. Från dessa himmelska och andliga äktenskap nedstiger den oändliga sällhet, som uppkommer af hvarje jordiskt äktenskap, som är af rätta sorten, ty hvarje sådant bidrager till människosläktets fulländning och Guds ära. Från förvrängningen af dessa högre föreningar uppkomma all köld inom äktenskapet, all oenighet, allt hat, alla söndringar och äktenskapsskillnader äfven-som all orenhet inom samhällslifvet och slutligen den orena, otuktiga kärleken med hela dess förfärliga afgrundsfölje.

Då Swedenborg bland sina samtida ej kunde uppleta ett enda äktenskap af rätta sorten, vände han sig till Gud i bönen och erhöll till ledsagare en ängel, af hvilken han fördes till sådana himmelska samfund, hvilkas

medlemmar under jordelifvet lefvat i guld-, silfver- och koppar-åldrarna och äfven i senare tider. Af dessa lärde han känna äkten-skapskärlekens verkliga natur, och han erhåller dessutom förmågan att kunna uppspåra, huru kyskhetsbrott var den klippa, mot hvilken folk och kyrkor krossades, samt huru månggifte och dess afarter till sin uppkomst sammanföllomed det nästan fullkomliga utsläckandet af allt religiöst lif, som föregick Messias' ankomst. Dessa ämnen äro omnämnda i hans »minnesvärdigheter» och äro af utmärkt skönhet på samma gång som de äga egenskapen af att väcka till besinning och eftertanke.

Därefter förklarar han ett ställe i Lukas' 20: 34 och följande, hvilket tyckes motsäga hans lära om äktenskap i himlen, och säger, att detta ej har afseende på den kroppsliga förening, som Herrens sadduceiska åhörare endast af-sågo med äktenskapet, utan på den andliga förening mellan människan och Herren, som kallas nya födelsen, och som måste börja här, om den någonsin skall äga rum. Dessutom säger han, att alla, hos hvilka en sådan förening tagit sin början, redan här i tiden stå i ett slags mystiskt samband med den, som en gång skall blifva den utsedde maken och deltagaren i dess eviga glädje. Detta sker, äfven om de aldrig här personligen sammanträffade, ty det är först när den förlåt remnat, hvilken här skymmer deras blick, som de ömsesidigt skola igenkänna hvarandra, närma sig hvarandra och förenas för att aldrig mer åtskiljas. Sådana bröllopsfester firas i himlen men bestå endast i en bekräftelse af en redan förut befintlig förbindelse. Om man sammanställer detta ställe hos Lukas med andra, som lära äktenskapets eviga fortvaro, tyckes det behöfva en sådan tolkning, ty man kan vara öfvertygad, att de som här påtvingas det ogifta lifvets tröttsamma ensamhet ej skola för alltid fortfara därmed.

Swedenborgs lidelsefria beskrifningar om änglarnas kärlek äro så fulla med ansatser till en äkta romantik, att det förvånar oss, att så få af nutidens författare inom skönlitteraturen därifrån sökt ämne för sina skapelser. Både i England och Amerika ha dock några fängslande författare — däribland Chauncey Giles — framställt Swedenborgs åsikter i populära berättelser. I Frankrike hafva Balzac, Charles Baudelaire och Théophile Gautier gjort på samma sätt, menpå samma gång ha de ock, som man väl kan vänta, för-vändt och försinnligat dem till den grad, att de äro nästan oigenkännliga.

På tal om äktenskapen i himlen må här omnämnas, att Swedenborg under sina senaste år brukade säga, att en maka väntade honom i den andliga världen, men ej Emerentia Polhem utan en grefvinna Gyllenborg, änka efter presidenten i Bergskollegium, där Swedenborg var assessor. Enligt White skall hon ha öfverlefvat sin man tio år och gick bort 1769, femtiofem år gammal. »Hon var ej någon vanlig kvinna», säger han. År 1756 utgaf hon i Stockholm en diger volym, kallad »Marie Bästa Del», och fyra år senare en ännu digrare. Båda bestå af betraktelser öfver Bibeln och råd i religiöst hänseende, på såväl prosa som vers. Arbetet förråder ett sinne, väl bevandradt i teologiska ämnen, men på hvilket dock gudsfruktan, poesi och mystik utöfvat sin förmildrande inverkan. De innehålla ej någon anstrykning af sweden-borgianism, men af innehållet kan man dock draga den slutsats, att hon ej motvilligt utan med ett hjärtligt välkommen skulle emottaga de himmelska lärorna.

Men vi återgå till Swedenborg, hvilken vidare försäkrar, att makar, som lefva tillsammans i ett verkligt äktenskap, fortsätta detta i en lycklig enhet i all evighet. De som ej ha gjort ett så lyckligt val men dock lefva ett ärbart och hederligt lif, och draga sin dag så godt de kunna, under det de söka göra hvarandras lycka, träifas väl i andevärlden men finna efter hand, att deras förening ej är af den inre, rätta sorten, hvårföre de skiljas och på tillbörligt sätt mottaga passande makar utsedda för dem af Herren ända från skapelsen. Barn födas ej inom dessa äktenskap men i stället förekommer där en oupphörlig tillväxt i kärleken till hvarandra och Herren och en fortsatt stegring af kunskaper, visdom, kraft och lycksalighet.

Men verklig äktenskapskärlek. säger Swedenborg, är i våra dagar något så sällsynt, att man knappt vet, att denförekommer. Den har sin källa i äktenskapet mellan det goda och sanna och motsvarar den mystiska föreningen mellan Lammet och Kyrkan och är liktydig med pånyttfödelsen. »Den är himmelsk, andlig, helig, ren framför all annan kärlek, af Gud nedlagd hos änglar och människor inom Kyrkan.» Den är grunden och sammanfattningen af all kärlek men kan endast hysas af dem, som älska Herren och hans Ords föreskrifter.

För Swedenborg stod ordet »äktenskap» skrifvet med stora bokstäfver öfver hela skapelsen. Hvart han vände sig,

upptäckte han en dualism, yttrande sig i förening och åter-alstring. Hvarje man är en form af sanningen, hvarje kvinna af godheten, och föreningen mellan dessa utgör förebilden af äktenskapet mellan gudaktighetens båda tvilling* elementer. I abstrakt mening äro sanning och godhet aldrig skilda. Låt dem förenas i handlingar och fakta, och hela skapelsen skall en gång blifva mera harmonisk. I det sanna äktenskapet älskar mannen i första rummet själsgodheten hos sin hustru, och hon älskar visdomen hos sin man. Tilldragningskraften blir då oemotståndlig, och slutligen blifva alla elementer, som förhindra en fullkomlig förening, alldeles undanröjda. Då man i himlen ser sådana par på afstånd, säger Swedenborg, ser det i själfva verket ut som de vore blott en ängel.

I det följande kapitlet förklarar Swedenborg tydligen den mystiska föreningen mellan Kristus och Kyrkan, en förening hvarom Ordet öfverallt vittnar. Bibeln är dessutom medlet för en sådan förening, emedan den i själfva verket är Herren själf. I den mån, som människan sålunda emot-tager Ordets föreskrifter och tillämpar dem på sitt lefverne, bygger Herren ett tempel inom henne och i samma mån är hon ock i besittning af den sanna äktenskapskärleken. Kyrkan har sin tillvaro och sin lära endast från Herren genom Ordet, och beviset för (}<iss tillstånd vid olika tider är just lärans öfverensstämmelse med den Heliga Skrifts tydliga läror, hvaremot tillståndet hos en Kyrka, som för-falskat Ordets sanningar och dyrkat mer än en Gud, i pro fetiorna symboliseras genom äktenskapsbrott.

Rörande kyskheten gör Swedenborg några anmärkningar, som stå ensamma i sitt slag. Han förklarar nämligen, att hvarken barn eller ynglingar, hvarken vestaler eller renlef-nadsmän såsom sådane äro i botten kyska, utan endast de, hvilka bestämdt afstå från allt orent i lif och tanke såsom synd mot Gud, och således af religiösa skäl. Äktenskap är bättre än det ogifta ståndet, och en förening, mellan en man en kvinna, byggd på verkligen äktenskaplig grund är det enda som utgör verklig kyskhet.

I de två följande kapitlen afslöjar Swedenborg några sköna hemligheter rörande den undransvärda process, genom] hvilken bandet mellan två verkliga makar blir oslitligt, en | process, som börjar under första dagarna af äktenskapet och j fortgår i evighet. Kvinnan är »mottaget» (recipienten) i i första hand af den äktenskapliga kärleken från Herren, och 1 från henne öfvergår denna till hennes man. Från den heliga , kärleks-källan i hennes själ framkväller all hans kärlek till henne. Hennes böjelse är beständig; hans har sina förändringar, »men en trogen brudgum hyser dock inga varmare känslor för någon annan än sin brud». Mannens och hustruns kallelse, deras smak och skyldigheter äro dock bestämdt åtskilda: hustruns plikter kunna ej bekvämligen fullgöras af mannen eller tvärtom. På så sätt bevaras individualiteten. De äga inom sig ungdomens grundegenskaper, styrka och skönhet, hvarigenom deras kärlek aldrig kallnar eller aftager; nej, den tvärtom tilltager i renhet och styrka, och ju äldre de blifva, desto yngre bli de.

»De som äga en sådan kärlek, befinna sig i ett tillstånd af oskuld, frid och lugn; de känna den innerligaste vänskap och det fullaste förtroende till hvarandra samt en ömsesidig, hjärtlig önskan att göra hvarandra allt möjligt godt. Hvad som härflyter från detta är åter lycksalighet, tillfredsställelse, fröjd och glädje, och ur ett evigt åtnjutande af allt dettauppkommer slutligen himmelsk lycksalighet. Sådant kan dock endast äga rum inom äktenskap mellan en man och en kvinna. >

Af fysiologien veta vi, att människokroppen undergår förändringar, hvilka inom vissa bestämda perioder gå ända därhän, att hvarje partikel inom denna omsättes med motsvarande nya. Swedenborg bekantgör en alldeles dylik lag och process för den andliga kroppen, och säger, att det ej finns någon rikare källa till sådana förändringar än från den beröring, som äger rum inom äktenskapet: mannen får en del af sin hustrus älskvärdhet, mildhet och renhet, hvaremot hon å sin sida förvärfvar styrka och visdom. Dessa andliga egenskaper blifva för hvarje dag allt ädlare, skönare och mera gudalika; ja, den materiella kroppen deltager äf-ven ofta i dessa fördelar. Barn, födda inom sådana äktenskap, ärfva, ifall de äro söner, förmåga af visdom och, ifall de äro döttrar, förmågan att älska det som visdom lär oss, och anträda väl utrustade lifvets pilgrimsfärd. Swedenborg uppräknar några af de allmännaste följderna, som uppkomma af en sådan äktenskapskärlek, såsom en beständig tillväxt i sann visdom, under det att lyckan af att ständigt få vara tillsammans oupphörligt tillväxer; vidare följer vänskap och endräkt i både den inre och yttre styrelsen; allting värderas efter dess verkligt eviga värde, och begäret att kunna vara

nyttig blir oupphörligt eggadt. — Motsatsen till allt detta äger rum i de fall, då äktenskapen äro illa afpassade.

Sänkande sig från dessa sublima ämnen, af handlar Swedenborg därefter anledningarna till köld, skilsmässor* och äktenskapsskillnader äfvensom till skenbar kärlek, vänskap o. s. v. under äktenskapet. Orsakerna härtill, hvilka af Swedenborg äfven uppräknas, äro mångahanda. Några äro inre och härledas från olika religiösa åsikter eller brist på religiös känsla. Andra äro yttre, såsom olikhet i skaplynne,

• Till säng, eller till säng och säte.seder och börd samt slutligen i härsklystnad och ringa tankar om äktenskapets band i allmänhet. Skälen till skilsmässor äro kropps- eller sinnesfel; äktenskapsbrott är dock enda giltiga skälet till äktenskapsskillnad. Men ej nog med detta: han häntyder äfven på de olika orsakerna till tillfälliga och temporära söndringar inom ett äktenskap. Många sådana hafva ingåtts antingen af nyck och misstag eller äro de endast bolag, ingångna för att komma åt förmögenhet. Förr eller senare måste det komma i dagen, att föreningen ej är verklig, eller att den ej uppkommer från det inre hjärtat, och köld och oenighet hota med deras oro och missbelåtenhet. Swedenborg yrkar nu, att den dygd som hittills blott låtsats må bli en verklighet. Ty icke blott huslig trefnad, frid och ordning, omsorg om de små och utplanterandet af de vuxna utan äfven anseende, affärsverksamhet, besutten eller väntad egendom, rättvisa och klokhet samt en mängd andra orsaker påyrka, att den yttre tillgifven-heten må eggas och uppmuntras. »Äktenskapet här måste fortfara ända till den ena parten dör»; ett sådant omintetgöres ej därigenom, att det blir tråkigt, och det är bäst, säger Swedenborg, att vänskapen fortfar, äfven om en sann äkten-skapskärlek skulle vara borta.

Swedenborg anser formaliteter vid förlofningar äfven-som ceremonier och högtidligheter vid bröllop på en gång nyttiga och i sin ordning, ja, rent af nödvändiga. Rättighet att välja tillkommer mannen; kvinnan att lämna sitt bifall, hvilket hon endast borde göra efter ett moget öfver-vägande med sig själf, sina föräldrar eller förmyndare. Hennes bifall borde sedan alltid följas af en högtidlig trolof-ning, emedan de ungas själar därvid ingå en förberedande förening, hvilken först efter ett lämpligt tidsförlopp vid äktenskapets ingående blir fullständig och sådan den bör vara. Ingås äktenskap åter med en olämplig brådska, förstöres all verklig äktenskapskärlek.

Då äktenskapet blott varit en yttre förbindelse, serSwedenborg intet hinder för att änkor och änklingar ingå nya förbindelser. Makar, som varit förenade i ett verkligt äktenskap, önska däremot ej att ingå i nya sådana, såvida nämligen ej vården om barn och hus dier vidsträckta affärer därtill föranleda. Månggifte däremot förklarar han vara i hög grad orent, omoraliskt och hedniskt, i synnerhet inom kristna kyrkan, hvilken ensam inom sitt sköte kan hysa sann äktenskapskärlek. På muhammedanerna, de gamla ju* darna och andra, som af okunnighet eller till följd af religiösa begrepp ingått månggifte, äro särskilda lagar använda, ty då de ej äro medlemmar af den kristna kyrkan, kunna de ej heller dömas för brott mot dennas lagar. Om de dyrka en Gud och efter bästa öfvertygelse göra hvad som är rätt, gå de till en himmel, afpassad efter deras eget »naturliga» tillstånd, men ingen polygamist som sådan kan blifva andlig, eller inkomma i de kristnas himmel och umgås med dess invånare.

Efter att ha beskrifvit svartsjukan, om hvilken vi få veta, att denna hos de goda består i en rättmätig sorg och fruktan, att den älskade skall förolämpas eller förloras, men hos de onda åter uppkommer af hat och hämnd mot förbrytaren, afslutar Swedenborg sin afhandling om äktenskaps-kärleken med ett kapitel om kärleken till små barn. Under det Herren genom den förstnämnda ombesörjer en beständig tillökning af sina barn, har han genom kärleken mot barnen skaffat dessa ett behöfligt skydd. Kärleken till affödan genomgår nämligen alla varelser bland både människor och djur. Hos modern ligger denna känsla djupast, och utgör just hvad man i abstrakt mening menar med kärlek till oskuld och frid. I den mån barnet växer till i storlek och kunskap, undergår denna kärlek vissa förändringar. De föräldrar, som äro förenade i ett andligt äktenskap, betrakta barnén som ett lån af deras himmelske fader, och älska dem för och alltefter deras visdom, sedlighet, fromhet och godhet. Om dessa egenskaper försvinna, upphör äfven kär-leken. Föräldrar åter, hvilka blott äro parvis men ej andligt förenade, betrakta barnen som sin egendom och älska dem, allteftersom dessa motsvara deras tycken och ärelystnad. Häraf uppkomma stolthet, självkärlek och fåfänga, under det att svaghet, ja till och med laster ofta ursäktas. Kärleken till barnen kvarlefver efter döden, synnerligen hos kvinnorna, hvarföre också alla barn, som dö i sin späda ålder, i himlen ställas under vården och tillsynen af just sådana änglar, hvilka äfven under Herrens ledning vidare fostra

dem. Denna fostran sker gradvis och består i höjande och utveckling af de unga odödligas krafter, hvilket åter åstadkom mes genom inflytelsen af visa och goda grundsatser, samt i framställning af gudomliga ting under tecken och bildlika framställningar. De späda barnen befinna sig till en början i barndomens oskuld, som är ett negativt tillstånd, men denna himmelska uppfostran försätter dem efter hand i visdomens, som åter utgör denna andra barndom, hvilken just är kännetecknet för de högsta änglarna.

Sedan Swedenborg afslutat sin behandling af äktenskaps-kärlekens kyska njutningar, fortsätter han att med den lugna, enkla och filosofiska stil, som är honom egen, skildra skör-lefnadens grundväsende, sådan som denna förekommer bland helvetets invånare. Den engelske utgifvaren lämnar i en förklarande not en systematisk samling af de principer, på hvilka Swedenborgs satser äro grundade, och denna inledning motsvarar tvifvelsutan sitt ändamål att dämpa den något oförnuftiga fördom, hvilken blotta omnämnandet af de afhandlade ämnena troligen uppväcker hos läsare med orena sinnen. Och ett faktum är, att en stor del af de otidigheter, som äro riktade mot Swedenborg, stödja sig på kritiker af detta verk, af hvilka några äro så oriktiga, att man kunde vara frestad att tro, det herrar kritiker för tillfället lidit af något slags indigestion. Recensenter äro liksom jurymän nyttiga men ej felfria. Vi hafva någonstädes hört omtalas en sådan, hvilken genomläste arbetet tre eller fyra gånger,innan han satte pennan på papperet för att granska det; men sådana exempel äro lika sällsynta som en blommande aloé, och finnas de, förtjäna de att omnämnas med skrupulös noggrannhet.

Angelägna att få veta, hvarföre Swedenborg så plötsligt nedstigit från tinnarne af »ett religiöst och ostraffligt lif» för att berätta saker, för opassande att ens bli kända, före-togo vi oss att läsa arbetet icke för att kritisera det utan blott för att inhämta kunskap.

Den föregående afhandlingen rör änglarnas kärlek; den ifrågavarande handlar om den naturliga människans brottsliga lustar och de bästa medlen för deras stäfjande eller mildrande i de fall, då undanrödjande och omskapning är omöjlig. Swedenborg talar om människan såsom »född med benägenhet till allt slags ondt, hvilken hon ärft af sina föräldrar; dessa ondskor ha sitt säte hos den naturliga människan, hvilken i och för sig själf är alldeles motsatsen till den andliga. Den naturliga människan med sina lustar måste kufvas och omvändas, ty i annat fall kan hon ej komma ett fjät närmare himlen, utan måste kasta sig allt djupare ned i helvetet. Den naturliga människan i och för sig skiljer sig ej det ringaste från djuret, ja, hon är ett djur till både vilja och drifter». Det är således denna människa med hennes både hemliga och verksamma laster, som Swedenborg beskrifver. Men ingenstädes finna vi lättsinne, ogrannlagenhet, grofhet eller sinnlighet i hans framställning; tvärtom är arbetet, som utgör ett djupt tadel af lasten, ett stöd för dygden; ingen naturlig människa bör oförfärad kunna läsa det.

En sådan bok borde verkligen värderas för sin afsikt, sin noggrannhet och sin nytta men däremot ej efter de lösa meningar, som tadla en författare, hvilken afslöjar lastens sanna väsen, medan en hop romanförfattare — och dessa ej ensamt tillhörande kontinenten — hvilka smutsa pressen med sina skamliga målningar, läses med begärlighet. Swe-denborgs afsikt att åstadkomma en framställning af skör-lefnadens grufliga väsen samt dennas syskonlaster är i sig själf god, men delar finnas, som ej synas passa för den engelska karaktären, och detta beror sannolikt af den bekantskap som denne gjort med kontinentens samhällslif. Domare, lärare och filantroper, hvilka måste göra en plågsam bekantskap med det sociala eländet, såsom detta under olika former förekommer antingen i lastens kyffen eller bland den »högre societeten», äro sannolikt bäst kvalificerade att bedöma de swedenborgska skildringarnas noggrannhet och sanning. I ett afseende — och detta utgör just arbetets grundtanke — skola de åtminstone gå in på hans åsikter, alldenstund detta innehåller själfva uppränningen till en riktig reform i brottmålslagstiftning, och dess sundhet är erkänd. Han påstår sålunda det vara klokare att tolerera osedlighet under en mildare form än att genom ett våldsamt tilltäppande af dennas kanaler förvandla ett mildare ondt, som kan botas, till en förhärjande eld, hvilken en dag lik vulkanen, bryter alla band och med sina lågor omhvärfver ruinerna efter de goda och dygdiga. Bland Swedenborgs åsikter finnes äfven en grundsats, som bör uppmärksammas, att det finnes grader äfven inom skörlefnaden. Hans definition af otukt öfverensstämmer alldeles med Mattei 5: 28, och han vidhåller, att hvem helst, som ej anser sådan som synd i åsikter och lif, är ingen kristen, ja, har icke ens någon religion. För alla, som öfva denna synd, är himlen tillsluten, ty hon är gudlös

och djäfvulsk och utgör lika mycket en motsats till äktenskapskärlek, som helvetet är en motsats till himlen. Naturligtvis finns det sedlighetsbrott, som ej äro så svåra, och i sådana fall är godtgörelse möjlig, förutsatt nämligen, att man ångrar och bättrar sig. Andra finnas vidare, som äro mindre brottsliga, och som uppkomma af okunnighet och dålig uppfostran; de äro blott öfvergångs-tillstånd, hvilka den felande passerar förbi, tills han slutligen genom monogamiskt giftermål och pånyttfödelse kommer ibesittning af den dyrbaraste juvel en kristen kan finna, nämligen sann äktenskapskärlek. Dessa åtskillnader äro ganska viktiga, emedan Swedenborg afslöjar det onda ända till roten och spårar dess orsaker och följder på ett satt, som ingen författare gjort före honom, hvarigenom han ock försett såväl den vanliga läkaren som den, hvilken gjort själssjukdomarne till sin specialitet, med materialier för behandlingen af det sociala sedefördärfvet i alla dess former. Sedan vi sålunda gifvit läsaren kla ven till Sweden borgs ställning uti ifrågavarande ämne, vore det ej klokt att gå djupare i saken; våra läsare skulle icke heller tacka oss därför.

Ibland de talrika minnesvärdigheterna, som inflickats mellan kapitlen i detta arbete, är en, i hvilken han berättar, att just då han slutat sina betraktelser rörande äktenskaps-kärleken och ämnade öfvergå till dem, som rörde skörlefnaden, så visade sig tvenne änglar för honom. Vi låta honom själf tala. — Vi hafva läst i din själs innersta, sade de, och förstått hvad du hittills tänkt, men det ämne, som för närvarande upptager dina tankar, har för oss hvarken mening eller betydelse. Säg intet i detta ämne, ty det finns icke till.

— Men den kärlek, på hvilken jag tänker, svarade jag, är ej intet utan något, emedan den verkligen finns till.

— Hur kan det finnas någon kärlek, som ej funnits till ända från skapelsen? frågade de samt fortsatte: Den verkliga äktenskapskärleken räknar sin uppkomst ända från skapelsen och förenar två, som kunna blifva en. Huru kan det finnas en kärlek, som delar och skiljer? Hvilken yngling kan älska en annan mö än den, som älskar honom tillbaka?

Då jag hörde detta, frågade jag de båda änglarna, från hvilket samfund de voro.

— Vi äro från oskuldens himmel, sade de, och kommo redan som små barn dit, där vi uppfostrades under Herrens ledning. När vi sedan båda kommo till mogenhet, förenades vi i äktenskaplig kärlek vid dess första gryning. Vi äro numan och hustru, och emedan vi aldrig vetat af någon annan kärlek än den som äger rum mellan makar, så kunde vi vid en blick i ditt inre omöjligen fatta en sådan besynnerlig 'kärlek, som var alldeles motsatsen till vår egen, och där-före hafva vi nedstigit för att fråga, hvarför du tänker på saker, som äro alldeles obegripliga?

Swedenborg söker därpå visa dem, att det goda äfven har sin motsats, hvilket är det onda, men denna förklaring gjorde dem endast bedröfvade och de aiiägsnade sig.

Vårt utrymme förbjuder ett utförligare anförande af detta verks innehåll. Att det ej har sitt motstycke inom litteraturen, tro vi förvisso. Noga taget, hör det ej till hans egentliga lärosystem(?), och mottagandet har hvarken varit så särdeles hjärtligt eller ädelmodigt. Besynnerligt skulle det ock ha varit, om en tid, hvilken utgör en praktisk motsats till Swedenborgs arbete, skulle ha mottagit detta med ett välkommen. Förändras världens skaplynne, skall hon måhända vara villig erkänna, att den gamle nordiske författaren, ungkarl som han var, dock mycket bidragit till lösningen af ett af de svåraste samhällsproblemer, då han samman-skref sin De Amore Conjugiali*.

Medan han denna gång var i Amsterdam, ingick han en nära vänskap med en viss Cuno, en rik, bildad och gudfruktig amsterdam-köpman, hvilkens själfbiografi innehåller flera intressanta saker rörande den store mannens göranden och låtanden äfvensom Cunos egna omdömen om honom, och synas dessa vara både ärliga, goda och gynnsamma. Af en händelse hade han stött tillsammans med Swedenborg i en bokhandel och var särdeles trakterad af att emottaga en inbjudning till Swedenborgs bostad, några bekväma rum öfver en kortvaruhandlares bod, som ägdes äf ett ungt par med en hel skara barn, hos hvilka Swedenborg var en stor gunstling. »Han ingaf mig», säger Cuno,

* Om den äktenskapliga kärleken.»den djupaste vördnad för världens Frälsare, på hvilkens gudomlighet hela

systemet hvilar. Om han understundom förfäktade tydliga villomeningar, så att han af denna anledning måste anses som kättare, har jag dock svårt att hos honom finna de motiver, genom hvilka de flesta sådana äro missledda.»

Swedenborgs värdinna plägade omtala för Cuno, huru litet besvär deras celebre hyresgäst gjorde dem. »Jag önskar verkligen, att han ville stanna hos oss i hela sitt lif. Mina barn komma att mest sakna honom, ty han går aldrig ut utan att ha något godt med sig hem; ja, de småkräken tycka mer om honom än om både mig och sin far.»

Hvad Swedenborgs förmögenhet angår, så hade Cuno varit i tillfälle att göra sig förvissad om, att han af realiserad egendom hade en årlig inkomst af 10,000 gyllen samt dessutom andra penningar. »Sina arbeten, tryckta på stort och dyrt papper», säger han vidare, »skänker han bort, och af bokhandlarne fordrar han ingen redovisning, men dessa préja honom dock så mycket de kunna och låta väl betala sig» . .. »Swedenborg lefver särdeles sparsamt», säger han på ett annat ställe; »choklad och skorpor utgöra hans vanliga middag.» Hvad hans yttre angår, bekräftar Cuno, hvad han ofta hört, att han för sina år var ett under af hälsa. »Oaktadt han är tjugu år äldre än jag, vill jag dock ej riskera att springa kapp med honom, ty han är ännu så snabbfotad, som vore han en ung man.»

Cuno tyckte, att Swedenborgs ögon voro oändligen sköna. »Från hans leende, ljusblå ögon, säger han, hvilka han alltid höll fasta på mig under våra samtal, föreföll det mig alltid, som om sanningen själf talade. Gycklare, som kommo för att ’drifva med’ den gamle, glömde sitt gäckeri och lyssnade stumma och uppmärksamma till hans samtal rörande den andliga världen. Det var, som om hans ögon haft förmågan att pålägga alla en aktningsfull tystnad.» Han intog ofta sin middag utom hus; var alltid sällskaplig ochangenäm samt svarade artigt på de plågsamma frågor, som ställdes till honom.

Cuno berättar vidare, att nyheten om Pombals, den portugisiske reformatorns hängning genom biskopens af Coimbra föranstaltande vid denna tid skall ha kommit till Amsterdam. Då detta berättades för Swedenborg, svarade j

han: »det är inte sant; han är ej hängd. Jag har nyss sett påfven (Clemens XIII, nyss afliden) och vi skämtade rö- j

rande denna sak.» Som dock afrättningen stod omtalad i |

alla tidningar, trodde man ej hans protester; det visade sig likväl sedermera, att han haft fullkomligt rätt och att tid- ;

ningarna varit oriktigt underrättade.

I Amsterdam utgaf Swedenborg nu* »Kort framställning j af Läran för Nya Församlingen», en liten broschyr, på hvil-ken han utsatte sitt namn. Uti ett bref till doktor Beyer i Mars 1769 säger han, att denna tydligen visar »villfarelserna rörande läran om rättfärdiggörelsen genom tron allena» samt den som angår »tillräknandet af Jesu Kristi rättfärdighet och förtjänst». Jag har, tillägger han, sänd t denna broschyr till hela Hollands prästerskap, och jag ämnar äfven skicka den till de mest utmärkta inom Tyskland.

Han hade förutsett, att denna broschyr skulle uppväcka en viss oro bland det protestantiska prästerskapet, och följ- i den visar äfven, att han hade i någon mån rätt. För att få den utdelad bland Göteborgs präster anhöll han att börja med om Beyers hjälp, men då han sedermera fick höra, att domprosten hade anfört klagomål öfver hans skrifter inför | konsistorium därstädes, ansåg han klokare att ej drifva sa- | ken längre i denna riktning, då han därigenom kunde skada doktor Beyers ställning.

I April 1769 reste Swedenborg till Paris i en afsikt, som enligt hans egen utsago »ej borde på förhand bekantgöras». Enligt Wilkinson handlade det dock om intet annatän utgifvandet af ett litet häfte kalladt »Om Själens och Kroppens Gemenskap». 1 sina föregående arbeten hade han yttrat sig fördelaktigt om den »ädla franska nationen», hvilket förvärfvat honom många vänliga läsare inom Frankrike. Kanske hemlighöll han sin egentliga afsikt äfven där-före, att den emot honom i Sverige började förföljelsen ej skulle lägga något hinder i

vägen för hans verksamhet. I Paris underkastade han sitt manuskript M. Chevreuils granskning — denne hade nämligen censuren af pressens alster åt sig anförtrodd — med anhållan att få utgifva det, hvil-ket medgafs på det vanliga villkoret, att det på titelbladet skulle stå: »tryckt i London» eller: »tryckt i Amsterdam». Till ett sådant underslef ville emellertid den sanningsälskande Swedenborg ej nedlåta sig utan tog manuskriptet med sig till London. Man har ansett, att verket i fråga var »Vera Christiana Religio», men detta kunde vid denna tid* näppeligen ha varit färdigt att tryckas. Några rykten — tydligen grundlösa — ha äfven gått, att han under sin vistelse i Paris skulle ha stått i förbindelse med ett hemligt politiskt-reli-giöst samfund, samt att han af denna anledning af auktori-teterna fått befallning att lämna staden. Detta förnekas dock helt enkelt af Swedenborg, I Biographie Universelle för denna tid förekommer äfven uppgiften, att en viss artist vid namn Elie skulle ha bisprungit honom med penningar och på annat sätt, men äfven detta har liten sannolikhet.

Från Paris for han till London, där hans broschyr om Själens och Kroppens Gemenskap — en liten bok i en stor fråga — genast utkom. I denna undersöker han endast de tre hypoteser, som kunna uppkomma om detta ämne, nämligen en från början inrättad öfverensstämmelse mellan själ och kropp eller en reciprok inverkan dem emellan (Leibnitz’ teori), ett fysiskt inflytande (den aristoteliska eller materialistiska åsikten) och slutiigen ett andligt inflytande. (den

* 1769. [Jfr. S. K. K. 791. Utg.}

cartesianska teorien), hvilken Swedenborg antager. I korthet anförd är hans teori denria: Gud allena har lif i sig (är själfexistefapde) och från honom härflyter liksom från en sol lif till alla skapade varelser, från de högsta änglarna till det minsta stoftkorn. Hvarje senare formation innesluter alltid i sig och består på grund af en föregående. Det materiella utgör klädnaden för det andliga. Själen är en andlig substans, en fullt organiserad mänsklig varelse. Kroppen härleder allt sitt lif, sin form och känslighet från själen och förlorar dessa egenskaper, då hon lämnar honom.

Swedenborgs arbeten uppväckte ej så mycken uppmärk-samhet i England, som han med skäl kunde ha väntat, men han förvärfvade däremot flere goda vänner. Georg II:s lärare D:r Hampé blef en af hans lärjungar-, en annan en D:r Messiter, hvilken hjälpte honom att utdela hans arbeten bland ansedt folk. I ett bref, bilagdt några af dessa, yttrar denne till en vän, sedan han förutskickat åtskilliga omdömen rörande Swedenborgs själsgåfvor: han är så fullkomligt okunnig om sina egna förtjänster, att jag är öfvertygad, att han icke ens vet, att han har några sådana. Vid minsta beröm vänder han hufvudet åt annat håll, på samma sätt som han på något ställe gäger, att änglarna göra. En annan anhängare, var prästmannen D:r Thomas Hartley, en i hög grad gudfruktig och allvarlig katolik, som öfversatt flera af Swedenborgs arbeten på engelska, och hvilken sedermera visade sig vara en fast och pålitlig vän. Han har lämnat en redogörelse rörande detta vänskapsförhållande, hvilken är af stort värde. Vi skola anföra några få utdrag ur denna, hvilka ha afseende på drag ur Swedenborgs karaktär, som ej förut omnämnts.

»Långt ifrån att hysa den ärelystnaden att vilja synas stå i spetsen för en religionssekt, lefver han, hvar han uppehåller sig på sina resor, som en verklig enstöring», säger han på ett ställe. På ett annat yttrar han: »I hans väsen finns ej ett spår af formalism; i hans lynne ingen mjältsjukaoch i hans skrifter och samtal intet, som på minsta sätt stöter på svärmeri». På Hartleys anbud om penninge-bidrag säger denne, att han svarat: »Hvad denna världens goda angår, har jag tillräckligt däraf; mera hvarken önskar eller eftersträfvar jag.» På tal om möjligheten af förföljelse svarade han åter: »Jag står i ett förtroligt och vänskapligt

förhållande med alla mitt lands biskopar, och dessa äro tio till antalet. Likadant är mitt förhållande till de sexton råds-herrarne och den öfriga adeln, ty de veta, att jag umgås med änglar. Både konungen och drottningen äfvensom deras tre söner, prinsarne, visa mig mycken ynnest. En gång var jag till och med bjuden till deras bord, en heder, hvil-ken annars vanligtvis är förbehållen den högsta adeln; på samma sätt har jag äfven varit bjuden till kronprinsen. Alla önska de, att jag må återvända till fädesneslandet. Så långt är jag ifrån att vara utsatt för faran af förföljelse i mitt eget land, hvilket ni tycks befara och vill så vänligt förebygga, men skulle något i den vägen

uppstå emot mig på annat håll, så förmår det dock ej skada mig.» Dock, just under det Swedenborg skref detta tröstfulla bref, lagade det sig hemma till en mängd ledsamheter och förföljelser mot såväl honom som hans vänner, hvilket tvingade honom att i September 1769 lämna London och återvända till Sverige.

Swedenborg hade ståndaktigt fortfarit att sprida sina arbeten bland landets prästerskap och adel. Följden häraf hade ock börjat visa sig däri, att ett allt större antal af framstående svenskar började luta mot hans åsikter, medan ie kungliga personerna öppet visade honom sin bevågen-let. En sådan sakernas vändning behagade dock ej några if de svenska prelaterna, och en komplott uppgjordes att srossä kätteriet i dess linda. I spetsen för denna stod Swe-ienborgs egen systerson biskop Filenius, talman i prästeståndet, samt domprosten Ekebom i Göteborg. På ett anal exemplar af De Amore Conjugiali, som han skickat föruti afsikt att utdela dem vid sin hemkomst, lades beslag, emedan arbetet ansågs strida mot den lutherska kyrkans lärosatser. Häremot protesterade Swedenborg på den grund, att arbetet alldeles ej var teologiskt, hvadan prästerskapet ej hade att skaffa med dess censur. Biskop Filenius, som gifvit befallning om beslaget, lofvade skrymtande sin hjälp till böckernas återlämnande, men gjorde intet. Då Swedenborg upptäckte, att denne bedrog honom, förebrådde han honom detta strängt och liknade honom vid Judas Iskariot samt sade, att iden som ljög i ord, ljög också i sina handlingar».

Ränksmidarne inslogo nu en annan väg. Både Swedenborg och hans vänner Beyer och Rosén voro medlemmar af riksdagen, och man beslöt, att andeskådaren skulle underkastas ett offentligt förhör inför denna rörande bevisen för hans sändning. Då han där med sin vanliga värma och enkelhet komme att omtala sina erfarenheter, skulle man komma i tillfälle att förklara honom vara utsatt för hallucinationer och på grund häraf innesluta honom i ett dårhus. Grefve Höpken, som fick nys om planen, skref till Swedenborg och rådde honom att lämna landet. Vid dessa nyheter blef Swedenborg djupt bedröfvad, gick ut i sin trädgård och föll där på sina knän och bad, att Herren måtte visa honom hvad han borde göra. »Ett svar», säger han, »mottogs genast från en ängel, att jag kunde hvila trygg på hans arm under natten; med natt menas här det mörker i hvilket världen sjunkit rörande de ämnen, som angå kyrkan.*

Sålunda tröstad, blef Swedenborg lugn, och vid det ai-görande steget tyckes man ha öfvergifvit planen, och något ondt vederfors honom ej.

En annan allvarsam ledsamhet var förföljelsen mot hans båda vänner doktorerna Rosén och Beyer för kätteri, till ställd af domprosten Ekebom. Om denna hade Swedenborg fått underrättelse, redan under det han uppehöll sig i Amster dam. Af denna anledning skriftväxlade han under ifriga protester med konsistoriet i Göteborg. Nu hände sig, attEkebom i sin skrift medgifvit, det han hvarken kände eller ville känna något af Swedenborgs läror, samt att han icke en gång sett hans arbeten. Detta var ett godt handtag för Swedenborg, hvilken också ofta använde det mot sin fiende. Anklagelsen för socinianism tillbakakastade han på det kraftigaste såsom en »förskräcklig smädelse och osanning. Med socinianism menas ett förnekande af Jesu Kristi gudomlighet, då denna däremot är en af Nya Kyrkans hufvudläror». Han försvarar sin lära genom anföranden ur Formula Con-cordiae och kyrkofädernas auktoritet. Till Ekeboms anklagelser, vid riksdagen understödda af de prästerliga ombuden från Göteborgs stift, vände biskop Filenius ett alltför villigt öra, hvarför han ock lagade, att en kommitté nedsattes för undersökningen af swedenborgianismen. Dennas redogörelse utföll särdeles gynnsamt för Swedenborg, och saken började därmed få ett fult utseende för hans motståndare. De er-höllo nu tillåtelse att vädja till kungen, och därpå följde ett förständigande för Göteborgs konsistorium att afgifva en berättelse rörande det bekymmersamma kätteriet.

Doktor Beyers förklaring på anklagelserna mot honom själf var både manlig och själfull. Han stöder sitt försvar på ett stadgande i svenska kyrkolagen, enligt hvilket vid afgörande af alla teologiska frågor Den Heliga Skrift och intet annat får tagas till rättesnöre. Under denna lag kunde Swedenborgs läror vara trygga och på grund häraf kunde äfven Beyer triumferande förklara, att så långt han varit i tillfälle att studera dem, hade han ej funnit något som ej både på det noggrannaste öfverensstämde med Herrens ord och ej strålar af ett ljus, som verkligen är gudomligt. Ekeboms förföljelser oroade därföre Swedenborg blott obetydligt. Han hade mottagit löftet om gudomlig hjälp och kunde därföre fortsätta sina arbeten utan att låta sig störas af de skri, som upphäfdes mot

dessa. Han skref sålunda till doktor Beyer: »Skrik oroar mig icke; det liknar jästtillsättningen i nytt vin, hvilken alltid måste föregå dess rening;blir ej det orätta frånskildt och förkastadt, så kan ej heller det rätta urskiljas och mottagas.» Af detta skäl sade han sig också ej vilja gå ett steg för att försvara sin sak, då han väl visste, att Herren försvarar sin kyrka. Men då han likväl efter flera månader fann, att konsistorium ej kom till något beslut och att hvarjehanda illvilliga rykten utspriddes, vände han sig direkt till konungen. I sin inlaga41 klagar han öfver att ha blifvit anfallen utan att ha varit i tillfälle att försvara sig själf. Han bedyrar ånyo gudomligheten af sin mission och anmärker träffande, att han omöjligen kan göra för sina förföljare hvad Gud har gjort för honom: öfvertyga dem »genom deras ögon och öron». Jag kan, säger han, icke sätta dem i stånd att samtala med andar och änglar, icke heller kan jag åstadkomma underverk för att sätta deras förmögenheter i stånd att fatta hvad jag säger, men läs mina skrifter med uppmärksamhet och eftertanke, så skola dessa visa, att jag utan öppen gemenskap med den andliga världen omöjligen skulle kunna äga de insikter jag nu har. Följande Juli skref han till universiteten i Uppsala, Lund och Åbo och bad dem att icke låta sig förryckas genom det fientliga resultat, hvartill Göteborgs konsistorium möjligen skulle komma. Dock, förföljelsen uppgick i rök: konsistoriet afstod därifrån utan att ha kommit till något beslut. Kort innan Swedenborg lämnade Stockholm för sista gången, hade han ett samtal med konungen, som yttrade:

— »Konsistoriet har ej svarat något på min skrifvelse rörande edra arbeten», och, läggande handen på Swedenborgs skuldra, fortsatte han: »Vi kunna häraf draga den

slutsatsen, att de ej funnit något fördömligt uti dem, samt att de öfverensstämma med sanningen.» Mot ett vidare införande af hans böcker lyckades dock hans motståndare att lägga hinder. Häremot tänkte Swedenborg att vädja, men man vet ej, huru han gjorde.

* Skrifven i Maj 1770.Hans nästa åtgärd var att vända sig till vetenskapsakademien i Stockholm, till hvilken han insände en skrift om »Hästen såsom en motsvarighet till människoförståndet», och slutar han med påståendet, att de egyptiska hieroglyferna kunna tolkas genom korrespondarisläran. »Egyptierna», säger han, i odlade mer än något annat Asiens folk denna vetenskap, men förlorade densamma under tidernas lopp genom afgudadyrkan, i det de glömde betydelsen för tecknet.» Den förlorade vetenskapen hade ånyo blifvit återgifven världen genom honom (Swedenborg), på det att Ordets gudomlighet måtte ådagaläggas, och han erbjuder sig att för akademien förklara hieroglyfernas betydelse, ifall man önskade detta. På hvad sätt den lärda areopagen tog saken, vet man ej, hvilket är ledsamt nog. Om siaren har rätt i sina åsikter rörande denna vetenskap, skulle det ha varit en ej ringa eröfring för professor Max Müller, Georg Smith och andra forskare i den gamla hieroglyfskriften.

Mot slutet af sommaren 1770 lämnade Swedenborg Stockholm för att resa till Amsterdam, där han ämnade utgifva ?Hela Gudaläran för Nya Kyrkan, hvars grundval är dyrkan af Herren Frälsaren». Vid sin afresa nedlade han i Kobsahms händer en formlig protest mot hvarje undersökning af hans arbeten under hans frånvaro. Till svar på dennes fråga, om de skulle vidare träffas, svarade han: jag vet ej, om jag skall komma tillbaka eller ej, men om en sak kan ni vara öfvertygad — jag skall ej dö, förrän den bok, som jag nyss slutat, är tryckt. Skulle vi ej vidare träffas i denna världen, skola vi göra det hos vår himmelske

fader, om vi blott lefva efter hans bud. Han tog därpå

afsked med ett så gladt sinne, som om han varit en trettio

års man, och lämnade sitt land för alltid. I närheten af

Helsingör kvarhölls skeppet af motvind. Härunder skaffade sig general Tuxen, Danmarks krigskommissarie, ett introduk-tionsbref till honom och aflade därefter ett besök på skeppet. Generalen, in visad till siaren utan föregången anmälan, be-rättar om sitt besök följande. »Jag fann assessorn sittande i sin nattdräkt med armbågarne på bordet och ansiktet nedlutadt i händerna. Han var vänd mot dörren och höll ögonen vidöppna. Jag var oklok nog att hälsa på honom, under det jag uttryckte min glädje att ha fått råka honom, men härvid ryckte han till och reste sig med någon förlägenhet och gick med en märkbar osäkerhet några steg j från bordet, hvilket var tydligt både af ansiktsuttrycket och ställningen af hans händer. Han återhämtade sig dock j snart, och klädde

sig, sedan de vanliga hälsningarna voro öfver, lika raskt, som om han varit en tjuguett års yngling. Därpå följde han general Tuxen till dennes hem, där han tillbringade aftonen i familjen, hvarunder äfven gjordes musik. Under samtalet frågade honom Tuxen bland annat, om det fanns många i Sverige, som gillade hans religions-system. Han namngaf härvid några få biskopar och några rådsherrar — bland dessa' den framstående statsmannen grefve Höpken, om hvilken han yttrade sig särdeles fördelaktigt. På fråga, huru stort deras antal kunde vara, som här i världen hyllade hans lära, svarade han: xDeäroännu icke så många; antalet kan måhända uppgå till femtio eller så där omkring, och proportionsvis ett lika stort antal finns det i andevärlden. » Slutligen frågade Tuxen, huru man kunde veta, om man befann sig på vägen till salighet eller ej. »Det är mycket lätt», svarade Swedenborg. »Man behöfver endast jämföra sitt lif med Guds bud, med sådana frågor som dessa: älskar och fruktar jag Gud? Känner jag belå tenhet eller afund vid andras framgång? Söker jag kufva mitt sinne vid de tillfällen, då jag genom orättvisor känner mig retad till vrede eller hämnd, emedan Gud sagt, att hämnden är hans? och så vidare. Kan man svara ja på dessa frågor, då kan man ock vara öfvertygad, att man är på väg till himlen. Måste man åter besvara dem nekande, är man stadd på väg till helvetet.»

Enligt White skall general Tuxen i Swedenborgs lärorha funnit ett motgift mot Voltaires tjusningskraft och tvifvel-sjuka. Hans första intryck voro dock alldeles motsatsen till hvad de sedermera blefvo, men häruti delar han en erfarenhet, som, efter hvad vi tro, är mycket vanlig för dem som läsa Swedenborgs skrifter. Han säger: jag medger, att jag kände mig tillbakastött, då jag först började läsa hans arbeten och mina ögon mötte uttrycket: »en häst betecknar uppfattning af Ordet». Efteråt, då jag började läsa dem uppmärksamt och i ordning. ända från början, fann jag visserligen mycket, som öfvergick min fattningsförmåga, men härvid rann mig Sokrates svar i minnet, då man frågade honom om hans mening rörande Heraclitus: »Jag förstår ej allt, men hvad jag förstår är så förträffligt, att jag ej tviflar, att det jag icke förstår är lika förträffligt.» Detta uppmuntrade mig att läsa allt mer och mer; af hvad jag läste kände jag mig draga nytta, och jag kom till den öfvertygelsen, att intet religionssystem är värdigare det högsta väsendet och mer tröstande för människan, och detta vill jag tro, ända tills jag öfvertygats, att någon del däraf strider antingen mot Skriften eller mot sunda förnuftet.» Det vore väl, om general Tuxen i vår tid, så fallen för snabbkritik, hade några få efterföljare. Mången författares rykte har skadats under deras händer, hvilka stanna vid första intrycket.

Cuno är åter vår källa rörande Swedenborgs sysselsättningar i Amsterdam, där han (i Januari 1771) öfvervakade ut-gifvandet af sin nya bok. Den förre säger, att han ej kunde dölja sin förvåning öfver, att Swedenborg på titelbladet under sitt namn satt »Herrens Jesu Kristi tjänare». Härpå skall Swedenborg ha svarat: »Jag har förfrågat mig rörande denna sak, och jag har icke blott erhållit tillåtelse därtill, utan Herren har äfven befallt rnig att göra det.» Cuno fortfar: »Det är förvånande, med hvilken säkerhet den gamle herren talar om den andliga världen, om änglarna och Gud själf», och på ett annat ställe: »Jag vet ej, hvart jag skall hänföra honom; han är ett problem, som jag ej kan lösa», och där-på tillägger han till hälften ovilligt: >jag önskar uppriktigt, att några rättrådiga män, som Guds ställt som väktare på Zions murar, hade för någon tid sysselsatt sig med denne man». Dock, Swedenborg skulle måhända ha varit en källa till lika stor häpnad för väktarne på Zions murar, som för Cuno själf.

Det var vid midsommartiden 1771, som Swedenborg utgaf sitt sista verk: »Den Sanna Kristna Religionen, inne-

hållande Hela Gudaläran för den Nya Församlingen, som är af Herren förutsagd i Dan. 7: 13, 14, samt i Uppenbb. 21: 1, 2. Af Emanuel Swedenborg, Herrens Jesu Kristi tjänare.» I svensk öfversättning, utgifven af Nykyrkliga Bokförlaget i Stockholm, är den 870 sidor stor oktav. De hufvuddelar af läran som framställas (hvar och en på ett uttömmande och systematiskt sätt) äro följande: 1. Gud

Skaparen; 2. Herren Återlösaren; 3. Den Helige Ande; 4. Den Heliga Skrift; 5. De Tio Budorden; 6. Tron; 7. Kärleken till nästan; 8. Fria Viljan; 9. Bättringen; 10. Omskapelsen och Nya födelsen; 11. Tillräknelsen; 12. Döpelsen; 13. Den Heliga Nattvarden och 14. Tidehvarfvets fulländelse, Herrens Ankomst samt Den Nya Himlen och Nya Församlingen. Därpå följa några supplementära tillägg, som be-skrifva icke blott Luthers, Melanchtons och Calvins tillstånd utan äfven holländares, engelsmäns, tyskars, katolikers, romerska helgons,

muhamedaners, afrikaners och judars tillstånd i andliga världen. Slutligen innehåller den sjuttiosex så kallade »minnesvärdigheter» om ting »hörda och sedda» i samma värld, och hvilka alla äro framställda för att bestyrka och förklara förut framställda läror. Slutet af arbetet utgöres till sist af ett analytiskt register öfver hela innehållet samt, i den engelska upplagan, en lista på femton tättryckta sidor öfver anförda ställen ur den Heliga Skrift. Arbetet innehåller under en lättfattlig form självfva summan och kärnan af Swedenborgs olika teologiska och filosofiska verk. Dessutom är detta i en viss grad polemiskt, hvilketde flesta af hans arbeten ej äro, ja, hans kritiker öfver några »trosformer» eller öfver bekännelsekristnes lif äro till och med något bitande. Arbetet lider af en viss torrhet, men är likväl till en del befriad från denna genom sitt, man kan nästan säga, alltför stora öfverflöd på analogier, förklaringar och jämförelser och utgör en i sitt slag ensam fullkomligt logisk lagbok för teologien, förundransvärd i sin enkelhet, omfattlighet och nästan matematiska noggrannhet. »Det framstår», säger en utmärkt författare, »såsom ett ädelt minnesmärke af den gamle, nu åttiotreårige mannens flit; det utgör kronan på ett långt och arbetsamt lif, hvars resultater t. o. m. endast i afseende på kvantiteten fyller oss med häpnad.» Ett sådant verk som »Den Sanna Kristna Religionen» förser oss med materialier till hundratals predikningar och böcker, och sedan Swedenborgs-societeten, understödd af en donation från framlidne Mr Attwood, nyligen (när detta verk skrefs) utdelat nära femtusen gratis-exemplar af detta arbete till präster och religionslärare, kunna vi vänta, att Swedenborgs idéer skola öfverallt slå rot och bära frukt. Vi kunna ej instämma i det rop af förfäran, som upphäfves från somliga håll, ty äro Swedenborgs åsikter falska, skola de ej fördraga den fria diskussionens skarpa luft, men äro de sanna, måste de förr eller senare finna jämn viktspunkten, ty: »Magna est veritas et prcevalebit**.

Många af Swedenborgs samtida voro tämligen tillfreds med hans filosofi och religionssystem, men kände sig obehagligt öfverraskade af hans »minnesvärdigheter», som fått sin plats mellan kapitlen i åtskilliga af hans verk. Grefve Höpken tog sig med anledning däraf friheten att på ett vänligt sätt opponera sig mot hans sätt att uppblanda sina »sköna arbeten» med så många af dessa »minnesvärdigheter», hvilka blott blifva ett föremål för okunnighetens skämt och begabberi. Härtill svarade han, att deras upptagande ej be-

* Sanningens makt är stor, den skall slutligen segra.rodde på honom själf, att han vore för gammal att skämta med andliga ting, och slutligen, att hans salighetssak låge honom alltför mycket om hjärtat, att han skulle lämna rum för några galna begrepp, och slutade med att vid sin salighet bedyra, att han verkligen sett och hört hvad han beskrif-vit. Det är, tilläde han, väl så: »kyrkan kan ej döma om

mysterier, och jag kan det icke heller.» En författare, Pax-ton Hood, är dock, i sin förträffliga »Biografi öfver Swe-denborg», entusiastisk i sin beundran öfver dessa märkvärdiga berättelser, hvilka han anser vara lika mycket väsentliga exempel på Swedenborgs uppenbarelser, som de många syner och mysterier, hvilka förekomma i den Heliga Skrift, äro oförfalskade delar af denna. På grund häraf ingår han i en lång och vältalig undersökning af dessa minnes värdigheter och, modigt mötande sin brydsamma ställning, förklarar han som sin bestämda mening, att Swedenborg hvarken drömt eller inbillat sig hvad han berättar utan verkligen bevittnat det.

Från en af hans beundrare, landtgrefven af Hessen-Darmstadt, har man ett bref, skrifvet i Juli 1771, i hvilket denne bland annat frågar, om siarförmågan kunde öfverflyt-tas från den ene till den andre. Härpå ger Swedenborg ett nekande svar, och säger, att Herren själf måste öppna den andliga synen. Visserligen, fortfar han, kan en ande någon gång tillåtas att ingå i en människa för att meddela henne någon sanning, men det är ej medgifvet människan att munt ligen meddela sig med andarne. Detta är till och med mycket farligt, ty anden ingår i (och grund befäster) självkär-leken, hvilken står i ett fientligt förhållande till den himmelska. 1 ett annat bref till en baron Hazel i Rotterdam talar han ännu strängare häremot. »Herren har så ordnat», säger han, »att andar och människor blott sällan kunna meddela sig med hvarandra. Ett öppet umgänge dem emellan skulle vara mer skadligt än man ens kan föreställa sig. Såvida Herren ej själf införer människan i den andliga värl-den och därvid lämnar henne sitt synnerliga skydd — som han har gjort med mig — kan hon sätta både själ oeh lif i fara, och är det han, som skyddar mig från de onda an-darnes mångfaldiga konstgrepp och frestelser. Jag råder er sålunda att afstå från alla önskningar att komma i åtnjutande af detta umgänge.» Gent emot sådana yttranden, hvilka allt som oftast förekomma i Swedenborgs arbeten, kan det ej annat än utgöra ett ämne till förundran, att

Nya Jerusalems apostel ofta inregistreras bland de moderna spi-ritisterna.

I Juli 1771 sände Swedenborg tvenne exemplar af Den Sanna Kristna Religionen till landtgrefven af Hessen-Darm-stadt med anhållan, att den skulle underställas prästerskapets bedömande men med tillägg, att han borde välja dem, »som älskade sanningen, och som älska denna, emedan den är sanning» — bland sådane räknade nämligen Swedenborg på ett rättvist erkännande — »ty», fortfar han, »andre skola i detta arbete ej se ljus utan blott mörker». Sedan Den Sanna Kristna Religionen väl utgifvits, ansåg Swedenborg sin sändning fulländad, men liksom han beslutat att lämna den här världen i sin litterära rustning, tager han åter upp pennan och tillfogar som »coronis»* till verket ett tillägg, i hvilket han belyser vissa intressantare punkter, samt slutligen en »Inbjudning till Nya Kyrkan», i hvilken han högtidligen betygar, att denna upprättas icke genom underverk »utan genom afslöjandet af den andliga meningen i Ordet samt mitt införande i den andliga världen»; vidare, att den Helige Ande icke är en godtycklig gåfva utan är Herren själf, som ständigt är närvarande hos hvarje människa, god eller ond, samt att utan hans närvarelse ej en enda skulle kunna lefva . . . Uppkomsten till alla kyrkans villfarelser har varit den, att man trott, att människorna hafva lif i sig själfva.» Båda dessa afhandlingar utgåfvos först efter hans död.

* Figur, som ofta förekommer vid slutet af kapitel eller afdelningar i äldre böcker.Därpå lämnade Swedenborg för sista gången Amsterdam och kom i början af augusti 1771 till London. Han styrde genast kosan till sina gamla rum, n:r 26 Coldbath-fields, hos perukmakaren Mr Shearsmith, där han nedslog sina bopålar på samma sätt som beskrefs i början af vår bok. Här inväntade han lugnt kallelsen från det land, från hvilket ingen återvänder. »Hans närvaro var en välsignelse för vårt hus», sade Mrs Shearsmith; »under det han var hos oss, hade vi både lugn och arbete.» Tyckte dessa hederliga människor om sin hyresgäst, så aktade och respekterade han dem icke mindre. Detta gick till och med så långt, att han plägade skicka Shearsmith till sin byrå för att göra sig själf betald för sina räkningar. Bland dem som besökte Swedenborg under hans sista dagar var äfven den svenske pastorn Ferelius, som härom efterlämnat intressanta enskildheter, af hvilka vi vilja göra ett utdrag. Sålunda berättar han, att Swedenborg någon gång gick i kyrkan, men att han sagt honom att han ej där hade någon ro, emedan andarne motsade predikanten, i synnerhet då denne talade om tre personer i gudoms-väsendet. Många äro måhända böjda för att tro, fortsätter Ferelius, att Swedenborg var en besynnerlig och excentrisk personlighet; detta var dock ingalunda händelsen. Tvärtom var han såsom sällskapsmänniska särdeles angenäm och behaglig; ingick i samtal rörande alla möjliga ämnen och satte sig in i den persons tankegång, med hvilken han samtalade. Han talade aldrig om sina egna skrifter och läror, utom då han tillfrågades, men då talade han lika oförbehållsamt, som han skrifvit. Hände det åter, att någon gjorde närgångna frågor eller sökte förlöjliga honom, fick den som anföll honom ett sådant svar, att han genast nedtystades utan att blifva klokare för det. — En annan, som besökte honom, var en Mr Burkhardt, klockare vid svenska församlingen i London. Denne säger: »Swedenborg är en god, ja, helig man, men mycket fallen för en viss sinnesfrånvaro; till och med under sina promenader tycktes han stundom vara fördjupad i bön. Påsista tiden tycktes han taga blott ringa notis om folket och hvad som i öfrigt tilldrog sig på gatorna.» En pastor Okley (af Mähriska Brödraförsamlingen), som äfven gjorde honom ett besök, fick ej samma gynnsamma intryck. I ett bref till Wesley i December 1772 behandlar han vårt ämne med ett visst öfvermod. »Baron Swedenborg är mig. en gåta», säger han. »Han sade mig, att jag ej utan gudomlig upplysning kunde förstå hans »Vera Christiana Religio», och jag må bekänna, att jag ej har nog däraf, för åtminstone detta ändamål.»

Julaftonen 1771 fick Swedenborg ett slaganfall, som för någon tid beröfvade honom talförmågan och förlamade den ena sidan. Han låg till sängs tre eller fyra veckor, hvar-under han ej intog annan föda än litet te utan grädde och en gång ett slags tunt gelé. Efter denna tid kom han sig åter och &t och drack som vanligt. I betraktande af hans herkuliska arbeten — hvilka han alltid nedskref med egen hand — är det förvånande, att ett sådant anfall ej förr kom öfver honom. Under denna tid fick han besök af sina vänner Hartley och Messiter. Desse ställde på honom ett allvarsamt spörsmål, i det de frågade, om hans skrifter voro fullkomligt sanna, eller om ej någon del borde undantagas, men Swedenborg svarade lifligt: »Jag har ej skrifvit något, som ej är sant, hvarom ni för hvarje dag skolen bli allt mer och mer öfvertygade, såvida ni nämligen sluten er nära till Herren och troget tjänen

Honom allena, därigenom att ni undviken ondskor af alla slag såsom synd mot Honom samt flitigt forsken i Ordet, hvilket från början till slut bär ojäfaktigt vittne om sanningen af de läror jag lämnat världen.»

John Wesley hade af författaren fått sig tillsändt ett exemplar af »Den Sanna Kristna Religionen» såsom gåfva. Antingen han nu läste denna eller ej, så fattades han likväl af- ett starkt begär att se och samtala med författaren, men

— märk — denna önskan behöll han dock för sig själf. En dag mot slutet af Februari, år 1772, just då han upp-gjorde turerna för sina respredikanter, stacks en biljett i hans hand. Han Öppnade den och läste med största förvåning följande ord:

Siri Jag har i andevärlden btifoit underrättad, det ni hyser en varm önskan att samtala med mig. Det skulle vara mig särdeles angenämt att få råka er, ifall ni vill göra mig äran af ett besök.

Emanuel Swedenborg.

Efter ett ögonblicks förlopp läste han om den, nu högt och under erkännande, att han verkligen vid samma tid hyst en hemlig önskan att träffa Swedenborg. På brefvet svarade han, att han just nu beredde sig för en sex månaders predikotur, men att han ville besöka honom vid sin återkomst, hvarpå Swedenborg åter svarade, att det tilläm-nade besöket komme för sent, då han — Swedenborg nämligen — »den 29 mars skulle gå till andevärlden för att aldrig mera återvända».

Men Wesley, som framför allt var metodist, ville ej ändra resplan, och de två store männen träffades aldrig, åtminstone ej här på jorden. Hos en af Wesleys lärjungar, pastor Smith, som var närvarande, då brefvet lästes, uppväcktes så mycket intresse för saken, att han beslöt sig för ett noga genomforskande af hans skrifter, iivaraf resultatet åter blef, att han från den dagen vardt en öppen försvarare af desamma.

Två eller tre veckor före Swedenborgs bortgång blef han, enligt Springer, beröfvad sin andliga syn. Ingen genom gången pröfning skall i så hög grad ha bedröfvat honom som denna, och han ropade oupphörligt: »O, min Gud!

har du till slut öfvergifvit din tjänare?» Efter några dagar återkom den dyrbara gåfvan och han kände sig åter lycklig. På Springers fråga, när Nya Jerusalem skulle upprättas, svarade han: »Ingen dödlig kan förutsäga denna tid; icke en gång änglarna kunna göra det: Herren allena känner den.' En annan gammal bekant, värdshusvärden Bergström, gjordehonom också ett besök. Då Swedenborgs slut nalkades, föreslog man, att han skulle begå den heliga nattvarden, och härtill samtyckte han. Ferelius blef nu tillkallad. Denne begagnade sig af tillfället och uppmanade honom ifrigt att kungöra för världen den verkliga sanningen och nu, sedan han ej hade något mer att vänta af denna, återkalla antingen allt eller åtminstone en del af hvad han skrifvit. Härvid reste sig Swedenborg till hälften i bädden och utropade ifrigt med den friska handen på bröstet: »Så visst som ni ser mig för edra ögon, så sant är allt som jag skrifvit. Jag skulle ha kunnat säga ännu mera, om det varit mig till-stadt. Då ni en gång ingått i evigheten, skall ni få se allt, just som jag beskrifvit det, och vi skola då ha mycket att säga hvarandra rörande denna sak». Efter dessa ord emot-tog han med blottadt hufvud och sammanknäppta händer samt under ett ödmjukt erkännande af sin ovärdighet andäktigt nattvarden. Sedan akten var öfver, gaf han Ferelius Arcana Coelestia, af hvilken endast nio exemplar voro osålda.

Söndagen den 29 Mars 1772 kom slutligen. Då detta just var den dag på hvilken Swedenborg förutsagt, att han skulle öfvergå till den andliga världen för att aldrig mer återvända, undrade sannolikt både Mrs Shearsmith och hennes tjänsteflicka, .hvilka sutto vid sidan af sjuklägret, om förutsägelsen skulle gå i fullbordan. En månad förut hade han nämligen äfven för dem omnämnt sin dödsdag, och det så glädtigt, att tjänsteflickan lär ha yttrat: »Han

var så förnöjd, som jag skulle vara, om jag väntade mig en fridag eller finge gå till något nöje». Han behöll sina själsförmögenheter till sista ögonblicket. En gång, då han hörde klockan slå, frågade han hvad tiden led, och då man svarade, att hon var fem, svarade han: »it is well;

I thank you. God bless you!»* Några ögonblick senare hade han öfverantvardat sig i sin Skapares händer.

* Godt; jag tackar er. Gud välsigne er!

Den andlige Colnmbus. jqTillredelserna för Swedenborgs begrafning gjordes af Mr Lindgren, en köpman i City; entreprenören var en Mr Robinson vid Ratcliff Highway. I öfverensstämmelse med bruket på denna tid låg liket flera dagar på paradsäng hos entreprenören. Själfva begrafningen ägde rum den 5 April enligt lutherska kyrkans ritual, hvarvid svenske pastorn Ferelius tjänstgjorde. Liket nedsattes i ett hvalf i. svenska kyrkan vid Prince's-square nära Towern. År 1857 lät »en af hans engelske beundrare» uppsätta ett par minnestaflor af marmor på den inre södra kyrkväggen med inskrifter på både engelska och svenska. Mr White säger, att hans kvarlefvor blifvit tre gånger ofredade af nyfikne och vidskeplige besökare, som borttogo delar däraf som reliker. Svenska prästeståndet anmodade Ferelius att afgifva en berättelse om hvad han visste om Swedenborg. Detta gjorde han äfven, men handlingen har gått förlorad. Den 7 Oktober 1772 höll Sandel på riddarhuset å Vetenskapsakademiens vägnar ett minnestal till Swedenborgs ära, och åtskilliga år senare slogs en medalj öfver honom. Den 5 December 1783, således elfva år efter hans död, sammanträdde fem af hans beundrare på Queen's Arms Tavern, det nuvarande S:t Pauls hotell vid S:t Pauls kyrkogård, och af detta möte uppkom sedermera Nya Jerusalems Kyrka.

* #

*

Antingen var Swedenborg en bedragare eller fanatiker, en entusiast eller en dåre, hvilkens öfverspända, sjukliga och öfverflödande inbillningskraft skapade hans arbeten; eller var han blott ett spiritistiskt medium, en clayrvoyant, hvilkens yttranden hvarken fullkomligt eller principiellt ledde sitt ursprung från honom självfen, som klättrade Öfver den mur, som försynen i sin vishet rest mellan jord och himmel; eller slutligen en verklig siare och lärare, uppväckt för särskilda och gudomliga ändamål och fullkomligt genomträngd med det nit och den visdom, som behöfdes för detta kall.Tager man honom för en bedragare, så finns det i hans bedrägeri en säregen brist: detta grundar sig nämligen alltid på ett visst begär efter vinst, makt eller anseende; någon sådan smuts vidlåder honom ej. Då han hörde eller trodde sig höra kallelsen från höjden, lämnade han som en sannskyldig lärjunge allt för att följa" sin Herre och Mästare. Den tjänst han innehade, det rykte han förvärfvat, den rikedom hans upptäckter och arbeten redan skördat och komme att skörda, det världsrykte han såg framför sig — från allt detta afstod han för att jaga efter sanningen i rymder, till hvilka världen hvarken kunde följa honom eller dela hans tycken. Vår andlige Columbus hade hört omtalas en ny värld och han måste draga åstad för att upptäcka och genomforska den. Med hjärta och själ kastade han sig in i sitt nya företag, så gigantiskt detta än var. Han lefde anspråkslöst och sparsamt; hans diet var den enklaste. Han utgaf arbete på arbete på egen bekostnad och gaf hela inkomsten däraf för evangelii spridning. Under hela år kring-spredos hans arbeten anonymt blott genom sin egen förtjänst. Blygsam i hög grad, sökte han aldrig att skaifa sig anhängare, och ehuru han öfverallt förvärfvade sig vänner, fingo dock dessa aldrig företrädet framför hans arbeten. Han nöjde sig med att vara bäraren af sin Herres budskap och sökte hvarken antecipera resultaterna eller påskynda dem genom proselytmakeri. Ehuru han i viss mening kunde sägas vara konservativ, var han dock alltid den fria tankens banerförare och försvararen af en fri press. Han var ingen asketiker; var barnkär och ingen enstöring samt njöt af säll-skapslifvet. Han var aldrig själfkär eller trätgirig; blandade sig ej i några dispyter, framställde sina åsikter hofsamt och hänvisade ordklyfvarne till sina skrifter och deras egna biblar. Han icke blott förkunnade utan lefde äfven efter den stränga läran, att himmelsk lycksalighet endast kan ernås genom ett fortgående motstånd emot det onda såsom synd emot Gqd samt ett lif i öfverensstämmelse med de tiobudorden. Hans arbeten äro, liksom hans lif, sammanhängande, konsekventa och fulla af oskuld. På Guds existens äfvensom pä hans godhet tviflade han aldrig. Med ett barns tillit till honom trodde han på sig själf och sin mission samt lefde för mänskligheten, hvadan det är lättare att antaga, det han möjligen misstog sig än med vilja be- j dragit. !

Att finna spår till galenskap, fanatism, ja, ens till en upphettad inbillningskraft är ej lätt. Under hans tidigare år odlades hans själsförmögenheter med omsorg och allvar; han visade också alltid ett kraftigt och genomträngande förstånd samt förmåga till det mest djupa och uthållande tankearbete. All denna titaniska själskraft återfinner man äfven i hans andliga verk; från början till slut finnes där ej ett enda tecken till moralisk, psykisk eller fysisk svaghet och aftagande. Öfvergångsperioden under åren 1743—45 kan möjligen ha ändrat hans åsikter, men

minskade ej hans själsförmögenheter, åtminstone ej märkbart. Ingen af hans närmaste förfäder hade visat några symptomer till galenskap. Hans fader hade visserligen haft många fiender, men ingen hade kunnat påbörda honom något värre fel än för mycket nit emot deras egna synder och fördärf. Hans samtid intygar, att han var fri från all öfverspändhet. Om man afser från hans dagbok, till hvilken vi dock ha förklaringen i hans egen filosofi, så äro bevisen för en temporär sinnesrubbning endast fotade på elakt skvaller, hvilket ej tål någon kritik. Hans passion för kaffe — ni må utsträcka dess följder så långt ni behagar — förklarar dock ej saken, ty man kan dock ej, såsom Wilkinson säger, hälla hvarken Arcana Ccelestia eller Dagboken ur en kaffepanna. Långt ifrån att blifva svag eller nervös till kropp eller själ var han tvärtom begåfvad med en stark konstitution, som hvarken försvagades genom utsväfningar, dagligt släp, utkomstbekymmer, sjukdom, mjältsjuka eller annat elände, som göra vanliga dödlige svaga och skröpliga; tvärtom hade han ett lugntoch mildt skaplynne. Hans lif var verksamt och arbetsamt men på samma gång behagligt. Nästan ständigt var han stadd på resor. Det var ej nog, att han sammanskref sina verk, utan han ombesörjde ensam allt som rörde hans litterära verksamhet. Han åtnjöt under sitt offentliga lif icke blott sin konungs utan äfven sina ståndsbröders aktning. Vid riksdagarna deltog han i den politiska diskussionen, afgaf memorialer i både finansväsendet och andra viktiga ämnen och bibehöll sin ansedda ställning i både det allmänna och enskilda lifvet. En organiserad och mäktig komplott, tillställd mot honom af hans egna landsmän, misslyckades helt och hållet att bevisa honom vara, vare sig sinnessjuk, utomordentligt kättersk eller bibelfientlig. Hvarken hans samtal eller dräkt förrådde några hallucinationer. I hans offentliga tal fanns intet af zelotismens ursinniga utfall, utan var lugnt öfvervägdt och imponerande. Hans stil har beskrifvits som »torr, hård och logisk samt full af upprepningar, som lösningen af ett matematiskt problem. Han afdelar nämligen hvarje ämne i en mängd underafdelningar, hvilka han sedan långsamt genomgår, under det han staplar bevis och exempel på hvarandra. Det klara och jämna i hans stil störes lika litet af den "härligaste ängel som den förfärligaste afgrunds-ande. Han förblir öfverallt den kalle iakttagaren, den skarpe analytikern, den samvetsgranne berättaren, han må vara i himlen, i helvetet eller i andevärlden.» Vi hafva aldrig läst några arbeten så fria från hänförelse eller inbillningskraftens sällsamma spel, ja, så torftiga på all litterär och poetisk utstyrsel. Man kan verkligen säga, att de endast äro »grof-hyflade» och behöfva litet dekoration för att bli populära. Dock, alla hans lärdomar sammanlöpa endast i dessa två: Jesus Kristus som den högste Guden samt kärleken HU nästan. I hvilka rymder han sväfvar, förlorar han aldrig sig själf; hans filosofi är grundad på naturföreteelser, och hans lära konstruerad ur den heliga skrifts bokstaf. Nyckeln till hans skrifttolkning finnes i en urgammal återupplifvad vetenskap.Den kan hvarken sägas vara godtycklig eller fanatisk, då ekvivalenterna, som han begagnar till förklaring af lika termer, äro desamma såväl i hans sista som hans första verk, ehuru det melian dessa ligger en tidrymd af tjugutre år. Korrespondanslaran förklarar icke blott uppenbarelsens hemligheter utan äfven begreppen af ändamål, orsak och verkan samt substans, form och nytta. Han upptäcker lifvets källa; förklarar dettas oräkneliga gåtor och* företeelser både i naturen och skriften och förmäler vetenskapen med religionen. Den nyckel, som kan öppna dörren till världsalltets hemligheter, måste ötvifvelaktigt vara Mästarens egen. Swedenborg lämnar oss endast de första principerna till denna vetenskap: den man är ännu ej kommen, som skall ge den form och låta den intaga en plats bland de öfriga vetenskaperna.

Swedenborgs berättelser om saker, som han sett och hört i den andliga världen, ha förskaffat honom benämningen af mystiker och spiritist. Skola vi därföre, att han talar om ett land, som vi ej sett eller kunna se, söka smäda honom eller tillsluta öronen? Sådant kan anstå dem, som förmena att något vidare ej kan bli kändt om det andra lifvet, än som redan är det, och som nöja sig med en sådan okunnighet. Förklaringen af ett mysterium är dess död, och de flesta af oss se fram mot en tid, då denna »moder till styggelse och öfvertro» ej skall finnas till. Swedenborg har gjort oss en välgärning därigenom, att han bragt till vår kunskap himlens närhet till jorden och verkligheten af ett lif efter detta. Hvad hans »minnesvärdigheter» i allmänhet angår, så öfverflöda dessa af de utomordentligaste utsagor

— och det vore underligt, om det ej vore så. Men det visar sig likväl, att hvarje sådan, den må nu vara från hans tidigare eller senare arbeten, är begriplig enligt de principer han själf framlägger. Där finns ingenstädes något lättsinnigt, oredigt, motsägande eller regellöst i hans framställning, och vi kunna ej annat än känna oss

öfvertygade, att han öfverallt behärskar situationen» Det är detta inne-hållets underfulla sammanhang hos Swedenborg, som gör, att det förefaller oss, som om man med ett föraktligt leende skulle kunna besvara anklagelsen, att han ej varit annat än ett vanligt spiritistiskt medium. Vi må ihågkomma, att det var han, som några och åttio år förut förutsade spiritismens uppträdande förorsakad, som han säger, genom ett anfall af irrande andar in på det plan af andevärlden, som ligger jorden närmast. På det allvarligaste varnar han sina läsare både mot denna och desse. Den moderna spiritismen är degraderad genom sitt dåliga sällskap, genom sin svaga moral, sina sväfvande teorier och skriftfientliga tendenser. Om kyrkan ej förmår tillfredsställa människans behof att lära känna något om lifvet på andra sidan grafven, så tillför spiritismen ingen hjälp, ty den ene andens utlåtelse motsägas ofta af den näste; nerver och hjärna bli angripna och man blir hypokondrisk under försöket att bilda ett etiskt system af dessa andebudskap.

Slutligen, om Swedenborg är eller icke är en verklig siare, om han är aposteln för en ny andlig kristendom, eller härolden för en pånyttfödelse på samma sätt som Luther en gång för kyrkans omskapning — allt detta är föremål för det subjektiva omdömet, och detta utkast har fyllt sitt ändamål, om det skaifat materialier för ett sådant bedömande eller åtminstone lämnat anvisning, hvar de äro att finna. Vi hafva lärt oss att vörda Swedenborg för hans utmärkta egenskaper och värdiga lif; och listan på dem, som förstå att uppfatta hans snille ökas också för hvarje dag. I ett arbete, »Letters and Social Aims», af Emerson, gör denne följande uttalande: »Det mest anmärkningsvärda steg,

som senare tiders kyrkohistoria har att omtala, är taget af det mäktiga snillet Swedenborg, som beskrifvit människans moraliska egenskaper och böjelser med samma sträfva realism som astronomen redogör för solarna och planeterna inom vårt världssystem.» Och vidare säger han: »Swedenborg

var begåfvad med ett jättesnille och afslöjade många saker,som, ehuru sanna och undransvärda, dock hos honom alltid hafva en dyster och mörk anstrykning (?). Dessa sanningar, utgående från hans system i den allmänna cirkulationen, möter man nu öfverallt, i det att de ingå uti alla kyrkors trosläror och återfinnas hos människor, som ej tillhöra någon kyrka.» Utan tvifvel har Swedenborg och hans läror öfver* lefvat förbiseendet, föraktet och löjet, som skulle utsläckt hvarje mindre ljus. Det är möjligt — ifall tidens tecken ej svika — att den dag skall komma, då människorna skola undra öfver, att de så länge lefvat i närheten af ett sådant snille utan att hafva känt det. De skola skynda att resa det en minnesvård bland sina stores grafvar. Detta skulle dock ej hedra en sådan man, hvilkens ärofullaste monument redan är rest i hans arbeten. Och lefde Swedenborg än, skulle han visserligen säga: »Som människan endast är ett ’mottag’ för kärlek och vishet från Herren, hvilka utgöra hennes lif, följer, att allt hvad hon gör på denna grund är från honom, hvilken allena vare pris och ära» — ty icke Paulus, icke Swedenborg, utan Kristus Iy/>-1